

Diplomadolgozat

CZEGLÉDI RÉKA

Neveléstudomány mesterszak

Budapest

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Budai Campus

Neveléstudomány Mesterszak

**Egy fővárosi és egy vidéki óvoda összehasonlítása a
roma integrációs lehetőségek tekintetében**

Belső konzulens:	Dr. Fináncz Judit egyetemi docens
Készítette:	Czeglédi Réka NRB5YW levelező tagozat
Intézet/Tanszék:	Neveléstudományi Intézet/ Gyermeknevelési Tanszék

Budapest

2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	5
2. A romák eredete	6
2.1. Roma/cigány hogyan határozzuk meg a közösségüket?	6
3. Nemzetközi helyzetkép.....	8
4. Magyarországi helyzetkép	15
4.1. Romák száma és demográfiai mutatók.....	17
4.2. Romák és az oktatás	20
4.3. Munkaerő-piaci és jövedelmi helyzet, anyagi depriváció	21
4.4. A roma népesség életkörülményei.....	23
5. A roma családok nevelési szokásai és az óvodához való viszonya.....	23
5.1. Roma gyermekek óvodáztatása.....	26
6. Hátránykompenzációs törekvések Magyarországon	28
6.1. „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia	29
6.2. Biztos Kezdet Gyerekház	30
6.3. Tanodák.....	30
6.4. Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR).....	31
6.5. Komplex Instrukciós Program	31
6.6. Köznevelési Hídprogramok	32
6.7. Arany János Tehetséggondozó Program.....	33
6.8. Cigány kisebbségi programok az óvodákban	33
6.9. Good Start program	34
6.10. Esélyteremtő óvoda	34
7. Vizsgálat: A roma gyermekek integrációjának megvalósulása két választott óvodában	36
7.1. Vizsgálat módszertana, kutatási célok.....	36
7.1.1. Interjúk.....	37
7.1.2. Szociometriai mérés.....	37
7.1.3. Rajzelemzés.....	37
7.2. A vizsgálat helyszíneinek bemutatása.....	38
7.2.1. Putnok település.....	38
7.2.2. Budapest XV.kerület	40
7.3. Pedagógiai programok bemutatása	41
7.3.1. Putnoki Soldos Emília Óvoda.....	42
7.3.2. Újpalotai Összevont Óvoda Napsugár 1 Tagóvoda	44
7.4. Az interjúk eredményei.....	46
7.4.1. A hátránykompenzációs törekvések, programok városi, és intézményi szinten	46

7.4.2.	Szociokulturális háttér és társadalmi kapcsolatok.....	51
7.4.2.1.	Roma család és az óvoda.....	52
7.4.2.2.	Roma és nem roma családok.....	55
7.4.2.3.	Fenntartó és a roma családok.....	57
7.5.	Szociometriai vizsgálatok eredményei.....	59
7.6.	Roma gyermekek jövőképe rajzelemzések alapján.....	63
7.6.1.	Nemi különbségek összehasonlítása.....	64
7.6.2.	Hasonlóságok és eltérések.....	65
7.6.3.	Érzelmi tényezők megjelenése.....	67
7.7.	A vizsgálatok tanulságai.....	67
8.	Összegzés.....	69
	Irodalomjegyzék.....	71
	Mellékletek.....	76
1.	melléklet: Interjúszövegek.....	76
2.	melléklet: Gyermekrajzok.....	105
3.	melléklet: A gyermekrajzelemzés szempontjai.....	117
4.	melléklet: Nyilatkozatok.....	119
5.	melléklet: Tartalmi kivonat.....	120

1. Bevezetés

„A család mint intézmény nem egyszerű tükörfelület, átszűri és saját logikájába illeszti a történeti-társadalmi változásokat, miközben maga is folyamatosan alakul és alkalmazkodik.”
(Boreczky, 2015., 203 p.)

Az idézet alátámasztja, hogy a család számos egyedi jellemzővel rendelkezik, belső és külső kapcsolatrendszere változatos. Diplomadolgozatomban a roma családok társadalmi kapcsolatait, a felzárkóztatásuk lehetőségeit és jövőképüket vizsgálom két választott helyszínen. Kutatásom tizenhét interjút készítettem, huszonnégy gyermekrajzot elemeztem és mindkét általam vizsgált óvodában szociometriai mérést végeztem.

„Az Európai országokban jelentős mértékben van jelen a roma etnikai kisebbség. Az integráció megvalósítására számos program és kísérlet irányult az elmúlt évtizedekben. Európai szinten kijelenthető, hogy etnikai, kulturális különbözőségük által rengeteg család még mindig lehetetlen körülmények között él, felzárkóztatásuk nem valósult meg. Ebben nagy szerepet játszik a kirekesztettség és ezek a tényezők együttesen hátráltatják az oktatásban való optimális részvételüket, sikerességüknek akadályt szabnak.”¹

Kutatásomat fontosnak tartom, hiszen a mai napig a roma/cigány nemzetiség megfelelő integrációja nem valósult meg, annak ellenére, hogy számos európai és hazai intézkedés is irányult ennek megoldására. Jelenkori társadalmunkban is fellelhető a szegregáció éppúgy, mint a diszkrimináció. Az óvodai ellátás, illetve a kora gyermekkori intervenció nagy mértékben segíteni tudja ennek a rétegnek a társadalomban való beilleszkedését. A vizsgálatom a jelenlegi roma integrációs helyzetre, annak megvalósulására, a kapcsolatrendszer működésére, illetve annak pozitív és negatív tényezőit kívánja feltérképezni, a két érintett óvodát, települést/kerületet előtérbe helyezve. A vizsgálatom a jelenlegi roma integrációs helyzetre, annak megvalósulására, a kapcsolatrendszer működésére irányul, illetve annak pozitív és negatív tényezőit kívánja feltérképezni, a két érintett óvodát, települést/kerületet előtérbe helyezve. Vizsgálatom során három kutatást végeztem: kvalitatív módszerrel 17

¹ Az Európai Unió Kiadóhivatala: Szegénység és foglalkoztatás: A romák helyzete 11 uniós tagállamban In: Európai Unió Alapjogi Ügynöksége honlapja. [online] https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_hu.pdf EU. Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2016., 3 p. / Morten Kjaerum /

interjúkat készítettem a vizsgált helyszíneken óvodapedagógusokkal roma és nem roma szülőkkel, valamint a fenntartó képviselőjével. Másodsorban szociometriai mérést végeztem az óvodai csoportokban a gyermekek kapcsolatrendszerét vizsgálva. Harmadrészt pedig 24 roma óvodás gyermekek jövőképét elemeztem gyerekrajzok alapján.

2. A romák eredete

A roma nemzetiségről kutatások sokasága feltételezi, hogy nyelvészeti szempontból az észak-indiai népekkel rokonok, viszont a génvizsgálatok nem mutattak azonosságot. Származásukat illetően mai napig csak feltételezések születtek, miszerint Indiából származnak. A 14.században vándoroltak át Európába és a 19.századig a török népet szolgálták ki a gazdaságokban. Mária Terézia Magyarországra telepítette a szabadon vándorló romáknak a jelentős részét 18.században. A 19.században jellemzően, mint földmunkások, kézművesek és muzsikusként jelentek fel. A cigány zenészek egy része a magyarországi elit felső rétegéhez tartozott. Románia függetlensége után indult meg nagyobb számban a beás, illetve az oláh cigányok (romák) bevándorlása az országba (Bernát, 2014).

Az első nemzetközi kongresszus 1933-ban Bukarestben, az első világ kongresszus pedig 1971 április 8-12. között került megrendezésre Londonban. A világ minden tájáról érkeztek, itt állapodtak meg a roma kifejezés egységes használatáról. Magyarországon ezzel szemben a cigány kifejezés terjedt el. A roma közösség kifejezetten összetett, nem tekinthető homogénnek. A magyarországi nyelvjárása 90%-ban a lovári dialektusú (Orsós, 2015).

2.1. Roma/cigány hogyan határozzuk meg a közösségüket?

A romák/cigányok meghatározásánál számos dokumentum áttekintése után, arra a következtetésre jutottam, hogy a mai napig egységesen elfogadott definíciója nincs, hogy kiket nevezünk romáknak/cigányoknak. Fontos megjegyezni, hogy az önbevallásos, illetve a külső megítélés szerinti felmérések különböző eredményeket mutatnak, ezen mutatók különbözősége a „fel nem vállalt” etnikai hovatartozást is tükrözi, illetve a negatív megbélyegzést ezen népcsoportnak. Az 1993. és 1994. között végzett kutatás során az oktatásban és szociális ágazatban dolgozók véleményére, megítélésére támaszkodtak (Kemény és Havas 1996). 1998-ban vita kerekedett az említett szerző páros, illetve a Ladányi és Szelényi kettős között a kérdést

illetően, akik arra világítottak rá, hogy a roma közösséget, annak számát, nem külső megítélés által kellene megállapítani, hiszen országosan a szegénységgel, és a kirekesztettséggel azonosítják. *„A asszimilálódott, emancipálódott roma közösség szintén ezen megbélyegzett helyzetben találja magát. A kutatások céljaként az identitás felvállalásának vagy nem felvállalásának okát határozták meg. Tanulmányuk során a következő megállapítás hozták: a cigány kultúra, életmód és identitás sem fogható fel valami történelmen kívüli állandósággal, egyértelműen lehatárolható egzotikus etnikai csoporthoz kapcsolható fogalomként”* (Ladányi és Szelényi 1998., 6 p.).

Forray R. Katalin (2022) kutatásai rámutatnak, hogy az előzőekben végzett tanulmányok figyelmen kívül hagyják az etnicitást (közös származástudat), valamint a sikeresen asszimilálódott romák csoportját. A roma közösség heterogén mivolta még inkább megnehezíti a meghatározásuk pontosságát. A csoportokon belüli endogámia (kötelező párválasztás) szintén hátráltatja meghatározását a cigány társadalomnak, a merev identitástudat, a csoportok szemben állása szintén fokozza a feszültséget az etnikai hovatartozás kérdéskörében.

A legcélszerűbb és legrelevánsabb meghatározást a kulturális antropológia teszi, amely a cigányságot, mint életstílus-csoportot határozza meg, akiknek a környezetbe való beilleszkedése, ahhoz való viszonyulását azonosítja be, nem pedig a szegénységi mutatóit, ezzel a megközelítéssel több kutató is foglalkozott (Forray, 2000). Nemzetközi szintereket vizsgálva sokkal inkább elterjedt az antropológiai megközelítés. Néhány példát említve:

„Nincsen egységes cigány kultúra – a különbözőségek ezt lehetetlenné teszik, de mégis van talán egy életstílus vagy inkább kulturális stílus, ami töretlenül fennmaradt a cigányság története során. Ez egy minden részletkérdés fölött álló maradandó életstílus, amely az exogén (kívülről eredő) jellegek elfogadásán és újra hasznosításán alapul, amely a változatlanság és egyformaság ellen küzd. Ennek az életstílusnak az alapja a sajátos környezettel való kapcsolat, egy elsősorban, olyan más emberekből, más népekből álló környezettel, akiktől az elhatárolódásnak egyértelműnek kell lennie. Olyan életstílus ez, amelyet az esetek többségében el sem ismernek az érintettek, akik abban élnek...” (Piasere, 2000., 379p.)

„Ha létezik cigány társadalmi rendszer, akkor az mindenekelőtt két elem kapcsolatainak a rendszere”. Ez a két elem pedig az, hogy egyrészt „nem-cigányok nélkül nincsenek cigányok”

másrészt pedig, hogy „romák, zsitánok, mánusok nélkül nincsenek gádzsók” (Prónai 1999.,27 p.).

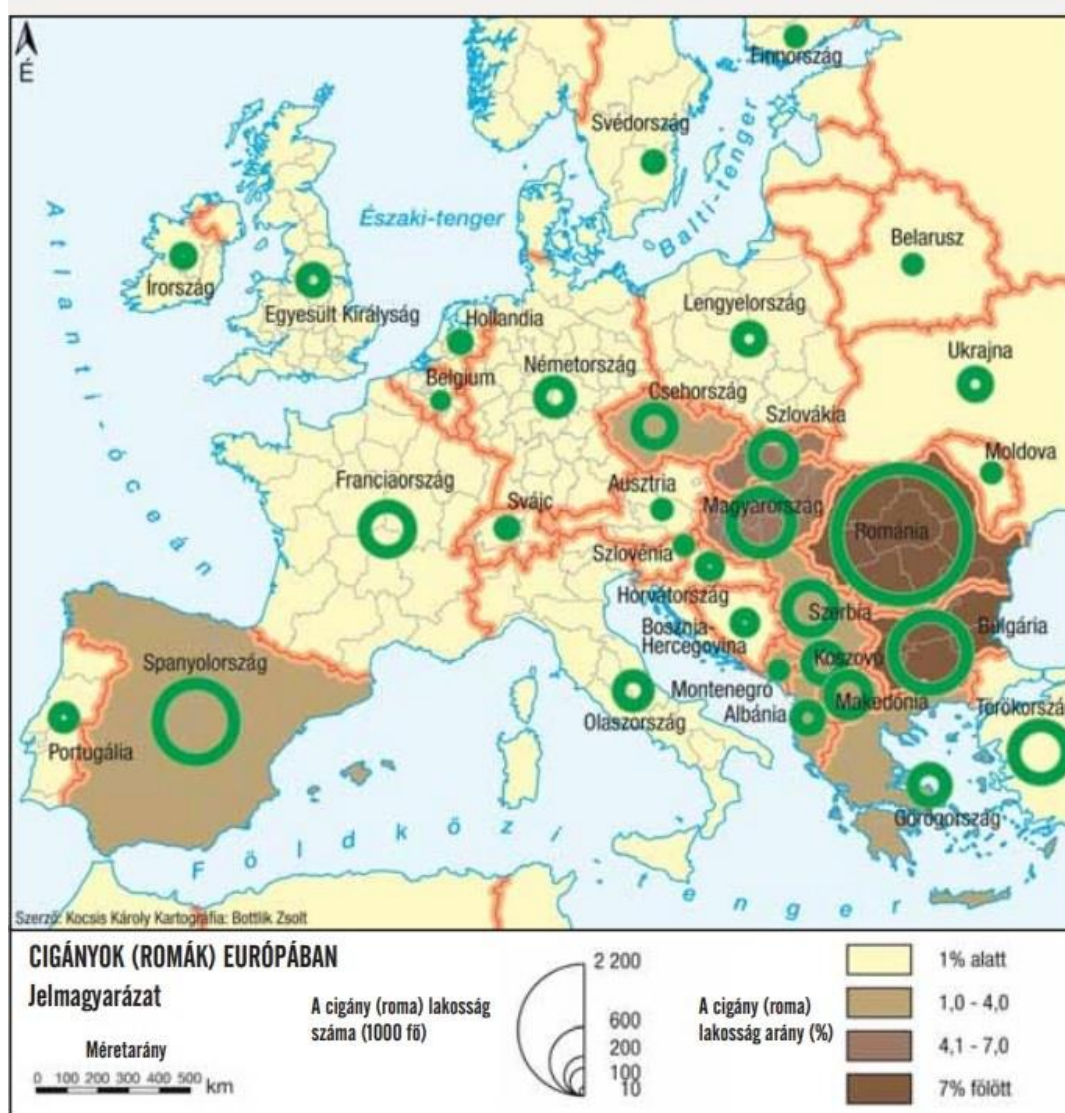
Mégis, ha objektívek és egységes megfogalmazást szeretnénk, az UNESCO és az Európa Tanács a következőképpen határozza meg a romákat az 1970-es évek óta széles értelemben gyakran előforduló gyűjtőnév, ami népcsoportot jelent. (Forray, 2012)

3. Nemzetközi helyzetkép

2012-ben (Bottlik, 2012) 7-8 millió főre becsülte a cigányok jelenlétét a világon. Egymástól függetlenül csoportosan érkeztek Európába a 13.-14.században. A 16.században Angliát és Svédországot is elérték, majd ezek után a folyamatos üldözéseknek köszönhetően kisebb számuk Amerikába, Ausztráliába és Afrikába menekült. Az egyedi kultúrájuk, a társadalomból való kirekesztettségük, a szegénység általános jellemzője nem segítette az integrációjuk megvalósulásában. A legnagyobb „csapást” e nemzetre a II. világháború náci terrorja jelentette. A nemzetiségi tragédiát követően jellemzően a szocialista tömb országaiba tömörültek. Ennek köszönhetően még mindig Kelet-Közép Európában él a legnagyobb számú populáció. Helyzetük a 1989-es rendszerváltást követően megváltozott. A roma társadalom és a többségi társadalom egyre távolodott egymástól, a csoportok identitás tudata megerősödött. A szegregáció a településeken még inkább elősegítette a társadalmi szakadékot. A roma családokat egyre inkább az elszegényedés, a társadalom peremterületére való kiszorulás jellemezte. Helyzetüket a kettőség jellemzi, egyik oldalról az asszimilálódás, az oktatásban, és munkaerőpiacon való részvétel segítése áll, amíg másik oldalon főképp kisebb közösségekben a teljes kirekesztettség és szegregáltság jellemzi. Földrajzi elhelyezkedésükre leginkább becslések születnek az önbevallásos módszerrel, illetve külső megítélés alapján tudjuk csak megállapítani a roma származást. A romák legnagyobb számban Európában élnek, többségük a Kelet-Balkán régióban. Nyugat-Európában ezzel szemben elenyésző jelenlétük. Meglepő módon a területi statisztikákat vizsgálva a romák Magyarországon, Szerbiában és Bulgáriában igen nagy számban 30-50% önbevallás által is elismeri cigány származást. Romániában viszont csapán 7-8% az, aki romának vallja magát, pedig arányuk itt a legmagasabb a térségben. Európai viszonylatban a cigányság peremterületre való kiszorultsága, a anyagi helyzetük, az

oktatásból és a munkaerőpiacból való kiesésük nem segíti az integrációjukat. A szakadék csak egyre nagyobb lesz, ha nem sikerül beilleszkedniük az össznépi társadalomba. (Bottlik, 2012.)

1. számú ábra: A romák aránya Európában

(Forrás: Bottlik, 2012/6, 11.o)

Az Európai Unió számos programmal és intézkedéssel próbálja felzárkóztatni a roma közösséget valamennyi tagállamban. A romák számát igen nehéz megállapítani, mert gyakran elutasítják a regisztrációjukat, hiszen tartanak a hátrányos megkülönböztetéstől. A Közép- és Kelet Európai országok Európai Uniós csatlakozása után, jelentősebb hangsúlyt fektettek a tagállamokban a roma helyzet monitorozására. Központi kérdés, hogy a roma nemzet hogyan helyezkedik el a körülötte lévő társadalomban, beilleszkedik, asszimilálódik, vagy külön

nemzetiségként csoportot alkot. Az országokban jellemzően lehetőség van az utóbbi választására, amely kisebbségnek külön jogokat biztosít, eltérő támogatást ad. A különböző integrációs formák mindegyikének szükséges az emberi jogok nemzetközi dokumentumaihoz alkalmazkodnia, az alapvető emberi jogok szem előtt tartása minden esetben meg kell valósuljon. (Majtényi, 2020)

A roma közösség Európában az elmúlt évtizedben ugrásszerűen megnövekedett, ezáltal a legnagyobb etnikai népcsoportot képzik. A cigányság jellemzően a leghátrányosabb helyzetű népcsoport. A társadalmi nehézségek, problémák hasonlóak a Magyarországon tapasztaltakhoz, ide sorolva az oktatás, a lakhatási körülményeket és a munkaerőpiacon való alacsony részvételi arányt. A roma népcsoportok számát megközelítőleg huszonháromra becsülik, melyek nagy eltéréseket mutathatnak életmódbeli jellemzőikben. A roma „elit” jellemzően távol tartja magát a cigánynak titulált alacsonyabb rétegekből származó csoportoktól, illetve a vallás által választja el magát tőlük. (Kjaerum, 2016, Brüsszel²)

Nemzetközi szinten is megjelenik a szegregáció, a társadalmi kirekesztettség. Az utóbbi évtizedben leginkább Olaszországban volt tapasztalható, mert olyan törvényeket hoztak, ami megpróbálta nomádként kezelni a letelepült roma lakosságot, ezen érvek mentén megpróbálni kitelepíteni az országból. A változást Románia és Bulgária Európai Unió csatlakozása hozta. Annak ellenére, hogy 2008 óta szemmel látható összegeket költenek az integráció megvalósítására, mai napig sikertelenek ezek a kezdeményezések. A „camp”-ekben való tömörülés jól mutatja, hogy a kirekesztettség még igen erősen jelen van a romák számára Olaszországban. Németországban is jelentősen megnövekedett a romák száma, sokan félnek a kiutasítástól, ezért jelentős részük nincs regisztrálva az országban. A letelepedéshez jutott roma közösség viszont sok segítségre számíthat a német államtól, például mentorokat alkalmaznak, akik a fiatalok oktatását megfelelően nyomon tudják követni és támogatni. A romák egy része mára a különböző társadalmak, országok jellemző vonásait, nyelvezetüket átvették, összeolvadt az ott élőkkel, ez által jellemzően elhagyták eredeti etnikai identitásukat. (Commission Staff Working Document, 2020)

² Az Európai Unió Kiadóhivatala: Szegénység és foglalkoztatás: A romák helyzete 11 uniós tagállamban In: Európai Unió Alapjogi Ügynöksége honlapja. [online] EU. Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2016., 3 p.

Nagy (2000) megállapítása szerint, a roma nemzetiség már nem, mint etnikai csoport működik a társadalomban, hanem mint a társadalom peremterületére kényszerült réteg. A kutatás a romák foglalkoztatottságára irányul, illetve ennek tekintetében a szegénységi mutatókra. Egyértelműen megállapítja, hogy a roma közösség kedvezőtlen helyzetben van a munkaerőpiacon, ezáltal a pénzügyi helyzetük is az átlagon aluli értékeket mutatja. A felmérésbe résztvevő cigány közösség megközelítőleg 90%-a nem éri el a szegénységi küszöböt, a gyermekek mintegy 40%-a pedig éhezésnek van kitéve. Többségük munkakereső vagy alkalmi munkákat vállal, a társadalmilag megbélyegzett közösség kevesebb esélyt kap a munkáltatóknál elmondásuk szerint. Ennek megoldására irányult az Európa 2020 program, amely minden tagországban meghatározta, hogy melyek azok a specifikus tényezők, amely által mérsékelni, javítani, esetlegesen felszámolni a szegénységet, a hátrányos régiókat, romák kérdéskörének problémáit.

Az Európai Bizottság sajtóközleménye (Dalli, 2020) szerint 2020-2030 között újabb tízéves tervet és irányvonalakat határoztak meg a tagországokban. A területek a következők: inkluzivitás, egyenlőség, lakhatás, egészségügy, oktatás, munkaerőpiac.

„Annak érdekében, hogy az Európai Unió valóban az egyenlőség Uniójává váljon, biztosítanunk kell, hogy a romák milliói egyenlő bánásmódban részesüljenek, társadalmi befogadásuk megvalósuljon, és kivétel nélkül részt tudjanak venni a társadalmi és politikai életben. Ha teljesítjük a ma előterjesztett stratégiai keretben meghatározott célokat, 2030-ig remélhetőleg valóban sikerül olyan Európát teremtenünk, ahol a romákat Uniónk sokszínűségének részeként ünnepeľjük, ahol a romák társadalmaink aktív tagjai, és minden lehetőségük megvan arra, hogy teljes mértékben hozzájáruljanak az EU politikai, társadalmi és gazdasági életéhez, és élvezzék annak előnyeit.” (Helena Dalli, egyenlőségért felelős titkár 2020.09.16., Brüsszel³)

Főbb irányelvek:

- 50%-os csökkenés elérése a megkülönböztetésben
- romák, nem romák közti szegénységi rés csökkentése
- szegregált elemi iskola számának 50%-os csökkentése

³ 2020. szeptember 16-án Brüsszelben az Unió helyzetét értékelő beszédek alkalmával hangzott el. Az Európai Bizottság Sajtóközleményében olvasható. (online)

- várható élettartam növelése
- nemek közötti és romák foglalkoztatási arányának növelése
- vízellátottság biztosítása
- kisgyermekkorai nevelésben résztvevő roma gyermekek arányának 50%-os növelése
- lakáskörülmények tekintetében legalább 30%-os javulás elérése

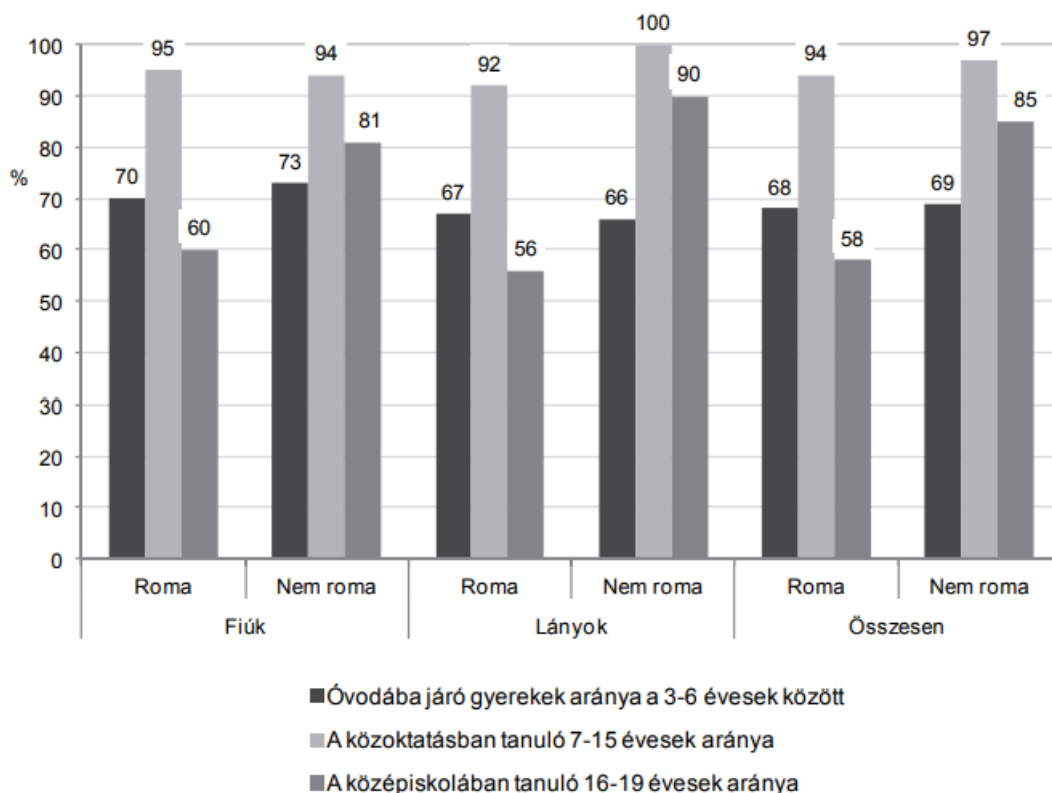
A roma nők foglalkoztatásának növelése a Kelet-Közép-Európai országokban kifejezetten fontos, hiszen a legnagyobb lemaradás ebben a régióban tapasztalható, a roma nők a legkisebb számban itt vesznek részt a munkaerő piacon. (D'Agostino,2015 p.96)

Az elsődleges előrelépést a politikai vezetők, a közös célok és a kompromisszum kész együttműködések képesek meghatározni. A tagállamokat cselekvésre sarkalta az Európai Unió, a nemzeti stratégia meghatározásával, illetve két évente a roma integrációs programok sikerességéről beszámolót szükséges készíteniük az országoknak. Európai viszonylatban leginkább érintett Lengyelország, Magyarország, Szerbia, Románia és Szlovákia a roma népesség számottevő jelenléte. Az intézmények (...) óvodák nagy részében jelen volt/van a szegregáció. A finanszírozás, a társadalmi kommunikáció, és érzékenyítés politikai intézkedések sorozata szükséges, hogy a roma közösséget megfelelően be tudjuk illeszteni a társadalomban, és ennek az első lépcsőfoka a kora gyermekkorai intézményekben való beemelés, befogadás, és ellátás. (Commission Staff Working Document , 2020)

John Bennet (2014) rámutat tanulmányában, hogy a kora gyermekkorban tett intézkedések meghatározzák a gyermekek életútját. Többek között kiemeli a magyarországi mesÉD programot, számos más országban létrejött intézkedéssel egybekötve.

A 2. számú ábrán látható, hogy a roma és nem roma gyerekek közel azonos százalékban jelennek meg az óvodai ellátásban, de az általános iskolában és a középiskolában lemorzsolódás tapasztalható be a roma tanulóknál.

2. számú ábra: A oktatási részvételi arányok a roma és nem romák körében (%)

(Forrás: FRA, 2012)

A 3.számú ábrán látható, hogy az európai országokban általánosan jellemző, hogy a különböző szűrővizsgálaton, kevesebb roma férfi és roma nő jelenik meg, mint nem roma férfi és nem roma nő. Az egészségügyi állapotuk, ebből adódóan is kedvezőtlenebb, mint a nem romáké.

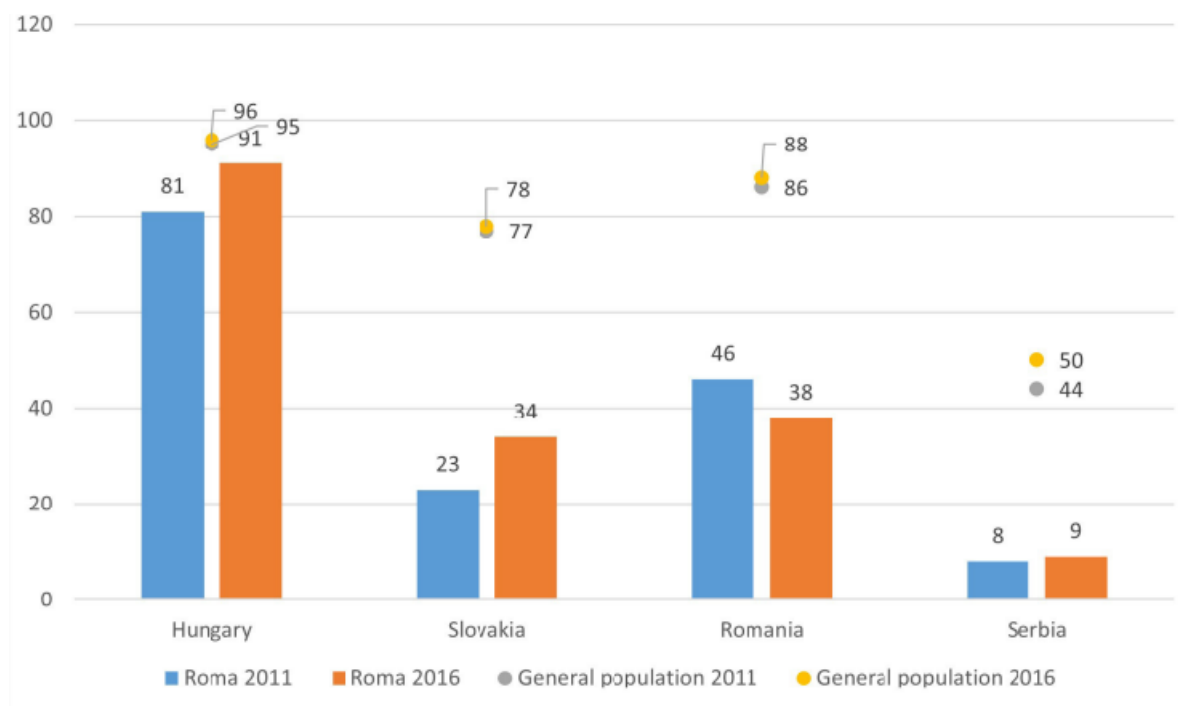
3. számú ábra: 11 Európai ország roma adatai a szűrővizsgálatokon

	Férfiak		Nők		Összesen	
	Roma	Nem roma	Roma	Nem roma	Roma	Nem roma
Fogorvosi szűrővizsgálat	22	31	27	30	24	31
Röntgen, ultrahangos vagy egyéb hasonló vizsgálat	37	52	40	56	38	54
Koleszterin-teszt	22	36	24	38	23	37
Kardiológiai ellenőrzés	25	39	29	40	27	39
Alapvető gyógyszerekhez való hozzáférés	46	22	49	23	47	23

(forrás: FRA, 2012)

A következő 4. ábrán látható a Kelet-Közép Európai országokban a romák és nem romák óvodai részvételi aránya 2011-es s 2016-os évben.

4. számú ábra: 3-6 éves roma gyerekek óvodai részvétele Kelet-Közép-Európában

(Forrás: FRA, 2018)

4. Magyarországi helyzetkép

A roma közösség már a 14.,15. században megjelent Magyarországon (Kemény, 1971). A beilleszkedés, a társadalomba való beolvadás, az oktatásban való részvétel mindig is egy problémás kérdésköre volt a roma társadalomnak.

Magyarországon a romák iskoláztatásának megoldására, a munkaerőpiacon való elhelyezkedésére az 1961-es MSZMP határozatot gondolják mérföldkönek, elemezve annak kettőséget: valójában a munkaerő és politikai jellemzőket tartalmazó határozat integrációs távlatokat nyitott, másrészt viszont teljes asszimilálódást, az identitás és a nyelv feladását igényelte (Dupcsik, 2009). Más értelmiségi úgy gondolja, hogy a párthatározat a negatív folyamatokat erősített fel (Kemény, 2001).

1. *számú táblázat: A tankötelezettségi korhatáron belül megszerzett általános iskolai végzettség alakulása a roma társadalom körében a rendszerváltozás előtt*

Év	%
1953-1958	27
1960-65	55
1970-1975	70
1980-1985	77

(Havas és Zolnay, 2011, saját szerkesztés)

A rendszerváltás után a lemorzsolódás csökkent. A középiskolai fokozat megszerzése egyre nagyobb létszámban volt képes a roma közösség, döntően a tankötelezettség korhatárának 18 évre emelése okán. Összességében érettségit adó középiskolába a roma diákok 10,6%-a iratkozott be 1993-ban, míg 2009-ben már 26,8%-a (Zolnay, 2011).

A magyarországi oktatási intézményekben az országos adatbázisok alapján számított etnikai szegregáció a rendszerváltást megelőzően alacsony szintű volt, majd 1989 után folyamatosan és meredeken emelkedett egészen 2006-ig (Kertesi és Kézdi, 2009). Ezt követően a városokban két éven keresztül csökkent (Kertesi és Kézdi, 2014). Az általános iskolai szegregációt vizsgáló empirikus kutatások is a szegregáció folyamatos növekedéséről

számolnak be (Havas és Liskó, 2006), ugyanakkor a 2010 tavaszán végzett harmadik vizsgálat is csökkenést észlelt a nagyvárosokban (Havas és Zolnay, 2011).

2005-ben az 1993.év Szakképzésről szóló törvény (2005. évi CXLVIII. törvény) módosítása, arra kötelezte az intézményeket, hogy a területek felosztásával esélyegyenlőséget teremtsenek, túljelentkezés esetén pedig a hátrányos helyzetű gyermeket kötelesek felvenni.

2001-2010-es korszak végére számottevően csökkent az oktatási intézményeken belüli szegregáció, 50%-os visszaesés volt tapasztalható a kisegítő tagozatot működtető iskolák számában, illetve a nagyobb városokban a szegregáció mértéke is csökkenő tendenciát mutatott (Havas és Zolnay, 2011).

2011-es évet követően rendkívül negatív fordulatot vett a közoktatási helyzet, hiszen az intézkedéseket tekintve 16 éves korra lecsökkentették a tankötelesség felső korhatárát.⁴ Emellett az iskolák államosítása és a normatív finanszírozás, egyértelműen a legalacsonyabb rétegből érkező, jellemzően hátrányos helyzetű, illetve a roma tanulókat érintette leginkább negatívan. A roma gyermekek az oktatási rendszerben való bent maradását a minél előbbi intézményes elhelyezése, a segítő programok kiterjesztése, azoknak az elérhetősége, és abban való részvétele tudja elősegíteni, amely feltételezi a sikeres iskolai éveket, a lemorzsolódás esélyét csökkentve. Az oktatásnak és azon belül is a kora gyermekkori intervenciónak hatalmas szerepe van a roma társadalom felzárkóztatásának megvalósulásában. A magasabb számú részvétel az oktatásban kedvezőbb esélyt teremt a roma nemzetiségnek, hogy későbbiekben bent tudjanak maradni a munkaerőpiacon, a generációknak esélyt teremtve a hosszútávú társadalmi integrációra. Magyarországon területi különbségek fedezhetőek fel, az egyre nagyobb tagolódásnak köszönhetően, a roma közösség a legnagyobb elszenvedője az elmaradó felzárkóztatásnak. Az visszamaradott településeken/régiókban számottevően nagyobb a kisebbség oktatásból való kiesése, a rossz életkörülmények jelenléte, mint a nagyvárosokban. Számos felzárkóztató program és kezdeményezés történt hazánkban, hogy a romák számára megfelelő esélyeket teremtsenek. A romák családképe, hagyományaik megőrzése fontos számukra, ami hozzájárul, hogy az oktatásban való részvétel és sikeresség még mindig elmarad a nem roma társaikkal szemben (Forray, 2013).

⁴ 2014.évi CV. törvény a nemzeti köznevelésről szóló 2011.évi CXC. törvény módosításáról

Az utóbbi 30 évben a cigány közösség mintegy 400.000 főről több, mint a duplájára növekedett a Debreceni Egyetem (2010-13) kutatása alapján, már megközelítőleg 900.000 főre növekedett. Valószínűsíthetően még nagyobb számban vannak jelen napjainkban. A területi elosztottság tekintetében jellemzően a kisebb településekre koncentráltak, viszont az aktuális helyzetben vizsgált adatok szerint nagy mértékben jelen van az urbanizáció, ezek alapján jellemző, hogy falvak helyett városokban, megyeszékhelyeken, vagy a fővárosban élnek. A mai Magyarországon már nincs olyan település, ahol legalább az 1%-ot ne érné el a lakosságban a romák jelenléte. Kimagaslóan magas, közel 30% körüli az északkeleti régió, azon belül is az Ózdi járás. A teljes cigányság gyermekvállalási mutatói jóval magasabbak, mint a teljes magyar társadalomé, így jellemzően a fluktuációt is vizsgálva, még mindig a harminc évvel ezelőtti területeken jellemző a romák többségi jelenléte (Pénzes, Tátrai és Pásztor, 2018).

A roma lakosság létszámának eredményeit jellemzően három befolyásoló tényező torzíthatja (Váradai és Virág, 2015):

- cigány-nem cigány házasságok
- szegénységi etnicizálódás (a szegénység és az etnikai hovatartozás összeolvastja, nem tesz különbséget)
- települések típusai, hiszen jellemzően kisebb településeken jobban ismerik egymást az emberek, ezért a külső megítélésnek nagyobb jelentősége van.

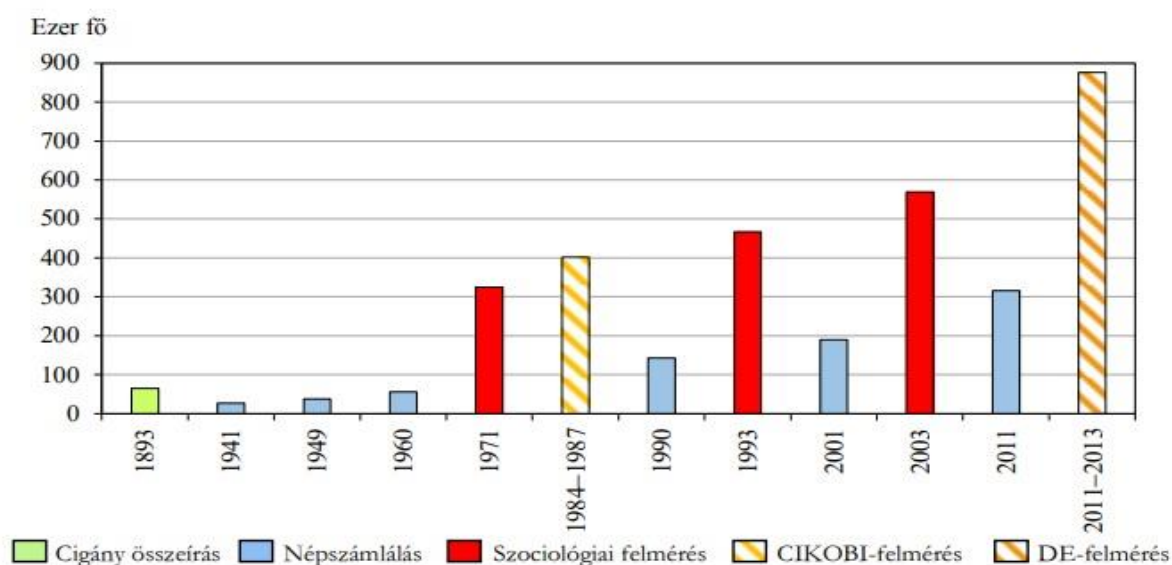
4.1. Romák száma és demográfiai mutatók

A legutóbbi népszámlálás adatok szerint, amely önbevallásos módszeren alapul 316.000 személy vallotta magát roma nemzetiségűnek, a 2016-ban végzett mikrocenzus 310.000 főt mutatott. A korábbi népszámlálás megközelítőleg 206.000 fő, más becslések 550.000 főre teszik ezt a számot. A kutatásokban gyakran alkalmazzák a külső személy vagy csoport általi meghatározást is. A Debreceni Egyetem kutatása, mely külső csoport általi meghatározás alapján történt, mintegy 876.000 fő romát számlált. Magyarországi társadalmi mutatók mértéke jelentősen csökken az elmúlt 40 évben, különösen az 1990-es évektől. A roma társadalom mutatói nem változtak, illetve kissé növekedésnek indultak, amelynek oka, hogy a magyarországi gyermekvállalás átlagéletkora évről évre kitolódik, mára megközelíti a 30 évet. A roma származású nők jellemzően még mindig hamarabb és több gyermeket vállalnak, mint a

magyarországi átlag. A mutatókat több tényező befolyásolja, a hagyományörzés, illetve a társadalmi és gazdasági okok. A magyarországi romák száma 6-7%-át teszi ki a társadalomnak (Pénzes, Tátrai, Pásztor, 2018).

A romák számának alakulása különböző vizsgálatok által, az 5. számú ábrán található, mely rámutat a romák számának növekedésére, amennyiben azonos kutatást nézünk.

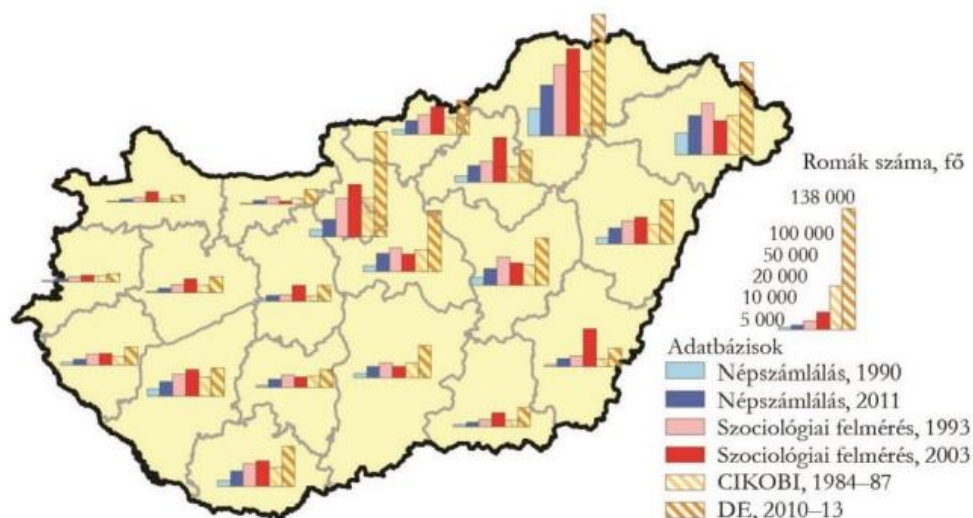
5. számú ábra: A romák számának alakulása Magyarországon különböző vizsgálatok alapján, 1893-2013

(Forrás: KSH, 2018)

A romák területi jelenléte hazánkban évtizedek óta szinte változatlan. Legnagyobb arányban Észak-Magyarországon, Észak-Alföldön, és Közép-Magyarországon helyezkednek el, legalacsonyabb mutatókkal pedig a Közép-Dunántúl, Dél-Alföld, illetve Nyugat-Dunántúl régiók rendelkeznek (6. ábra).

6. ábra: A romák elhelyezkedése Magyarországon különböző vizsgálatok alapján

(Forrás: KSH, 2018)

A roma lakosság legfontosabb jellemzőit vizsgálta a KSH (2011) népszámlálása. A demográfiai jellemzők eredményei rámutattak arra, hogy alacsony számban beszélnek a cigány nyelvet, jellemzően 15-39 év közöttiek, és legtöbbször községben él (2.számú táblázat).

2. számú táblázat: A roma lakosság fontosabb jellemzői a 2011. népszámlálás alapján

Demográfiai jellemzők	Adatok (%)
Anyanyelvének valamely cigány nyelvet tekinti	17 %
Beszéli valamely cigány nyelvet	28%
14 éves vagy fiatalabb	33%
15-39 év közöttiek	43%
40-59 év közöttiek	20%
60 év felettek	4.6%
Községben lakik	53%
Kisvárosban lakik	31%
Nagyvárosban lakik	17%

(forrás: KSH 2011, saját szerkesztés)

4.2. Romák és az oktatás

„A saját kultúráját kutató és oktató roma értelmiségnek szembe kell helyezkednie azzal a máig létező globális túlélési stratégiával, amely azt diktálja: Tudjunk meg minél többet a gádszókról, és áruljunk el minél kevesebbet önmagunkról! Mivel gyermekeink iskolai helyzete már-már tragikusnak mondható, a pedagógusok körében végzett felvilágosító tevékenység sorsdöntő a számunkra.” (Rác, 2008., 117p.)

Szakmai körökben igen gyakori az a vélemény, hogy a cigány gyermekek biológiailag nagyobb ütemben, szellemileg lassabban fejlődnek az európai átlagnál. Bizonyára ezért titulálják gyakran szellemi fogyatékosnak, gyógypedagógiai esetnek a roma gyerekeket és küldik őket a „kisegítő” intézményekbe. A legfrissebb kutatási eredmények azonban azt mutatják, hogy ezeknek a gyerekeknek a szellemi képességeik, felfogásuk nem visszamaradottak, hanem eltérőek. Az átlagosra építő intézmény rendszer viszont nem tud mit kezdeni ezzel a mássággal.” (Rác, 2008.,117p.)

A roma közösség leszakadásának oka, az oktatásban való alacsony részvétel és nagymértékű lemorzsolódási mutatók. Az alacsony iskolázottsági szint eredményezi a munkaerőpiacon való elhelyezkedés lehetőségének leredukálását, ezáltal a gazdasági tényezők kedvezőtlen tendenciáját (Gúti, 2000).

A 2011-es KSH adatok kimutatják, hogy a nemek közötti iskolázottság eltér a roma közösségekben. A nők 27%-a nem fejezte be az általános iskolát, a férfiak 19%-ára jellemző ez az állítás.

A romák lemaradásának oka az alacsony iskolázottság, amely, az iskolafokokban eltérő, minél magasabb egy iskolai szint, annál kevésbé jellemzők a romák jelenléte. A legnagyobb lemorzsolódás 16-19 éves korban kezdődik. A Nemzeti Köznevelési törvény (2011.évi) 3 éves gyermekek számára kötelezővé teszi az óvodába járást, kivéve, ha a gyermek, valamilyen okból orvosi felmentést kap. A jogszabály lecsökkentette a korábbi tankötelezettség felső korhatárt 16 évre, amely a nevelési év végéig tart, amikor a tanuló betölti a 16. életévét. Ez a törvénymódosítás az előzőben említett lemorzsolódás legnagyobb tényezője. A kedvezőtlen oktatási helyzet nagyrészt hozzájárul a szegregációhoz, amely sokszor elméletben megvalósult inklúzió ellenére is, gyakorlatban nagymértékben bújtatva jelenik meg az intézményekben. Az előítélet később is megjelenik a munkaerőpiacon, ezért nem csak a

szakmájukat vagy a lakóhelyük kedvezőtlen helyzetével kell számolniuk, amikor állást keresnek a romák. Mindemellett nem elhanyagolható szám, hogy a felnőtt romákat célzó felzárkóztató programokban mindössze 2%-a vesz részt (Bernát és Fábíán 2014).

A 3. számú táblázatban látható, hogy többségük az általános iskolában már 15 évnél idősebb, csupán 23%-a nem szerzi meg az alapfokú végzettséget. Középiskolában történik a legnagyobb lemorzsolódás, jellemzően szakmát szereznek, mindössze 5%, aki érettségit, és csupán 1% szerez felsőfokú végzettséget.

3. számú táblázat: Romák iskolázottság Magyarországon 2011

Romák helyzete az oktatásban	Adatok %
Általános iskola (15 évnél idősebbek)	57
8 általánost nem fejezte be	23
Alapfokú végzettséggel rendelkezik	79
Középfokú végzettség, szakmai-képesítéssel	13
Érettségi	5
Felsőfokú képzettség	1

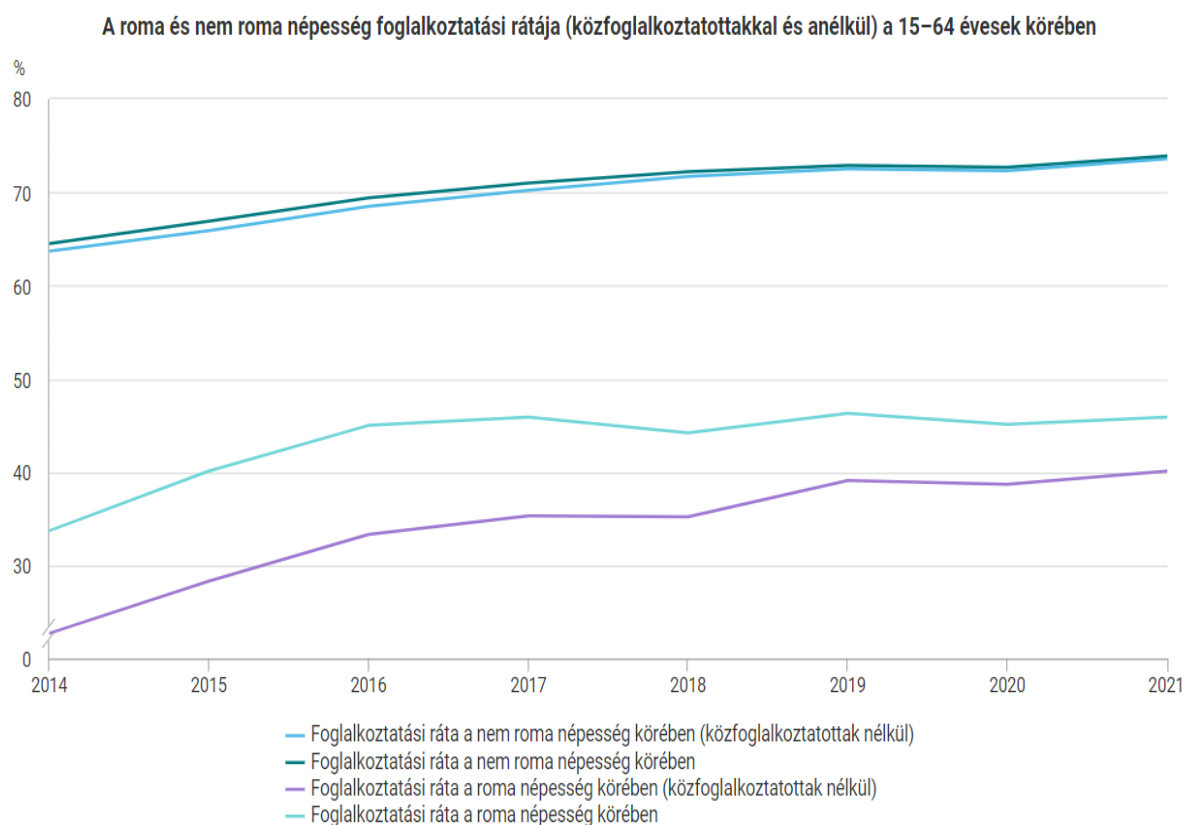
(forrás: KSH 2011, saját szerkesztés)

4.3. Munkaerő-piaci és jövedelmi helyzet, anyagi depriváció

A Munkaerő-felmérés (MEF) 2013-as adatai szerint a romák jelenléte a gazdasági aktivitás tekintetében mindössze 27% volt, ezzel szemben a nem romák több, mint kétszeresét produkálták. A tartós munkanélküliség az aktív roma népesség tekintetében 25%-ot mutatott. A roma nők 20%-kal többen munkanélküliek, mint a roma férfiak. Az oktatásban, és munkaerőpiacon együttesen mért inaktív romák száma 2011-ben a férfiak tekintetében 54%, nőknél pedig 75%-os volt (Ivanov, Kagin, 2014).

Az oktatásban és a munkaerőpiacon való kirekesztettség eredményei, hogy a szegénységben élő romák a társadalom 15%-át teszi ki. Az Európa 2020⁵ program kialakítása magába foglalta az európai országokban lévő kisebbségek és hátrányos helyzetben lévő társadalmi közeg felzárkóztatásának irányelveit, amely Magyarországra is vonatkozik. A nemzeti romaintegrációs stratégiák uniós keretrendszere 2020-ig jelöli ki a stratégiai kereteket. A szegénységi részarány az elmúlt évtizedben folyamatosan növekedett (Bernát, Fábíán 2014). A jelenlegi foglalkoztatási ráta a roma és nem roma közösséget figyelembe véve még mindig nagy eltérést mutatnak. A KSH 2022 -es kimutatása szerint, az aktív korosztályban a romák fele olyan arányban vesznek részt a munkaerőpiacon, mint a nem romák, ez a 7.ábrán látható.

7.számú ábra: A roma és nem roma népesség foglalkoztatási rátája

(forrás: KSH, 2022)

⁵ https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR16_14/SR_ROMA_HU.pdf

4.4. A roma népesség életkörülményei

1970-es évekhez képest, amikor a roma népesség 2/3-a telepeken szegregáltan volt jelen az országban, a 2000-es évekre ez már nem volt elmondható (Kemény, Janky, Lengyel 2004). A roma családok jellemzően zsúfolt lakóterekben élnek mindössze 0.7 szoba jut egy főre, 12% önkormányzati lakásban, 78% pedig saját tulajdonú ingatlanban, ezek a számok jócskán elmaradnak a nem roma családoktól (Domokos és Herczeg, 2010).

Egészségügyi állapotukat tekintve, összességében nem mondható kimondottan rossznak, valószínűleg a fiatalabb átlagéletkor eredményezi az említett adatot. Saját elmondásuk szerint egészségesebbnek ítélik meg magukat, nagyobb számban, mint a környezetükben élő nem romák. A szűréseken való részvétel alacsonyabb, mint a nem romáké, illetve a gyógyszerekhez való hozzáférés is kedvezőtlen az anyagi helyzetükből kifolyólag (Domokos, Herczeg, 2010).

Magyarországon a roma etnikum, szegregációja a mai napig jelen van. Az elsődleges szociális szintér a család, a családképük és a mintaadás, a kedvezőtlen lakás és lakókörülmények, megnehezítik az oktatásban való részvételt és annak sikerességét, amely számokban is kimutatható. A társadalmi integráció megvalósításának kulcsfontosságú eleme lenne a megfelelő végzettség, ez eredményezni tudná az optimális anyagi bevételt, amely által megvalósulhatna a társadalmi mobilizációjuk, ezzel egyenes arányban a kirekesztettségük is csökkenne a magyar társadalomból (Bernáth, 2014).

5. A roma családok nevelési szokásai és az óvodához való viszonya

A roma társadalomban nagymértékű különbség fedezhető fel, egy jómódú, illetve egy mély szegénységben élő roma család között, ezért igen nagy eltérés mutatkozik meg életmódjukban. A családon belüli viszonyok, a gyermekekhez való hozzáállás nagy mértékben megegyezik, hiszen a roma társadalomról összességében elmondható, hogy rendkívül gyermekközpontú. A szülő-gyermek kontaktus nagyon fontos számukra, ezt jól mutatja az egytérben való étkezés vagy alvás. A szegényebb rétegeknél ez a szociális körülmények miatt is történhet, de a tehetősebb családoknál is szintén fellelhető ez a jelenség. Szintén egységesen jellemző, hogy szabályokat aligha állítanak fel a gyermekeknek, a szabad életritmus és felfogás, mind a felnőttekre, így gyermekek nevelésére is igaz.” (Békési, 2003., 84. p.)

A gyermek születése óta egy közösségben van jelen, ahol mindig van, aki törődik vele, ringatja, babusgatja. Sírni nem engedik, úgy gondolják az „magyar szokás”. A cigány kultúrában nincs külön felnőtt és gyermek légtér, együtt élik meg mindennapjaikat, nem szokás a gyermekvilág megteremtése. A gyermek egy rendkívül impulzív nagy családi légkörben nevelkedik, így rendkívüli sok külső impulzust kap (Szabóné, 2018.). Gyakran úgy gondolják, hogy a roma gyermekek ingerszegény környezetben nőnek fel, ez az állítás viszont sok esetben hamis, hiszen állandó a sürgés-forgás, az érzelmi hullámzások és ez mind kihat a gyermek életére. A gyermek mindent ugyanúgy hall, és érzékel, mint a jelenlévő felnőttek. A roma nevelés leginkább mintakövetéssel valósul meg, hiszen a szidás, büntetés nem jellemző a családi életben. Általános jellemző, hogy a gyermeki kívánságok, igények a leghamarabb és legjobb minőségben legyenek kielégítve. A mindennapos napirend és szokásrend nem jellemző, a gyermekek szabadon dönthetnek mihez van kedvük, mikor esznek és mikor fekdnek le, ez a nagyobb gyermekeknél hatványozottabban igaz (Sz. Kármán, 2020).

A hagyományörző cigányok (oláh, beás, gábor, romungro) jellemzően a nemi identitással kapcsolatos teendőket és kötelezettségeket tartják szem előtt, az oktatással szemben. A lány gyermekek az önmegtartóztatás, a szüzességük megőrzése a család kiszolgálásában kell helytállniuk, míg a fiúgyermekek a munkában való részvétel az anyagi javak előteremtésében kell jeleskedniük. A társadalomban való integrálódás, a szocializációt felülírja az általuk képviselt nézetek, amelyeknek elsődlegesen meg kell felelniük. Az oktatásban való részvételük sokadik helyen szerepel. Ezzel szemben a muzsikus családokban igen jelentős a tanulás már kisgyermekkorban, nagyon hamar kezdik el gyakorolni a hangszer használatot és ez kifejezetten fontos főleg a visszajelzés más családoktól, kívülálló személyektől, ezért nagyobb jelentősége van az oktatásnak a zenei területen. Kifejezetten a zene művelésében kell a családban jeleskedniük a gyerekeknek. A családban való felmenőknek igen nagy tekintélye (főképp a férfiaknak) van, ezért a véleményükre nagy mértékben alapoznak. A tanult és magasabb osztályban lévő roma családok is jellemzően a gyermekeiket minden elé helyezve élik mindennapjaikat, viszont az iskolát fontosabb tényezőnek tartják a gyermek sikeressége érdekében. Általánosan elmondható, hogy a romák bármely rétegéből és csoportból származnak, mind „testvérnek” titulálják egymást, ez olyan fajta felfogás, amely a roma nemzetiséget összefogja. A segítségnyújtás, a támogatás jellemző, köszönhetően a „ki-be járkálásnak” a közös gondviselésnek, és a szabad felfogásnak. A szegénység és a

mélyszegegyesség viszont rányomja bélyegét a roma társadalomra, melynek nem feltétlenül elszennvedője csak a cigánység, az etnikai hovatarozás. A szegényebb romákat a társadalomban a „napról, napra” életstílus jellemzi, amely felülírja az oktatásban való részvételt. Az oktatáshoz való feltételeknek nem tudnak eleget tenni, hiszen nincs meg a megfelelő füzet, íróasztal stb., az otthonok gyakran komfort nélküliek, ezért nem tudják megvalósítani az ideális feltételeket a tanuláshoz. A feltételekhez hozzájárul a szülők aluliskolázottsága is, ami befolyásolja a gyermek jövőképét, arról nem is beszélve, hogy tanulásban segítségben nem tud adni. Ezekben a családokban megjelenik a deviancia, amely olyan magatartást tanúsít, ahol a normákat megszegik. A jelenség legnagyobb okozója a kirekesztettség és ezáltal frusztráció érzése, amely az adott személyt még inkább negatív irányba tereli. A követendő példák ennek tükrében a saját maga által tapasztalt minták lesznek, amelyek befolyásolják jövőképét és ezáltal oktatásban, majd munkaerőpiacon való részvételét is (Sz. Kármán, 2020).

A roma kultúrára a sokszínűsége jellemző, bár egységesen elmondható, hogy teljesen eltér a befogadó országokétól. A roma közösségre kivétel nélkül jellemző a család szentsége, a családot mindenek elé helyezik, a családi köteleket számukra a legfontosabb tényező. A szerteágazó egyéni jellemzők a csoporton belül mégis nagy rugalmasságot, alkalmazkodóképességet mutatnak. A befogadó országok anyanyelvét átveszik, illetve vallásukhoz alkalmazkodnak. Kutatások szerint a neoprotesztáns és katolikus vallásokat vették fel legnagyobb számban (Forray, 2000).

A gyermek-anya kapcsolat rendkívül szorosnak mondható, nem hagyják magukra a gyermekeket, minden esetben velük töltik idejüket, nappal és éjszaka egyaránt. A gyermek igényeit törekszenek maximálisan kielégíteni, még ha ez etikailag megkérdőjelezhető is. Bármikor, bárhol szoptatják gyermekeiket, ha arra van szükség. Az alvási, illetve étkezési rend rugalmas, általánosan elmondható, hogy nincs napi rutin beépülve a családok életébe. Nevelési stílusukra is a szabadszellemség, a korlátozás és a következetesség nem jellemzi. Az ösztön kibontakozását vallják, a gyermekek szeretete számokban is kifejeződik. A gyermekek szabadon mozognak a ház körül, külterületen és bent egyaránt. A serdülőkort elérve a fiúk teljes értékű férfivá válnak, a leánygyermekek nővé, viszont amíg a férfiak szabadság jellemzi, a fiatal lányoktól ilyen korban elvárják, hogy visszafogottan, szemérmesen viselkedjenek. A roma kultúra jellegzetessége, hogy a leány gyermekeket 14-15 éves korukban férjhez adják, gyakran ezért 18 éves koruk előtt adnak életet első gyermekeiknek (Forray, 2000).

Az idősek iránti tisztelet szintén jelen van kultúrájukban. A cigány rokonság megosztja tulajdonát egymással és segítséget nyújtanak „testvérüknek”. Jellemzően a férfiak és nők elkülönülnek egymástól, ha közösségi életéről van szó, szeparáltan vannak jelen az eseményeket illetően. A szexualitást diszkréten kezelik, tabu témának számít a férfiak és nők közötti kommunikációban. A maximálisan megengedő, mégis erősen jelenlévő családi szerep kontrasztban áll a mai magyar oktatás elméleti és gyakorlati megvalósulásával. A szocializációs szintér első színtere mindenkor a család, amiben a gyermeknek az első három évének (akár több is, ha a gyermek nem tesz eleget a hároméves korban kötelező óvodai érettségnek) meghatározó szerepe van. Az oktatásban való részvételt a romák nem tartják olyan fontosnak, mint a családi kötelek, utónemzedék meglétét. A mai magyar oktatásban és a cigányság megfelelő inkluzív, befogadó, sikeres tanulásában legnagyobb probléma a családok szocializációjának nagymértékű eltérése, amit nem csak Magyarországon, de Európa több országában a mai napig nem sikerült megoldani (Sz. Kármán, 2000).

5.1. Roma gyermekek óvodáztatása

A gyermekek bármely életszakaszban járnak, elsődlegesen a családi közegből, mintákból tanulnak. A roma családoknál ez a jelenség hatványozottan jellemző. A nem romák előtérbe helyezték az intézményes oktatást, addig a cigány családok megkérdőjelezték fontosságát, hatékonyságát. Bizalmatlanságot tanúsítottak, hisz úgy vélik, hogy a családban történő nevelés az ideális és megkérdőjelezhetetlen, féltik gyermekeik, hogy másfajta szemléletmódot ismer meg és ha ez megtörténik, akkor kiválhat a családból és nem viszi tovább a hagyományokat. A kételyek miatt, a gyermekeik igen nagy mértékben kimaradtak az oktatásból. Mivel a roma nők jellemzően nem voltak aktívak a munkaerőpiacon, ezért a gyermekek ellátását is meg tudták oldani. A lemorzsolódás a roma gyermekeknél a legnagyobb arányban van jelen (Bali, 2018).

Az Óvodai nevelés országos alapprogramja (363/2012(XII.17.) Kormány rendelet) alapján minden magyarországi óvodának egységes alapelvek szerint szükséges elkészíteni, átvenni egy pedagógiai programot.

Alapelvek:

- a) „a gyermeket - mint fejlődő személyiséget - szeretetteljes gondoskodás és különleges védelem illeti meg;
- b) a gyermek nevelése elsősorban a család joga és kötelessége, s ebben az óvodák kiegészítő, esetenként hátránycsökkentő szerepet töltenek be;
- c) az óvodai nevelésnek a gyermeki személyiség teljes kibontakozásának elősegítésére kell irányulnia, az emberi jogok és a gyermeket megillető jogok tiszteletben tartásával; oly módon, hogy minden gyermek egyenlő eséllyel részesülhessen színvonalas nevelésben. (Óvodai nevelés országos alapprogramja (363/2012(XII.17.))”

Az alapprogram emellett innovatív törekvéseknek is lehetőséget ad, hiszen a pedagógiai szabadság megvalósulását támogatja, megkötései kizárólag a gyermekek érdekében történnek. Az alapprogram összhangban van a helyi óvodai programmal, annak nevelési elvei, gyermekképe, óvodaképe, és az óvoda nevelési feladatai (egészséges életmódra nevelés, érzelmi nevelés, szocializáció biztosítása, anyanyelvi-, értelmi fejlesztés és nevelés, a személyi tárgyi feltételek, az óvoda kapcsolati rendszere, az óvodapedagógus tevékenységének sokrétű megnyilvánulása: vizuális, ének-zenei, mozgás, külső világ megismerése, munka jellegű tevékenységek stb.) mind a gyermek érdekében történnek, a társadalmi elvárások szerint. A felsorolt területek mellett figyelembe kell venni:

- a) „a Nemzetiség óvodai nevelésének irányelvét is, ha az óvoda nemzetiségi nevelést végez;
- b) a Sajátos nevelési igényű gyermekek óvodai nevelésének irányelvét is, ha az óvoda sajátos nevelési igényű gyermeket nevel. (Óvodai nevelés országos alapprogramja (363/2012(XII.17.))”

A roma gyerekek integrációját kutatva több szemponttal is kell számolnunk, amelyeknek az ideális megvalósulása pozitív mutatókat eredményezhet.

Elsődleges feladat a korai fejlesztésben való részvétel, rendszeres és következetes után követéssel, ehhez pedig elengedhetetlen a cigány család felvilágosítása, folyamatos

kommunikáció és a mindennapi bevonás az óvodai, iskola életbe, hogy ne érezze magát kirekesztettnek, illetve jobban meg tudja ismerni gyermekére irányuló nevelést, oktatást. Ahhoz, hogy hatékony legyen a rendszer megfelelő szakemberekre van szükség, akik tisztában vannak a romológia alapjaival, a roma etnikai jellemzőkkel, a cigányságok érintő kérdésekkel, elfogadóak, befogadóak és támogató mivoltuk elengedhetetlen. A romák kultúrájának művelésének teret kell engedni, az identitás tudatuk számukra kiemelten fontos, ahhoz, hogy be tudjanak illeszkedni támogatni kell szuverenitásuk meglétét. Az oktatásban és a társadalomban való diszkriminációt szükséges visszaszorítani és az esélyegyenlőséget megteremteni, hogy ne hátrányból induljon az a kisgyermek, aki egyébként is félve lép be elsőként egy idegen, ismeretlen közegbe (Babusik, 2003).

6. Hátránykompenzációs törekvések Magyarországon

A felzárkóztatás már a rendszerváltás előtt elkezdődött, ennek érdekében egyházi, állami, civil támogatásban részesülhettek, illetve bentlakásos intézményeket vehettek igénybe. Az 1990-es évek után még mindig jelentős aluliskolázottság jellemezte a roma közösséget, ezért az ösztöndíjrendszer megújítva inspirálták a fiatalokat a középiskolai tanulmányok elvégzésére. Az intézményeket különféle integrációs normatívával, támogatással motiválták, de ezek megvalósulása nehezen volt követhető. A 2010-es évekre ezek az intézkedések megszűnni látszottak. Az Európai Unió nemzetiségi intézkedései viszont egyre inkább teret nyertek, így országszerte támogatásokban részesültek a jellemzően roma családok lakta térségek. A tagállamokban egyaránt stratégiát és folyamatos önellenőrzésként, jelentéseket kell tenniük. A roma családok felzárkóztatása és ideális szociokulturális környezet megteremtése nem kizárólag az érintett roma közösség érdeke. A kedvezőbb beilleszkedés, a munkaerőpiacon való részvétel egyaránt növelni tudja mindkét fél életszínvonalát és anyagi helyzetét (Bali, 2018).

Sajnálatos módon nem lehet kijelenteni, hogy a társadalomba való asszimilálódásuk megvalósult (a nyelvi területet leszámítva). A cigány kultúra nagyban eltér a magyar hagyományoktól, a változás nehézsége között az erős nemzeti identitás, öntudat áll. A magyar társadalomba a romák integrációjának megvalósulása még mindig akadályokba ütközik. Tapasztalhatjuk, hogy hazai szinten is több településen szegregátumokban élnek a romák, ami csakugyan jellemző az oktatási szektorra is. A jellemzően roma térségekben nagyobb az

intézményben lévő szegregáció, hiszen a nem romák nem szívesen adják olyan közösségben a gyermeküket, ahol többségben cigány gyermekeket oktatnak. Az előítélek, a megbélyegzés sajnos a társadalmunk része. A sztereotípiák jellemzően a higiéniai-, magatartási jellemzőkből, viselkedésből eredő negatív élmények eredményezik. Az integrálás szükségessége már régen megfogalmazódott. A 19.századtól kezdve egészen a mai napig folyamatos kompenzációs törekvések tapasztalhatóak a hátrányos helyzetű és roma gyermekek felzárkóztatására nemzetközi és hazai tekintetben egyaránt (Bali, 2018). A magyarországi oktatás változásai, kiszélesítése az alsóbb társadalmi rétegek bevonása, a komprehenzív, vagyis minden részt felölelő, összefoglaló intézmény ideális megteremtése, olyan célkitűzések, melyek eléréséhez elengedhetetlen az esélyegyenlőség megteremtése (Nahalka, 2004).

6.1. „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia

2007-2032-ig meghatározott célkitűzésekkel, feladatokkal, komplex intézkedési rendszerrel célozza meg ez a stratégia a szegénység felszámolását. A program megnevezése: „Legyen jobb a gyermekeknek” nemzeti intézkedés. A szegénységen belül kiemeli a roma társadalom felzárkóztatását, a diszkrimináció enyhítését: *„A roma kisebbség helyzetének érzékelhető javítása, beilleszkedésük segítése, szegregáltság, kirekesztettségük megszüntetése”* (47/2007. (V.31.) OGY határozat).

A határozat a következő fejlesztési területeket határozza meg:

1. fejlesztési terület: Foglalkoztatás, munkaerő-piaci helyzet javítása
2. fejlesztési terület: A gyermekes családok anyagi helyzetének javítását szolgáló ellátások fejlesztése
3. fejlesztési terület: Lakás, lakhatás feltételeinek, minőségének, biztonságának javítása
4. fejlesztési terület: A képességek kibontakoztatását, a sikeres iskolai pályafutást segítő intézmények és szolgáltatások, szegregáció megszüntetése
5. fejlesztési terület: A gyermekes családokat célzó személyes szolgáltatások és szakellátások fejlesztése
6. fejlesztési terület: Egészségesebb gyermekkor biztosítása

Elsődlegesen a prevenciót szorgalmazza az intézkedés, mint leghatékonyabb eszközt, amely leginkább a szolgáltatásokhoz, és intézményekhez kapcsolódnak, amelyek már a gyermek fogantatásától jelen vannak a családok életében. A társadalmi mobilizáció megvalósulásának két legfontosabb színtere a család és az oktatás. A nemzeti stratégia törekvései a tervezetthez képest elmaradnak, a magyarországi szegénységi mutatók hazai és európai szinten más értékeket mutatnak, ennek oka, hogy máshogy értelmezik a szegénységet. A program előrehaladásának a romákra való vonatkozásában nincs aktuális kimutatás. (47/2007. (V.31.) OGY határozat) Az utóbbi évben kimutatott infláció előreláthatólag még inkább negatív irányba fogja terelni a szegénységi mutatókat. 2023. februárban a fogyasztói árak átlagosan 25,4%-kal haladták meg az egy évvel korábbit. Az elmúlt egy évben a háztartási energia és az élelmiszerek ára emelkedett a leginkább. (KSH, 2023)

6.2. Biztos Kezdet Gyerekház

2009-ben országszerte több Biztos Kezdet Gyerekház kezdte meg működését, elsődlegesen hátrányos helyzetű településeken létesítettek egységeket. A kezdeményezés Európai Unió forrásból valósította meg Magyarországon. A folyamatos bővítés pályázat útján lehetséges az erre nyitott településeknek. Elsődleges célja a kora gyermekkori időszak megsegítése a családok és a gyermekek számára. Eszközeivel, szakembereivel, olyan légkör megteremtése, amelyben a gyermekek jól érzik magukat és optimális fejlődésük, fejlesztésük megvalósulhat. A gyermekeket célzó intézkedés, a családok életére is pozitívan hat ki, a roma gyermekek beilleszkedését elősegíti, szociális hálójuk kiterjesztését pedig a későbbi években kamatoztathatják a családok. Sikerességük eredményesnek mondható, de településenként hullámzó, a fenntartói hozzáállás, a szülői hajlandóság, a közösség ereje, a szakmai stáb, mind olyan tényező, amely eltérő tendenciákat eredményez (K. Kolkopf, 2015).

6.3. Tanodák

A tanodák létrejötte az ezredfordulót követően többnyire szintén Európai Unió pályázati forrásból valósult meg, megnevezését illetően nem összetévesztendő azokkal az iskolákkal, amelyek meghagyták a régies iskola elnevezést, ami szintén a tanoda. Elsődlegesen a civil szférához másodlagosan az egyházhoz kapcsolhatóak. A Biztos Kezdet Gyerekházhoz

hasonlóan a hátrányos helyzetű és kiemelve a roma származású gyermekeket, tanulókat célozza meg. Mivel egyre nagyobb a támogatottságuk ezeknek az intézményeknek, számuk is ezzel arányosan nő. Célkitűzésük, hogy segítse a társadalom peremén lévő fiatalokat, sajátos megközelítéssel, kapcsolattal, komplex pedagógiai programmal, identitás megőrzéssel és erősítéssel, olyan pozitív attitűd kialakításában, amely segít ennek a rétegnek az állami oktatásban sikeresen működni. Az egyéni kívül, közösség kovácsoló ereje, a szociális kapcsolatok kiépítése, barátságok létrejötte, a társadalmi elfogadás előre mozdítását eredményezheti. Létrejötte támogatott, viszont működését már az adott önkormányzatnak, fenntartó szervezetnek kell biztosítani. A magyarországi tanodák nagyszerű lehetőséget teremtenek a fiataloknak a felzárkózást illetően, amennyiben folyamatosan finanszírozva van. (Németh, 2009).

6.4. Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR)

Az Integrációs Pedagógiai Rendszer 2003-tól volt elérhető az Európai Unió Szociális Alapja révén, a Támop-4.1.2.B.2-13/1-2013-0005 program keretein belül valósult meg. A program nem volt kötelező jellegű, ennek ellenére sok intézmény élt a lehetőséggel és részt vett benne. A hátránykompenzációs törekvések sok helyen értek el sikert, ezért számos intézményben továbbra is alkalmazzák a programban elsajátított tudást. A program lényege volt: *„A halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, tanulók esélykülönbségeinek csökkentését, kiegyenlítését kívánja szolgálni a magyarországi pedagógiai gyakorlatban. Az IPR olyan nevelési, oktatási keretrendszert, eszközrendszert jelent, amely sajátos eszközrendszert kínál a különböző eredetű hátrányok csökkentésére, amely segítségével az együttnevelés pedagógiai esélyei erősödnek. Az IPR nem ad meg részletes tantervi (oktatási) tartalmakat, nem ad konkrét alkalmazható tanítási programot, nem határoz meg tanmenetet, tankönyvet. Az IPR segítségével az adott nevelési-oktatási intézmény sajátosságainak, a tanulói igényeknek megfelelően lehet kialakítani, saját gyakorlatot kifejleszteni.”* (Hámoriné, 2013, 25 p.)

6.5. Komplex Instrukciós Program

„A Komplex Instrukciós Program (KIP) arra hivatott, hogy elterjesszen egy, a heterogén tanulói csoportok nevelésére kiválóan alkalmas oktatási módszert, amelyben a kognitív

képességek fejlesztése mellett nagy hangsúlyt kap a tanulók viselkedésének a formálása és a szocializáció is. A módszer egyaránt alkalmas a tanulásban lemaradt, az alulteljesítő, illetve megfelelő ütemben haladó és a tehetséges gyerekek együttnevelésére. A Komplex Instrukciós Program olyan speciális kooperatív tanítási módszer, amely lehetővé teszi a tanárok számára a magas szintű csoportmunka szervezését olyan osztályokban, ahol a tanulók közötti tudásbéli különbség és kifejezőkészség tág határok között mozog. A módszer célja, hogy minden gyerek tudásszintje emelkedjen és része legyen sikerélményben az osztálymunka során.” (K. Nagy, 2015).

6.6. Köznevelési Hídprogramok

A program 9. melléklet az 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelethez köthető, a köznevelési törvény egyik pontja, mivel a kerettantervek határidőn túl készültek el csak a 2013-as évben mintegy 96 intézményben indultak. A program ideje 10 (HÍD 1), illetve 20 hónapra szóltak (HÍD 2). Sikerességét több szakember vitatja. Lényege: A Köznevelési Hídprogramok a tanulónak a középfokú nevelés-oktatásba, szakképzésbe való bekapcsolódáshoz vagy a munkába álláshoz, valamint az önálló életkezdéshez szükséges ismeretek megszerzéséhez nyújtanak segítséget a komplex, tanulmányi, szociális, kulturális, képességbéli és személyiségfejlődését támogató pedagógiai tevékenység révén.

A Híd I. programban az általános iskola kezdeményezésére az a tanköteles korú tanuló folytatja a tanulmányait, aki alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik, de középfokú iskolába nem nyert felvételt. A program az egyéni képességekre és szükségletekre épülő differenciált fejlődési utak biztosításával pótolja a továbbtanuláshoz szükséges, de hiányzó alapvető ismereteket, kompetenciákat. A hídprogram keretében a tanulók középiskolai felvételi vizsgát tesznek.

A Híd II. programban szintén az általános iskola indítványozására alapfokú iskolai végzettséggel nem rendelkező, diákok vesznek részt, abban a tanévben, amelyben betöltik a tizenötödik életévüket, de legalább hat általános iskolai évfolyamot sikeresen elvégeztek. A programba bekerülő diákok elsajátítják azokat az ismereteket, amelyek a szakképzés megkezdéséhez szükségesek, valamint megszerzik a szakképzésbe történő bekapcsolódáshoz

szükséges elméleti és gyakorlati tudáselemeket. A Híd II. program sikeres befejezése után a tanulók a szakképzési évfolyamon a szakmai vizsga letételére készülnek fel.

Hídprogramokat általános és középiskolákban lehetett szervezni, a programban részt vevő intézményeket a Kormányhivatal jelöli ki (2011. évi CXCV. törvény 14. §).

6.7. Arany János Tehetséggondozó Program

2000-ben indult program a hátrányos helyzetű kistelepüléseken élő kiemelten roma származású diákokat célozza meg, a programban tanévenként 3000 gyermek vesz részt a mai napig. Célkitűzése az esélyegyenlőség megteremtése, a tehetséges fiatalok felzárkóztatása, gimnáziumi éveiknek biztosítása, lemorzsolódás csökkentése bentlakásos kollégiumi körülmények között. A programban 55%-os volt a roma diákok részvétele. A program sikerességét igazolja, hogy az Arany János osztályokban a tanulók 97%-a jelentkezett felsőoktatásban és 82%-át fel is vették, országosan vizsgálva a gimnáziumokon kívül eső intézményeket is beleértve ez a szám 64%-os volt az egyetemekre felvett diákok tekintetében. A roma és hátrányos helyzetű tanulók 30%-os egyetemi bekerülést mutattak a korábbi 20%-hoz képest. A tehetséggondozó program különlegessége, hogy kormányzatokon átívelve működő képesnek bizonyult (Fehérvári, Varga, 2018).

6.8. Cigány kisebbségi programok az óvodákban

Az óvodák nagyobb százalékának van átvett vagy saját cigány kisebbségi programja, az intézmény saját pedagógiai programján felül, ahol jelentős mértékben jelen vannak roma gyermekek. Jellemzően a kisebb településeken a sajátos feltételeket tekintve dolgozzák ki, egyéni adottságaikhoz mérve. Amennyiben nincs jelen ilyen fajta program jellemző, hogy 3 év alatt nem állapítják meg a veszélyeztetettség meglétét, ezzel szemben, ha jelen van, a roma gyermekek jelentős hányadánál a veszélyeztetettség fennáll. A romákra irányuló speciális programok megléte, a roma kultúrát ismerő pedagógusok, illetve a diszkrimináció nélküli, elfogadó légkör nagyban hozzájárul az általános iskolai évek sikerességéhez. Az intézményi és dolgozói együttműködési hajlandóság pozitívnak tekinthető, más kérdés, hogy a roma közösség hogyan viszonyul a programban, illetve mennyire nyitott a befogadásában. Nagyban befolyásolja a részvételt, az óvodák leterheltsége, illetve a romák aránya az intézményben. A

törekvés megvan, az elméleti síkon megvalósuló integrációs törekvések és a gyakorlati megvalósulásuk nagy eltérést mutatnak országosan. (Babusik, 2003)

6.9. Good Start program

2010-ben európai szinten indította el speciálisan romákat célzó segítő programját a Roma Oktatási alap. A program célja egyrészt a 0-6 év közötti gyermekek és családok megsegítése, a romák és nem romák közötti különbségek csökkentése, a problémák áthidalása az oktatásban, másrészt a szegregáció csökkentése, megszüntetése különböző projektek által. Magyarország mellett, Szlovákia, Macedónia és Románia vett részt a programban. Itthon 16 helyszínen valósult meg a projekt nagy roma lélekszámú településeken. A program fő elemei:

- Mentor program – családlátogatások
- MesÉD program
- Home Pre-School Community Liaison (HSCL) – a szülők bevonása az óvoda életébe • Játék kölcsönző működtetése
- Hallgatók bevonása – a Nyíregyházi Főiskola hallgatóinak aktív részvétele

Rákó (2015) kutatása rámutat, hogy a program minden eleme pozitív változást hozott, az óvodapedagógusok szemléletét, viszonyulását tekintve, illetve a roma családok hatékony beilleszkedése, szorosabb és nyitottabb kapcsolat kiépítését eredményezte. A kölcsönös bizalmi kapcsolat kiépítése a sikeres együttműködést és ezáltal a hatékony pozitív gyermeknevelést eredményezte.

6.10. Esélyteremtő óvoda

Az Oktatási Hivatal a hátrányos helyzetű településeket célzó „Esély teremtő óvoda” elnevezéssel indította el programját.

A projekt alapadatai (OH, 2022):

Társadalmi felzárkózási és integrációs köznevelési intézkedések támogatása –EFOP-3.1.3-16-2016-0001 „Esély teremtő óvoda”. A projekt megvalósulási ideje: 2016.11.16-

2020.12.31. Támogatási összeg: 4.930.000.000.-. Támogatás mértéke: 100%.

A projektben 560 óvoda vett részt, illetve 1100 óvodapedagógussal működött együtt. A program leginkább a hátrányos helyzetű településeket, illetve régiókat célozta meg: Észak-Magyarország, Dél-Dunántúl, Északalföld. Az óvodapedagógusok, akik részt vettek a projektben, egy 30 órás akkreditált képzésen vettek részt, majd a program ideális megvalósítása érdekében fejlesztése tervet dolgoztak ki. Az óvodák többek között, fejlesztőeszközöket kaptak, helyiségek felszereltségének minőségét és mennyiségét javították 340 millió forintértékben. Támogatták a műveltségi eseményeket: bábszínház, színház, koncert, kirándulások és egyéb szabadidős programok létrejöttét. Kiemelten kezelték, hogy a gyermekek megismerkedjenek a helyes életvitel kialakításával, a modern technikák pl. a robotikával és nem utolsósorban a gyermekek képzeletvilágának gazdagításával, meseterápiával és mesefoglalkozásokkal. Célja a gyermekek felzárkóztatása mellett egy hálózati rendszer kialakítása az óvodák között, havonta szakmai napokon vettek részt a 5-7 óvodánként alakult csoportok, illetve 89 konzulensi hálózat támogatta a feladatok követését, tervezését, szervezését. A módszertani központok az Oktatási Hivatal úgynevezett bázisintézményei biztosították a szakmai tanácsadást, a műhelyfoglalkozásokat, bemutató órák megtekintésének lehetőségét. Az óvodapedagógusok visszajelzései rendkívül pozitív volt, hiszen olyan szemléletmóddal és támogató közeggel, valamint rendszerrel működhetek együtt, amely az intézményük és saját szakmai fejlesztésüket elősegítette. A hálózati rendszer pedig biztosítani képes a projekt lezárása után is a szakmai együttműködést és egymás segítségét, az óvodák további fejlesztését a hátrányos helyzetű gyermekek érdekében (OH, 2022).

További programok a teljesség igénye nélkül:

- A Kárpátok Alapítvány „Roma gyerekek korai képességgondozásához szükséges helyi kapacitások fejlesztése” program
- Szakiskolai Fejlesztési Program
- Útravaló Ösztöndíjprogram
- HEFOP 2.1.1 Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatási rendszerben;
- TÁMOP 3.3.1 Oktatási esélyegyenlőség és integráció;

- TÁMOP 3.3.8 Közoktatási intézmények esélyegyenlőségi alapú fejlesztéseinek támogatása.
- EFOP-1.6.2-16 Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex program

7. Vizsgálat: A roma gyermekek integrációjának megvalósulása két választott óvodában

7.1. Vizsgálat módszertana, kutatási célok

Kutatásom célja megvizsgálni a Budapest a XV. kerületben lévő Újpalotai Összevont Óvoda Napsugár 1 Tagóvodájában, illetve a Putnok Önkormányzata által fenntartott, Soldos Emília Óvodába járó roma gyermekek és családjuk helyzetét a településen, a kerületben, és az intézményen belül. Célirányosan a roma felzárkóztató programokat és lehetőségeket feltárva. Tizenhét interjú alapján három csoport szemszögéből vizsgálom: roma családok, intézményben alkalmazott óvodapedagógusok, fenntartó. A kutatási kérdéseim:

1. Milyen mértékű a romák jelenléte, hogyan illeszkednek be a közösségekbe a tapasztalatok alapján?
2. Milyen felzárkóztató programok működnek, a vizsgált intézményben és településen hogyan jelennek meg a romák felzárkóztatása az intézményben, és a településen, és a kerületben?
3. Mi jellemzi a roma és nem roma csoportok kapcsolatát a vizsgált intézményekben településeken?
4. Hogyan vélekednek az interjúalanyok, a program hatékonyságáról? Milyen tényezők befolyásolja ezek hatékonyságát?
5. Milyen jövőkép rajzolódik a roma óvodás gyerekek rajzai alapján?

A kutatás során kívánok rámutatni, arra, hogy az eltérő lokációt tekintve, milyen eltérések mutatkoznak meg a roma közösségnek kínált felzárkóztatásra irányuló lehetőségekben. Céloom továbbá, a romák és nem romák, óvodapedagógusok romák, fenntartó és romák egymáshoz való viszonyulását vizsgálni. A diplomadolgozat kutatási eredményei által rálátást remélek a mai Magyarországon élő romák felzárkóztatásának problémáira, aktuális

lehetőségeire, illetve, hogy vidéken és fővárosban melyek azok a problémák és jó gyakorlatok, ami által előrelépés produkálható. A diplomamunkám első részében jól látható, hogy egy nemzedékekre visszanyúló, nemzetközi és hazai téren is folyamatosan monitorozott problémával állunk szemben, ezért fontosnak tartom, a folyamatos és aktualizált kutatások meglétét. Munkámmal ez említett kérdéskört szeretném feltérképezni.

7.1.1. Interjúk

Kvalitatív kutatási módszert választottam, hiszen kifejezetten fontos volt számomra, hogy megfelelő környezetben, az interjú alanyok meg tudjanak nyílni. Interjút készítettem: nyolc óvodapedagógussal, négy roma szülővel, négy nem roma szülővel és egy óvodákért felelős fenntartó személlyel. A beszélgetések során vizsgáltam az óvodapedagógusok viszonyulását a roma családokhoz, illetve tájékozottságát az integrációs programok jelenlétéről, abban való részvételéről, mindkét intézményben. Az önkormányzatok oktatásért felelős személyét kérdeztem az érintett kerület és város felzárkóztató programjairól, és annak hatékonyságáról. A roma és nem roma családok egymáshoz való viszonyulása mellett, vizsgálom a pedagógusi, és fenntartói attitűdöt. Az említett területeken kívül érintem interjú kérdéseimben az együttműködési hajlandóságot, az integrációs programok jelenlétét, az elfogadást és a roma családok oktatásban való részvételi arányait.

7.1.2. Szociometriai mérés

Kutatásom második részében szociometriai mérést végeztem, az óvodai csoportokban zajló gyermeki kapcsolatok feltérképezése érdekében, különösen fókuszáltam arra, hogy a kirekesztettség, diszkrimináció megjelenik-e az óvodás korosztályban.

7.1.3. Rajzelemzés

Kutatásom harmadik része a roma gyermekek jövőképét vizsgálja. Az óvodákban roma gyermekek által készített rajzok, majd a kész alkotások bizonyos szempontrendszer szerinti elemzésével színesítem diplomadolgozatomat. Tihanyiné Vályi Zsuzsanna (2013) Amiről a gyermekrajzok beszélnek című könyvéből részletezve megismerhetjük a pedagógiai

szempontsört, amely szintén releváns rajzvizsgálati eljárás. Zsubrits Attila (2022) megfogalmazza, összefoglalja könyvében azokat a szempontokat és kutatási módszert, amelyek szerint elemzem a rajzokat, ezeket követve ösztönöztem a roma gyermekeket a rajzok elkészítésére. Az alkotások elemzése után összehasonlítottam szintén a két óvodában készült 24 db rajzot a kidolgozott szempontrendszer alapján. A jövőkép rálátást ad a gyermek környezetére, a tapasztalataira, a képzeletének mértékére, önképére, a múltat, a jelent, és a jövőt is egyaránt összefoglalja.

7.2. A vizsgálat helyszíneinek bemutatása

7.2.1. Putnok település

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében helyezkedik el közel a szlovák határhoz. Népesség száma egyre csökken: 2018-ben 6500 főt számláltak. 2018-ban a KSH-adatai szerint 86% vallotta magát magyarnak, míg 8.2% roma származásúnak. A 100 főre jutó 15 év alattiak száma a megyében Putnokon a 3. legmagasabb. A városban érettségivel rendelkezők száma 1374 fő, a felsőfokú végzettségűeké 498 fő. A munkavállalás tekintetében a településen élők 30.6%-a eltartottnak számít, ami a megyében a negyedik legmagasabb arányszám. A Putnoki járásban 16821 főből 1573 fő vallotta magát roma származásúnak. Putnok városában 5940 főből 568 fő, ami azt jelenti, hogy 9,56 %-os volt a romák jelenléte. A népesedési mutatók, azt jósolják, hogy ez az arány növekedett. A legújabb KSH kutatás jelenleg még feldolgozás alatt van (KSH, 2013).

A település területe 34,72 km², a Sajó folyó északi partján fekszik. A környező falvak közigazgatási szempontból Putnokhoz tartoznak. A várost domborzat veszi körül. Megye székhelye Miskolc, amely 40 km-re található a településtől. A közlekedést tekintve vonat, autóbusz is jelen van, illetve jól kiépített úthálózat. A településképét illetően, a városban jellemzően családi házak épültek, a központban lakótelepek létesültek az 50-es években, mivel bányászati központ volt a város, így szükséges volt ennek létrehozása. A városközpontban kiskereskedelmi egységek, posta, hivatal és az ügyintézéshez szükséges intézmények is megtalálhatóak. A városban jellemzően a perem területeken szegregátumok alakultak ki. A roma lakosság tömörülésének köszönhetően az északi, és nyugati területeket a cigány családok lakják. A roma népesség egyértelmű növekedése a településen már igen nagy számba

begyűrűzött a város központja felé. A magyarok elvándorlása, a romák nagyobb mértékű szaporodása, negatív irányba fordította el a városképet. Sajnos nagyon sok hiányos lakóépülettel találkozok az ember, az utcákat járva szinte egyértelmű a hanyag, környezetükre igénytelen családok, gyakran találkoztam ajtó, ablak nélküli „házzal”, romos épülettel. Putnoki származásúként többször volt alkalmam ezeken a helyeken „átutazóba lenni”, hiszen ezekbe az utcákba vagy terekre nem volt ajánlatos bemenni, szüleim nem engedtek és ez később is belém égett. Véleményem szerint a város szép, rendezett és mindent megtesz annak érdekében, hogy ezt a látszatot fenntartsa, viszont, ha az ember lekanyarodik a főútról, akkor meglátja a szomorú valóságot, amelyet elképzelhetnek, majd az interjúk olvasásával, fontos megemlítenem, hogy nem általánosításról van szó, egy bizonyos réteg, a mély szegénységben élő szegregátum, ahol ezek a jelenségek tapasztalhatóak.

Az általam elkészített interjúkban többek között a szülők munkalehetőségei iránt is érdeklődtem az óvodapedagógus/intézményvezető beszélgetésekben, jellemzően az a választ kaptam, hogy a romák leginkább a közmunkaprogramban helyezkednek el a településen vagy a putnoki gondnokságon dolgoznak szintén hasonló fizikai munkát végezve. Városon kívül vagy nagyobb településeken, gyárakban dolgoznak. Sokan választják munkahelyüknek Miskolcot és azon belül a Bosch nevezetű nagy vállalatot, itt, mint betanított munkás dolgoznak. Az ingázás is jellemző a roma családok életében ebben a térségben. Munkát a közintézményekben is találnak, ugyanis Putnokon egy bölcsőde, egy óvoda két telephellyel, kettő iskola, egy szakközépiskola és egy gimnázium is működik, itt is jellemzően jelen vannak roma alkalmazottak. Az óvodát vizsgálva személyes tapasztalatból tudom, hogy dajka munkakörben és konyhai kisegítőként is jelen vannak roma származású nők, sőt az egyik óvodapedagógus munkatársnőm is romaként helyezkedett el, aki már Egerben dolgozik. Itt jegyezném meg, hogy szintén volt közvetlen munkatársam, dadus, aki mai napig aktív, az említett óvodapedagógus édesanyja. A nem megfelelő végzettség, ami véleményem szerint generálja a munkanélküliséget vagy az alacsony beosztású munkaköröket, korlátolt lehetőségekkel.

Putnok honlapjáról rengeteg információt meg lehet tudni, amely a város múltjára, jelenlegi fejlesztéseire vonatkozik, a legfontosabbakat fogom kiemelni. A város 1881-től nagyközség, 1989-től pedig városi rangot visel. Egyes kutatások szerint már a neolitikumban is jelen volt a település. A második világháború után folyamatosan átalakult a térség városainak

szerepe, jelentősége. Kazincbarcika és Ózd lett az igazgatás és a gazdálkodási központ. Putnok 2013-tól ismét visszaszerezte központi szerepét a térségben, mint járás székhelytelepülés. (Putnok település honlapja⁶)

Putnok legidősebb intézménye a 150 éves múltra visszatekintő óvoda, 1869-ben nyitotta meg kapuját a gyermekek előtt. A székhely óvoda jelenleg is az ebben az időben létrehozott kinevezett épület. 1981-ben épült második önálló székhelye, amely Orlay Borbála nevet kapta az összevonás után, ami 1995-ben az eredeti óvoda nevét vette fel. Az 1990-es évek óta tevékenység központú nevelési program szerint működik az intézmény, illetve 1996-ban az óvoda szavait idézve: felvállalták a magyar nyelvű roma felzárkóztató programot, a lakossági adatok tükrében. 2005-től az óvoda integráló ellátást is nyújt a különleges bánásmódot igénylő gyermekek számára. A fejlesztéseket pszicho pedagógus és gyógypedagógus végzi. 2017-től bölcsődével bővült az intézmény, ezért a neve Soldos Emília Óvoda és Bölcsődére módosult. (Soldos Emília óvoda weboldala⁷)

Jelenleg a Soldos Emília Óvoda és Bölcsőde három telephelyen működik kettő Putnokon egy pedig a közeli kis faluban Kelemérben. A tagóvodák négy, hét, illetve egy csoporttal működnek. Jelenleg egy fő óvodavezető és három fő óvodavezető helyettes látja el a koordinálási munkákat, emellett egy fő óvodatitkár segíti a gazdasági vonatkozású munkálatokat (Putnoki Soldos Emília Óvoda SZMSZ, 2022).

7.2.2. Budapest XV.kerület

Budapest XV. kerületében 2014-ben megközelítőleg 80.000 lakost számláltak. A lakások, élőhelyek száma 34.222 volt, amely egy része 1838 db önkormányzati tulajdonban lévő. A fenti táblázatban jól látható, hogy 67739 főből, 1063 vallotta magát roma származásúnak, ami 1,57%-át teszi ki a lakosságnak, 8%-kal kevesebb, mint a putnoki ráta.

Az Újpalotai Összevont Óvoda Napsugár 1 Tagóvodája, mint nevében is benne foglalja a jelenlegi, Budapesten, azon belül Újpalotán lévő hat tagóvoda egyike. A kerületben három összevont tagóvoda működik Rákospalotán, Pestújhelyen, illetve Újpalotán. A XV. kerület Pest megye északi peremén helyezkedik el. A kerület 1950-ben lett hozzátartozva a fővároshoz,

⁶www.putnok.hu,(2023.04.01.)

⁷ https://www.putnokiovi.hu/ovodank-tortenete/

viszont Újpalota része csak a nagy lakótelepi építkezések után, 1968-ban lett része. A folyamatos infrastruktúra fejlesztés a 70-es 80-as években történt, majd számos beruházás létesült. Külső kerület révén olcsóbb volt a befektetőknek, mégis a jó lokációnak köszönhetően könnyen elérhető. A telepeken jellemzően a polgári, és munkás réteg családjai éltek. Ennek tükrében az óvodák is ezen családok gyermekeit látták el. Az óvoda közel 40 éves, 2008-ban a mellette lévő Napsugár 2. tagóvodával vonták össze, majd területi szinten öt tagóvoda „testvére” lett 2017-ben. Fenntartója a XV. kerület Önkormányzata (XV. kerület honlapja⁸).

A következő táblázatban láthatjuk, hogy 2011-ben arányaiban mennyire különböző volt a tér vizsgált terület és város, illetve kerület a roma népességének számába.

8. ábra: Roma népesség aránya Putnokon és Budapesten a XV. kerületben

4.1.6.1 A népesség nemzetiség szerint, 2011			4.1.6.1 A népesség nemzetiség szerint, 2011		
Terület	magyar	cigány (romani, beás)	Terület	magyar	cigány (romani, beás)
Megyei jogú város	141 951	5 441	I. kerület	20 017	42
Többi város	203 623	16 451	II. kerület	71 648	259
Városok együtt	345 574	21 892	III. kerület	106 212	708
Községek, nagyközségek	254 076	36 484	IV. kerület	84 161	1 226
Megye összesen	599 650	58 376	V. kerület	18 201	238
Járások			VI. kerület	28 264	443
J01 Cigándi	14 606	2 646	VII. kerület	43 365	1 140
J02 Edelényi	29 602	6 052	VIII. kerület	58 750	3 050
J03 Encsi	19 862	4 973	IX. kerület	49 662	1 296
J04 Gönci	17 348	2 698	X. kerület	64 986	1 703
J05 Kazincbarcikai	58 247	3 919	XI. kerület	121 820	435
J06 Mezőcsáti	12 884	1 376	XII. kerület	49 342	130
J07 Mezőkövesdi	37 326	2 202	XIII. kerület	94 128	1 442
J08 Miskolci	215 090	12 061	XIV. kerület	106 059	1 143
J09 Ózdi	47 043	6 808	XV. kerület	67 739	1 063
J10 Putnoki	16 821	1 573	XVI. kerület	60 532	285
J10 K09 Putnok	5 940	568	XVII. kerület	71 656	403
			XVIII. kerület	82 967	1 108

(KSH, 2011)

7.3. Pedagógiai programok bemutatása

A 1993-as törvény már megfogalmazta és a jelenleg hatályos 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről is kimondja: Az óvoda az Országos óvodai nevelési program alapján pedagógiai programot készít vagy az óvodai nevelés országos alapprogram alapján készített

⁸ <https://www.bpxv.hu/elet-keruletben/keruleti-informaciok/tortenetunk>

pedagógiai programok közül választ. Az intézmények pedagógiai programokat készítenek vagy adoptál egyet és azt teszi közzé.

Ennek szellemében állítják össze az óvodai intézmények saját, egyénileg elkészített, viszont meghatározott szempontsorok által az óvodai pedagógiai programokat.

Szempontsorok:

- intézményben folyó nevelés és oktatás céljai
- helyi nevelési tanterv
- az óvodai életet
- tehetséggondozást
- a halmozottan/hátrányos, BTMN, SNI gyermekekre irányuló felzárkóztató tevékenységet
- gyermek- és ifjúsági védelmi intézkedéseket
- szakmai programokat

Az említett témaköröket a nevelőtestület együttesen dolgozza ki és a fenntartó jóváhagyásával lép életbe.

Vizsgálatomban az említett szempontsoron belül kifejezetten a hátránykompenzációs, nemzetiségi/roma felzárkóztató programot szándékozom vizsgálni.

7.3.1. Putnoki Sordos Emília Óvoda

A Putnoki Sordos Emília Óvoda pedagógiai programja (2020) 26 oldalon keresztül taglalja a nemzetiségi programját, kiemelten a roma gyermekek nevelésével és módszertanával kapcsolatos információkat. Kifejti, hogy a városban és a környező falvakban igen nagy számban élnek cigányok, ezért szükségesnek látták, hogy 2013-tól kezdődően beemeljék intézményükbe a 17/2013 (III.1.) Emmi rendeletben meghatározottak alapján a magyar nyelvű roma nemzetiségi nevelést. A helyi cigány közösség jellemzően magyar nyelven beszél, elvétve, kis számban lehet találkozni a roma nyelvet beszélő családokkal. Az óvodában érintett családokra a városiasodás jellemző. Megtudhatjuk az interjúkból, hogy az érintett roma gyermekek rendszeresen járnak óvodába, pár kivétellel, amelyeknél jellemzően a családképben és az oktatáshoz való hozzáállásban látnak bizalmatlanságot. A szülők a gyermek átformálásának

veszélyét látják. Másrészt általánosan jellemző, hogy rosszabb anyagi és szociokulturális háttérrel rendelkeznek a családok, így hiányos nem megfelelő ruházattal és egyéb felszereléssel jelennek meg az intézményben, illetve van, aki elhanyagoló magatartást tanúsít a gyermekével kapcsolatban. A pedagógusok törekednek a helyi roma kultúra felkutatására és az értékek átadására, megőrzésére. A gyermekek szülei újdonsült óvodai nevelésben résztvevőként nyilatkozhatnak arról, hogy kívánják vagy sem, hogy gyermekük részesüljön a roma nemzetiségi nevelésben. A putnoki nemzetiségi ráta foglalkoztatottsága igen alacsony volt az elmúlt évtizedekben, a közmunka programot kihasználva ezek a családok vissza tudtak térni a munkaerőpiacra, amennyiben volt erre hajlandóságuk. Az utóbbi évben csökkentik a program létszámát, így feltehetőleg a foglalkoztatottság is vissza fog esni, ami hátrányosan fog hatni a településre, illetve a roma közösségre. A cigány gyermekek óvodáztatási rátáját az előzőekben említett hároméves kortól kötelező intézményi ellátásától remélik. Kiemelten említik a szülő-pedagógus együttműködését, az ideális kapcsolat megvalósulását mindezt befogadó-elfogadó szemlélettel.

Általános feladatai között az alapvető óvodai feladatokon kívül, kihegyezi a hangsúlyt az egymás elfogadására, különbözőségek megismerésére, megértésére, igyekszik a szociális és erkölcsi érzékenységet növelni a más nemzetiségbe tartozó gyermekek iránt.

Az óvoda céljai és feladatai közé sorolja, hogy minden gyermek egyforma bánásmódba részesüljön, elfogadja és értékeli a nemzeti kultúrát, nyitott befogadó gondolkodásmóddal rendelkezzen. Sztereotip gondolkodás helyett, megismerő, felfedező környezetet tudjon teremteni.

Alapelveiként fogalmazza meg az empátiát, toleranciát, az egyéni jellemzők differenciált követését, fejlesztését, a pedagógiai területek és más munkák összehangolását. Az önazonosság megőrzését. A különböző kulturális jegyek beépítését a mindennapokba, környezetet érintve, illetve a tevékenységekbe. Természetesen emellett a hátránykompenzációt az iskolai felkészítést is kiemelten kezelik.

A személyzeti feltételek fejezetében taglalja, hogy milyen az ideális óvodapedagógus, milyen, az, aki szívvel-lélekkel a gyermekek iránti elköteleződését napról napra ideálisan valósítja meg. Utópisztikus mondatok által definiálja, hogy milyen munkaerőre törekednek.

A tárgyi feltételek mivel három tagintézményről van szó teljesen különbözőek. A Móricz úti felújított intézményben többségében modern új bútorok találhatóak, viszont a másik két intézményben folyamatos csere és újítás szükséges. Az udvari játékokat nem megfelelőnek értékeli az intézmény dolgozói. A gyereklétszám és az udvar nagysága nem kompatibilis, hogy megfelelő játékidőt töltsenek a csoportok a kinti helyszínen. A fenntartó, illetve az alapítvány nagyban befolyásolja a pozitív változásokat, hiszen a plusz anyagi forrást így tudják előállítani az óvoda részére.

A program további része kitér az óvodai nevelés alapfeladataira, taglalja azt. A játék, a munkajellegű tevékenység, a tanulás, a korcsoportonkénti jellemzőket.

Összegezve a putnoki pedagógiai programot, a környezeti jellemzőket figyelembe véve szeretné integrálni és befogadni a roma családokat, gyermekeket. Valós visszajelzések alapján fogom vizsgálni a program jelenlegi megvalósulását.

7.3.2. Újpalotai Összevont Óvoda Napsugár 1 Tagóvoda

Az Újpalotai Összevont Óvoda pedagógiai programja (2022) a jelenlegi hat tagóvoda együttes programján alapul. A dokumentum az „Óvodai nevelés országos alapprogramja alapján készült. A főbb pontjai a következők:

- Óvodai nevelés fő célja
- Feladatrendszere
- Általános elvei
- Integráció az óvodában

Az említett fejezetekben taglalja a program a globálisan az újpalotai óvodákban jelenlévő felfogást az óvodaképet, és gyermekképet. Ezekben a sorokban általánosan minden gyermekre vonatkozóan egységesen fejt ki hozzáállását, miszerint a különbözőségek, a szociális, genetikai, környezeti hatások eltérő tendenciáit, a személyiségük változatosságának jellemzőit egyaránt szem előtt tartva. Az óvodákban dolgozó óvodapedagógusok a gyermekek személyiségének kibontakoztatását maximálisan, ideális környezetben és feltételek mellett valósítják meg. Megfogalmazza a dokumentum, hogy a hátránykompenzáció megvalósítása,

illetve a gyermekek egyforma esélyeinek megteremtése differenciált gyermekközpontú szemléletmóddal történjen meg.

Kiemelten nagy hangsúlyt fektet az integrációra, kiemelve az alábbiakat:

- kiemelt figyelmet igénylő gyermekek
- mozgásszervi fogyatékos
- hallássérült
- látássérült
- a fejlődés egyéb pszichés zavarával (beilleszkedési, tanulási, magatartásszabályozás zavarral) küzdő gyermek fejlesztése
- enyhén értelmi fogyatékos gyermek fejlesztése
- beszéd fogyatékos gyermek fejlesztése
- autizmus spektrum zavarral küzdő gyermek fejlesztése
- kiemelten tehetséges gyermek fejlesztése

Az Újpalotai Összevont Óvoda pedagógiai programja (2022) nem tartalmaz külön a romákra irányuló nemzetiségi programot, a dokumentum semmilyen kontextusban nem használja a roma/cigány kifejezést. A nemzetiséget az alábbi módon említi:

„Óvodánkba különböző nemzetiségű gyermekek is járnak. A hazájukat elhagyni kényszerülő családok gyermekeinek óvodai nevelésében biztosítani kell az önazonosságuk megőrzését, ápolását, erősítését, társadalmi integrálását, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelmét.”

„Fontosnak tartjuk a szülőhely, nemzeti hagyományok, a nemzeti kultúra megismertetését, megbecsülését, ápolását, mely megalapozza a hazaszeretet érzésének kialakulását.”

Az intézményekben nem tud részt venni a roma gyermek speciálisan a cigány családokra irányuló programba. Valószínűsítem, mivel a romák az adatok szerint sokkal kisebb számban vannak jelen ebben a körzetben, mint Putnokon, nem érezték még annak jelentőségét, hogy egy ilyen jellegű programmal bővítsék az intézményük programját. A kérdőívek során szándékoztam kideríteni a pontos okát, illetve a szülői igények felmérésével.

7.4. Az interjúk eredményei

7.4.1. A hátránykompenzációs törekvések, programok városi, és intézményi szinten

A Putnoki Soldos Emília Óvodában készített interjúk alapján az körvonalazódik, hogy az óvodában mindig is magasabb volt a roma gyermekek száma az országos átlagnál. Az évek, évtizedek során ez a száma csak növekedett. Az utóbbi években pedig eljutott arra a szintre, hogy az óvodai összetétel közel 90%-a cigány gyermekekből áll. Ennek legfőbb oka, hogy a lakosság jelentős része máshová írta be gyerekeit óvodába.

„Szerintem próbálkoznak, de nem igazán hatékony. Sok ember, ezért költözik el, mert mindennek meg le a színvonala. Lehet mondani, hogy roma nem roma, de az is biztos, ahol több a roma, ott több a probléma.” (25 éves nem roma szülő).

Az óvoda felismerte, hogy külön roma nemzetiségi programot szükséges készíteniük. A program a roma kultúra hagyományaira, az énekes, képművészeti sajátosságokra koncentrál. A heti tevékenységtervezetbe, minden pedagógus észrevétlenül szövi bele ezeket a kulturális jellemzőket, hogy elmélyítsék az identitás tudatukat a gyermekeknek. Sajnos a visszajelzések szerint a program nem tud ideálisan megvalósulni, nem a célzott hagyományos tradicionális, kultúra őrző roma családok látogatják az intézményeket. Jellemzően a mélyszegénységből érkező, a lecsúszott roma réteg, mely az 50%-át teszik ki, emellett a vegyes házasságok is igen elterjedtek. A roma-nem roma félből álló családok jobban hajlanak a beilleszkedésre, viszont náluk felfedezhető, hogy jellemzően magyarnak vallják magukat.

„Rendkívül magas a félcigányok száma. Félig romák a jobbak, úgy gondolom, hogy próbálnak felemelkedni, ezek a gyerekek úgymond, hogy (...) Jellemzően ők tökéletesen együtt működnek” (53 éves óvodapedagógus, Putnok)

Összegezve a roma nemzetiségi program gyakorlása, nem az eredeti célját szolgálja, természetesen hátrányt nem teremt, ha tájékozódnak a gyermekek, de nem ez indokolta létrejöttét. A felzárkóztatásra irányuló intézkedések között Járási szintű Esélyteremtő Programterv – Putnoki Járás ÁROP – 1.A.3-2014-2014-0131-ben vett részt az intézmény. A településen élő roma és hátrányos családok támogatása egyik pontjába foglalták, a foglalkoztatás, egészségügy, biztonság, lakhatás mellett. A program a Széchenyi 2020 keretein belül valósult meg. Egy másik 3 éves projekt a "Gyerekesély Program megvalósulása Putnok járásban" (EFOP - 1.2.4.-16-2016-00031) nevezetű program. A 3 év alatt Gyerekesély

Bizottság alakult, ami folyamatosan végezte a program szakmai lebonyolítását. Célja, a térségben roma és hátrányos családok egészségmegőrzése, prevenciós szűrővizsgálatok biztosítása, közösségi élet alakítása, valamint aktív együttműködés a járási közösségi házak között. A pedagógusok elmondása szerint, a programban tanultakat, mai napig alkalmazzák és a kapcsolatrendszer kiépítése kedvező volt, hiszen a mai napig működik. Ezeket a programokat, egyértelműen pozitív visszajelzések kísérték.

„Gyerekesély Program megvalósulása Putnok járásban” (EFOP - 1.2.4.-16-2016-00031) az iskolák és az óvoda is egyaránt részt vett benne. Ennek 3 éves a fenntartási kötelezettsége, de mi ugye továbbra is csináljuk.” (50 éves óvodapedagógus, Putnok)

Egyéni kezdeményezés által iskolafelkészítő programot, délutánokat indított az intézmény, jellemzően látogatott volt, nem melleleg, itt a gyermekek kaptak enni, sok esetben csak emiatt jöttek a gyerekek és a szülők is. Egyéb programokat is megvalósítanak az óvodában, például adventi készülődés program sorozatot, hogy közelebb kerüljenek a családok az intézmény életéhez a pedagógusokhoz és más családokhoz. A visszajelzések szerint érdeklődés volt a program iránt, de ismét nem az a réteg látogatott el rájuk, akiket igazán megcélzott volna. A megkérdezett óvónők mindegyike települési szinten említette a Biztos Kezdet Gyerekházat, ami 2018 óta üzemel a városban. A pedagógusok kivétel nélkül úgy gondolják, hasonlóan a többi projekthez, nem az a réteg látogatja ezt az intézményt, aki rá szorul hátránykompenzációra, szociális kapcsolatok kiépítésére, általános ismeretek elsajátítására.

„A biztos Kezdet Gyerekház, ami az ő felzárkóztatásukra irányul, ez azért jött létre, hogy az óvoda előtt sok mindenre megtanítsák a roma gyerekeket, de nem azok a családok veszik igénybe, akiknek szükségük lenne rá.” (53 éves óvodapedagógus, Putnok)

A legrosszabb körülményben élő roma közösségnek, nem tud alkalmazkodni, ahhoz a néhány szabályhoz, ami elvárt az intézményben (pl. cipő levétele, egy szülő látogatás, alapvető viselkedési normák betartása). A házban különböző tevékenységek, foglalkozások történnek. Nagyszerű program és szocializációs tér lenne, a romák számára is, viszont valami, miatt nem hajlanak rá, hogy részt vegyenek benne. Az interjú során az egyik óvodapedagógus, pozitív példaként az egyik ott dolgozó hallássérült, roma és nem melleleg rendkívül tehetséges művészt emelt ki, akire felnéz és akinek életpályáját követi. Nem lehet mondani, hogy nem roma barát intézmény lenne, hiszen az alkalmazottak között több roma származású

munkavállaló is van. A problémát a cigány családok igényeibe kell keresni. A megkérdezett roma- nem roma családok, szintén a Biztos Kezdet Gyerekházat említették, kiemelték, hogy oda az úgynevezett „tisztá”, „rendes” roma családok járnak, jó hangulatát, kedves társaságát említették, ugyanis a két család már látogatta az intézményt.

„Olyan, mint az óvoda, csak kisebb, kedvesek ott is, de oda csak tiszta cigányok járnak, a mocskos nem mer menni.” (35 éves roma nő, Putnok)

A házon kívül a szociális támogatást, közmunkaprogramot említették ki. Elsősorban a megélhetés könnyítésében, a munkavállalás támogatását látják, a mélyszegénységben élő roma társaik felemelkedésének kulcsaként.

„Munkát kell nekik adni, máshogy nem lehet, ha nincs pénz, nincs semmi.” (30 éves roma nő, Putnok)

Összegezve a putnoki viszonylatban sokkal inkább jellemző a roma felzárkóztató programok jelenléte, sikeressége viszont nem egyértelműen kimondható, mind az óvodapedagógusok és a szülők véleménye szerint. Sokan nem élnek a lehetőségekkel, nem látják az oktatásban a felzárkózási esélyt.

„A lehetőségek tálcán vannak kínálva, de nem élnek vele.” (53 éves óvodapedagógus, Putnok)

Az Újpalotai Összevont Óvoda Napsugár 1 Tagóvodájában készült óvodapedagógus interjúk során, egyik alkalmazott sem ismer, olyan programot az óvodán belül, amely a roma gyermekeket célozta volna meg, pedig a kezdetek óta ebben az intézményben dolgozik. Ezáltal kijelenthető, hogy az említett óvodában, nincs kifejezetten a cigány családokat célzó program, intézkedés. Az óvodapedagógusok és a fenntartó sem látja ennek szükségét, hiszen a romák száma elenyésző. Szükséges megemlíteni, hogy kutatások, kimutatások nincsenek, azzal kapcsolatban, hogy az intézménybe járó gyermekek romák vagy nem romák. Külső megítélés által vannak becslések, de nagyon sok a roma, nem roma szülők keveredése vagy a magyarnak magát valló cigány család. Megközelítőleg 7-10 % közé tehetjük számukat az óvodában.

„Biztos meg van az a hely, ahol ezek az intézkedések/programok indokoltak, de én azt gondolom, hogy itt a XV. kerületben nem. Szerintem senki nem látja máshogy őket, és a lehetőségekhez ugyanúgy hozzájutnak.” (62 éves óvodapedagógus, Bp.)

Az óvodapedagógusok mivel nem ismertek kifejezetten roma felzárkóztató programot, így leginkább az egyéni fejlesztést emelték ki, amely minden gyermek esetében megvalósul. Az integráció, mint intézkedés az együttnevelésben a befogadásban merül ki, amely a visszajelzések szerint nagyszerűen működik. A létszám, az a tényező, amely ebbe a közösségbe nem igényli a roma programok létrehozását, megfogalmazzák, hogy biztos van olyan város, intézmény, ahol releváns az ilyen fajta programok bevezetése, de a vizsgált intézményben nincs szükség rá. Kerületi szinten, sem ismernek cigány gyermekeket felzárkóztató programokat. Roma családok támogatására irányuló intézkedéseket viszont pár pedagógus említ:

„Helyi egyenlőségi program az önkormányzatunk által létrejövő, amely megfogalmazza, hogy kiemelt feladatnak tartják oktatási foglalkozási lakhatási egészségügyi szociális helyzete javítását helyzet elemzéssel. Ezenkívül közfoglalkozás rendszerének fenntartását, és a lakás pályázatok kiírását. az önkormányzaton adóssági kezelési program. A családok és a gyermekek számára rendszeres prevenciós szűrővizsgálatokat tartanak”. (62 éves óvodapedagógus, Bp.)

A pedagógusok úgy vélik, hogyha lenne ilyen program és jobban begyűrűzne az intézményben, akkor nagyobb rálátásuk lenne ezekre. Meglátásom szerint a pedagógusok teljes mértékben nyitottak ezeket a programokat megismerni. Az önkormányzaton hasonló információkhoz jutottam, bár már kissé árnyaltabban, mint a pedagógus, illetve a szülő interjúkban tapasztalt információk. Az óvodai roma gyerekek száma nem indokolja a felzárkóztató programokat. A roma családokat célzó szociális eszközök adottak a kerületben. A helyi egyenlőségi program, mellet az iskolai korosztály számára elérhető az Edöcs István Ökölvívó Egyesület Rákospalotán, amely kifejezetten roma és hátrányos helyzetű gyerekeket karol fel. A fenntartó kérdéseimre, amely az országos roma közösség felzárkóztatásár irányult, az Arany János Programszerű bentlakásos oktatási rendszer kiterjesztésében látja a megoldást, amely anyagi juttatással ösztönzi a családokat, hogy gyermekük ilyen programba vegyen részt. A szülői visszajelzéseket, mind a roma-nem roma szülőket összevetve nem ismernek felzárkóztató programokat, amely a cigány gyermekeket célozná meg. A szociális lehetőségekről valamelyest van tudomásuk, viszont hiányosan. Összegezve, azt tapasztalom, hogy az Újpalotai részen a Napsugár 1 Tagóvodában, nincs szükség a dolgozók szülők és fenntartó véleménye szerint integráló programokra, hisz olyan kis számban és olyan teljesen beilleszkedett családokkal, együttműködő, igyekvő szülőkkel működik az intézmény, amely

nem indokolja, hogy felzárkóztató programot vezessenek be, természetesen, ha ennek lenne jogosultsága hajlandóak, és nyitottak lennének rá.

„Itt a XV. kerületben, azért teljesen más a helyzet, mint egy hátrányos helyzetű kistelepülésen..., sok pénzt költ rá (a felzárkóztatásra) az állam, sok pénzt az önkormányzat, ... Én úgy tapasztalom, hogyha tragikus lenne a helyzet a (XV.) kerületben, ha van olyan eset, akkor azonnal beavatkozunk a szociális eszközeinkkel, gyámhatósággal.” (62 éves nő, önkormányzat, Bp.)

A két vizsgált óvodát és várost, illetve kerületet összehasonlítva elmondható, hogy mindkét helyen törekednek a romák felzárkóztatására, annak tükrében, hogy milyen jellegű ennek szükségessége. Egyértelműen kijelenthető, hogy Putnokon jelentősen több a roma család és a rosszabb körülmények között élnek, mint a fővárosi XV. kerületben. Az integrációs törekvések mindkét helyen, csak úgy valósulnak meg, ha a cigány család is nyitott az olyan mértékű változásra, amely által kedvezőbb életkörülményeket, és jövőt tud biztosítani gyermekének/gyermekének. Megállapítható, hogy a többségi húzóerő Putnokon nagyobb, a pozitív példaadás pedig alacsonyabb, ezért generációs probléma, hogy a felfelé irányuló mobilitást tekintve nem következik be. Tehát nem tud a gyermek kitörni helyzetéből, a családi mintát viszi tovább és örökíti át. Putnokon úgy vélik, hogy a roma kérdés egyre nagyobb méreteket ölt, amely intézkedések sorozata sem tud megállítani. A fogyatkozó lélekszám és a roma többség, a roma-nem roma házasságok eredményezik, hogy a városban kisebbségbe kerültek a nem roma lakosok.

„Valaki egyáltalán nem együttműködő és megreked egy szinten, és egyszerűen nem lehet abból a közegeől kiszakítani, ami nagy mértékben hozzájárul ehhez az állapothoz. Tényleg van olyan gyermek, ahol jellemzően pozitív példát is lát a családban, hogy nagyobb fejlődést tudunk elérni.” (33 éves óvodapedagógus, Putnok)

„Ezt beleírhatod a szakdolgozatodba, hogy mi vagyunk a kisebbség, mi vagyunk a hátrányos helyzetűek, nem ők. Ők mindenféle segílyt, támogatást, lehetőséget kapnak, nem a magyar, hanem a roma, felháborítónak tartom ezt.” (53 éves óvodapedagógus, Putnok)

Az pedagógusok eredménytelennek érzik munkájukat sok esetben, az igyekezetük a programba való invitálás, részvétel nem valósul meg a legszegényebb rétegek számára. A XV. kerületben jelenleg egy roma problémával találkoztunk, ami a spontán szegregációból adódik,

melynek megoldására a jövőben lépéseket kívánnak tenni. Az óvodában nem gyűrűzik be probléma, kerületi szinten jellemző a munkavállalás, az óvodai részvétel, nem kiugró a bűnözés, ezért a hátránykompenzációt nem kifejezetten romákra szabják, hanem a szegényebbekre, rászorulókra. A putnoki és újpalotai integráló intézkedéseket összevetve egyértelmű, hogy Putnokon további törekvés, igyekezet, szemlélet formálás szükséges mindkét oldal tekintetében. A XV. kerületben a probléma elenyésző, ezért, ami elérhető szolgáltatás a romák számára, az elegendő jelenleg.

7.4.2. Szociokulturális háttér és társadalmi kapcsolatok

A roma családok szociokulturális háttérét az interjúk alapján fogalmaztam meg. A putnoki roma társadalom jellemzően munkanélküli vagy közfoglalkoztatott, illetve gyári munkás. A lakáskörülményeket tekintve, több generációs házakban élnek vagy alacsony fenntartású lakásokban, van, amikor egy-egy házat önkényesen elfoglalnak, amit igazából nem kell fenntartani. Jellemzően keveset költenek a fejlesztésre a lakhatásukat illetően. Megjegyezném, hogy tősgyökeres putnokiként és 7 éves óvodapedagógiai tapasztalatomban, több olyan családdal találkoztam, akinek nem volt bejelentett lakcíme vagy tartózkodási helye. A gyerekeket sokszor védelem alá helyezik, illetve többségük halmozottan hátrányos helyzetű.

„. Védelembe vannak véve nagyon sokan, de nem veszik el a gyerekeket, mert már nem is lehetne hova elhelyezni.” (50 éves óvodapedagógus, Putnok)

A családoknak több felzárkóztató programot is biztosítanak, a település és az intézmény egyaránt, amivel egy része nem él.

„Én úgy tapasztalom, hogy a házba is inkább magyar családok járnak heti szinten, elenyésző a romák száma.” (33 éves óvodapedagógus, Putnok)

Az Újpalotai romák leginkább munkáscsaládból származnak, többen helyi lakosok, de vannak, akik vidékről jöttek fel a „nagyvárosba”. A családok változatosan vagy saját házban/lakásban, többségük albérletben, vagy önkormányzati lakásba él. A lakással kapcsolatos fizetési teendőiket rendszeresen végzik. A családok törekednek a beilleszkedésre, rendszerint látogatják az oktatási intézményeket, együttműködnek az óvodákkal,

óvodapedagógusokkal, önkormányzattal. A munkaerőpiacon, mint említettem elhelyezkednek, takarítanak, fizikai munkát, betanított munkát végeznek, közintézményekben dolgoznak.

- *„Ezek szerint nagytöbbségük elhelyezkedik a munkaerő piacon.”*
- *„Igen, csak az iskolai végzettségük miatt, olyan munkákat tudnak végezni, ami annak megfelelő.”* (62 éves nő önkormányzat, Bp.)

Törekednek, arra, hogy gyermeküknek mindent meg tudjanak teremteni. Pozitív visszajelzések történtek vannak az intézményből is, hiszen nincs kirívó eset, ami befolyásolta volna az óvodapedagógusok véleményét. Jellemzően 2-3 gyermeket szülnek. A gyerekek oktatásban vesznek részt, tapasztalható a roma gyerekek hiányzása, de teljes mértékben integrálhatónak tekintik a roma társadalmat az Újpalotai Napsugár 1 Tagóvoda, illetve XV. kerületi Önkormányzat.

Én úgy tapasztalom, ha ők is ember számba vannak véve és tisztességesen beszélünk velük, tehát mint, ember az emberrel, akkor ők is hajlandóak közreműködni és minden további nélkül és a gyermek érdekében mindent megtesznek. (67 éves óvodapedagógus, Bp.)

7.4.2.1. Roma család és az óvoda

A pedagógusok tekintetében általánosan nem láttam különbséget a roma családokhoz való hozzáállásban. Az óvónénik elfogadóak, toleránsak minden pedagógus számára nyilvánvaló, hogy a roma és a nem roma családok egyaránt „tisztá lappal indulnak”.

„Én szintén megpróbálok elfogadó lenni. Én úgy gondolom, hogy mindenkinek jár egy esély, tehát, amikor bekerül az intézménybe, nálunk mindenki tiszta lappal indul. Aztán meglátjuk. Akit, úgy látom, hogy igyekszik, annak próbálok segíteni, aki nem, azt próbálok meggyőzni, de sajnos nem mindig sikerül.” (50 éves óvodapedagógus, Putnok)

„Nekem semmi bajom senkivel, illetve én ezt nem is szoktam számon tartani. Nem firtatom. Teljesen úgy kezelem Őket, mint bárki mást.” (62 éves óvodapedagógus, Bp.)

Az együttműködés, a hozzáállás, a kompromisszumokra való hajlam a rendszeres óvodalátogatás, befolyásolja a későbbi kapcsolatok alakulását. Itt tennék különbséget a két vizsgált óvoda között. A XV. kerületi Napsugár 1 Tagóvodájában az óvodapedagógus interjúk során, a problémák jellege, a kezelési módszerek, eltérést mutatnak a putnokival szemben, ami

másrészről természetes hiszen a roma gyermekek száma alacsonyabb, nagyobb energiájuk van kezelni 1-2 helyzetet vagy családot, mint akár 10-15 családot. Az pedagógusoknak nincs problémája, sőt van, aki kifejezetten szereti a roma családokat, jellemzően pozitív tapasztalataik vannak, sok pozitív példát tudtak említeni. Természetesen „problémás” szülőkkel is találkoztak pályájuk során.

„Nagyon jó tapasztalataim vannak, pályám során olyan roma családokkal találkoztam, ahol a szülőknek a gyerekeik voltak a legfontosabbak érdeklődést mutattak a gyermek fejlődése iránt. Szépen, tisztán érkeztek, és együtt működtek az óvodával. Néhány alkalommal a szülők eleve rosszindulatot feltételezve a legkisebb dolgok miatt is támadóan léptek fel, rendszeresen elfelejtették az óvodai ebédbefizetés (...), a szülőkkel volt több probléma, nem a gyerekekkel.” (62 éves óvodapedagógus, Bp.)

Megoldási stratégiájuk a nagyobb odafigyelés, kedves kommunikáció, megértés, segítőkész beszélgetés kezdeményezése, emellett még sok-sok láthatatlan finom gesztus, ami által tudja a szülő, hogy az óvoda a gyerekekért és a roma gyerekekért egyaránt van. Nincs megkülönböztetést, minden gyermek ugyanolyan esélyekkel indul az intézményben. Mivel a szülő ilyen attitűddel találkozik nyitottá válik. A szülői visszajelzések szintén pozitív viszonyról számolnak be, megoldott konfliktusokról.

„Vannak ismerőseik és ők ezt az óvodát ajánlották, hogy aranyosak a dolgozók és az óvónénik. Szóval én adtam a szavukra, és szerencsére bevált. Konfliktus esetén: „Az óvónő mondta, hogy beszéljük meg a problémát. Mindketten bementünk hozzá és sikerült megbeszélni, elnézést kért az anyuka.” (28 éves roma nő, Bp.)

A gyermeke szerinte jó helyen van, ahol sokat tanul, tapasztal. Problémának említik a hiányzásokat, itt is magasabbak a számok a roma gyerekeknél, de nem kimagasló. A másik terület, ahol problémát tapasztalnak a pedagógusok azok a higiéniai problémák. Jelenleg nincs védelemben vett gyermek az intézményben.

A putnoki intézményben, mint említettem, szintén pozitív hozzáállással találkoztam a roma családokat, illetve a pedagógusok részéről is alapvetően. A nem megfelelő intézményi látogatás, higiéniai állapotok, szülői hozzáállás kapcsán több a roma családok negatív megítélése. A pedagógusok próbálják felzárkóztatni a gyermekeket, de mivel a családi nevelésben (és nem a tradicionális nevelési elveket érintve) nem működnek együtt az óvodával.

Több esetben találkoznak elhanyagolással, a romákat két teljesen ellentmondásos életstílus jellemzi az intézményben.

„Beszéljünk a másik részről elsődlegesen. A negatívabb részről. A teljesen az alja, úgymond cigány, és az borzasztó, és egyre több ilyen van Putnokon, ami azt jelenti, hogy koszosak, büdösek, ápolatlanok. A viselkedésük egy állathoz hasonlít, semmilyen alapképességeik nincsenek, semmire nem tanítják meg otthon.” (53 éves óvodapedagógus, Putnok)

A pedagógusok a gyermek érdekében cselekednek, sok esetben keresik fel a gyermekjóléti szolgálatot, a védőnőket, hogy megoldást találjanak a problémákra. Sajnos csak 50%-ban találnak megértő szülői hozzáállásra. A fennmaradó „problémás családoknál”, ami a csoportok felét is kiteheti, sajnos nincs megfelelő eszköz, hogy együttműködésre bírják őket. A szülői negatív hozzáállás, gyakran elhanyagolás megléte miatt az intézményben számottevő védelembe vett gyermek van. Az ellátott gyermekek nagy hányada hátrányos vagy halmozottan hátrányos státusszal bír. A szülői interjúkat csupán két roma szülővel készítettem el, ezért a kapott információkból nem lehet általános érvényű következtetéseket levonni. A szülők az óvodai ellátással meg vannak elégedve, ez köszönhető szintén a pozitív pedagógiai attitűdnek, a családok közötti információáramlásnak, így jó kapcsolatot ápolnak az intézménnyel, az óvónőkkel. Hálásak azért, hogy gyermeküket fejlesztik képzik, ezen családok fontosnak tartják az óvodai nevelést.

„Az óvodával, igen (meg vagyok elégedve) nekem is van unokatesóm, aki dolgozott ott, és ő is csak jókat mondott, úgyhogy szívesen viszem a gyereket mondom.” (30 éves roma nő, Putnok)

„Ja, igen jó nekik, mert az óvónénik sok mindenre tanítják a gyerekeket, meg hát látja a szülő is, hogy vannak más romák is, akik normálisan viszik a gyereket és hát szerintem némelyik elszégyelli magát. Szerintem jó dolog az óvoda, de hát van, aki annyira félti a gyerekét, nem tudom mitől, de ő nem hozza.” (35 éves roma nő, Putnok)

7.4.2.2. Roma és nem roma családok

Mindkét intézmény vizsgálatánál kijelenthető, hogy a nem roma szülő szintén hasonlóképpen áll a roma családokhoz, gyermekekhez, mint az óvodapedagógusok, tehát elfogadóak, toleránsak, hasonló elvárásaik vannak, mint az intézményben tapasztaltak. Az újjalotai intézményben jellemzően nem tesznek különbséget, hiszen már az előző fejezetben taglaltam, hogy szinte teljesen beleolvadnak a csoportok életében, nincs kirívó negatív eset, ezért nincs okuk megkülönböztetésre.

„Igazából nem is gondoltam még bele, talán 1-2, de nem is tudom, olyan normálisak ők is, hogy nem is tűnik fel, hogy most ő roma, vagy nem az. Nekem teljesen mindegy, hogy milyen származású, csak viselkedni tudjon.” (40 éves nem roma nő, Bp.)

A roma családok együttműködnek a közösség más nem roma tagjaival, a csoporton belül ugyanúgy működnek és érdeklődők, mint más családok, ez is az egyik oka, ami miatt nem tesznek különbséget.

„Azt nem mondanám, hogy szoros kapcsolatban állunk, de a párom az SZMK-s a csoportban, nem mondja, hogy nem működnének együtt vagy mikor szülői értekezleten voltam, akkor is láttam, hogy ott voltak, szerintem nem tűnnek ki legalábbis a csoportunkban biztos nem.” (23 éves nem roma férfi, Bp.)

A roma, nem roma családok átlagos, normális kapcsolatot ápolnak egymással. A nem roma családi interjúk kiemelik a habitusukat.

„Azt kell mondanom, hogy sokkal erőteljesebben nyilvánulnak meg, mint a magyar emberek, nem mindig rossz ez, csak számomra furcsa, hogy miért kell ennyire feltűnőnek lenni, de ők ilyenek. Nekünk is el kell fogadunk őket.” (40 éves nem roma nő, Bp.)

A roma szülők és a nem roma szülők szerint is a társadalmi hozzáálláson időszerű lenne változtatni, amely elsődlegesen a családban kellene megtörténnie, hisz a példákat és mintákat elsődlegesen a családban tanulja.

„Mindkettő van (roma, nem roma), gyerekek még nem tudják mi az, hogy roma nem roma, kicsit sötétebb a színe, de szerintem mást nem gondolnak. A szülők mondhatják, hogy ne játssz vele, mert ő cigány.” (30 éves roma nő, Bp.)

„Szerintem nem itt kellene kezdeni, nem az óvodában van a baj, ha van baj. Elsősorban a családban és a szülőknél kellene rendbe tenni a gondolkozást, vagy hozzáállást.” (23 éves nem roma férfi, Bp.)

Esetenként előfordulnak nem megfelelő megnyilvánulások, amiből konfliktus kerekedhet, de ebbe egyik fél sem szívesen megy bele. Általában nem a származással kapcsolatosan merülnek fel problémák, hanem inkább olyanok, amely bármely két szülő között kialakulhat. Gyakran jellemző a roma, nem-roma gyermekek közötti barátságok kialakulása, egymás társaságának keresése, a szülők nem szólnak bele gyermekük óvodai kapcsolatainak megválasztásába.

„Szokta emlegetni a barátai nevét, de mivel nem tudom, hogy melyik gyerek roma, így nem tudom.... Szerintem neki teljesen mindegy, mint nekem is, hogy roma nem roma az a lényeg hogy barátságos legyen vele szemben a másik gyerek.” (40 éves nem roma nő, Bp.)

Meglátásom szerint a romák igyekvők az intézményben, talán jobban, mint 1-2 nem roma család, a háttérben a beilleszkedésre való törekvést látom.

A putnoki intézményben tanúsított nem roma családi hozzáállást változatosság jellemzi.

„Sok roma barátom volt és vannak még ma is akikkel tartom a kapcsolatot. Változó egyébként vannak pozitív és negatív tapasztalataim is.” (30 éves nem roma férfi, Putnok)

Egyrésztől távolságtartóak, de egyben elfogadóak is. A negatív tapasztalatok által nem jellemző, hogy bizalmat szavaznak a roma családoknak. Az alapvető gesztusokon kívül nem közelednek hozzájuk. A felzárkóztatásukat szükségesnek, indokoltnak tekintik, támogatják. Az egyik interjú alany említi a gyerekkori roma ismerőseit, akik egyben barátainak is nevez, a másik alany viszont a gyermekét, már iskolában más településen képzelel el. Egy óvodapedagógus az interjú során említi az elvándorlást, jellemzően már az óvodában megkezdődik, iskolában pedig még inkább jellemző. Hullámzó a hozzáállás, leginkább a negatív tapasztalatok, a roma családok nagy különbözősége az, ami ezt a jelenséget előidézi. A szülők nem féltik a gyerekeket a többi roma gyerektől, az intézményben gyakoriak a roma és nem roma gyermek barátságok.

„Nem is zárkózunk el tőle, hogy legyen, hisz mivel ők szinte a többség így nem is gondolom, hogy el lehetne, vagy kellene. Ő, hogyha kedvel valakit barátkozik azzal a gyerekekkel.” (35 éves nem roma nő, Putnok)

Legnagyobb problémát a viselkedésbeli különbségek, a távolságtartást a negatív diszkrimináció is befolyásolja.

„Úgy gondolom, hogy jobb néhány lépés távolság, hiszen, annyi rosszat hall az ember, meg azért van, aki tényleg nagyon csúnyát viselkedik, vagy éppen ápolatlan, ezeket a családokat nem kedveljük.” (35 éves nem roma nő, Putnok)

A roma felzárkóztatásban a nem romák és a romák is egyhangúan a munkaerőpiacon való részvételt látják. Említik a minta adást, a gyermek azzá válik, amit lát otthon a szülőkről, családban.

„Talán, ha jobb életkörülményeket tudnának teremteni, ehhez pedig munkahely kellene, a munkahelyhez pedig végzettség, szóval talán már az óvodától, vagy iskolától kezdődően kellene követni őket, és akkor tudnának rendes munkához jutni, ezáltal pedig fizetéshez, én így gondolom.” (30 éves nem roma férfi, Putnok)

„Na most nézz meg engem, látod, nekem a szüleim dolgoztak a földeken, igen munkások voltak, de dolgoztak, ezt láttam, az uram is dolgoz, a gyerekek is azok lesznek remélem.” (35 éves roma nő, Putnok)

7.4.2.3. Fenntartó és a roma családok

A XV. kerületi önkormányzaton tapasztalt hozzáállás rendkívül pozitív volt. A Főosztályvezető Asszonnyal készített interjú, rendkívül alapos felkészültségre, a témában való aktív részvételre utal. Elmondása szerint mindig voltak romák a kerületben, persze a vidékről való bevándorlás vagy a belső kerületekből a kivándorlás folyamatos. A roma számokat nehéz megítélni, hiszen kiket is nevezünk romának? (bővebben kifejtve a dolgozat 2.1. fejezetében).

„Mindig is éltek cigányok a kerületben, de nem lehet azt mondani, hogy cigány sor alakult ki. Van, ahol többen laknak, de inkább szétszórva helyezkednek el. Nálunk leginkább az oláh cigányok vannak jelen, emellett van beás cigányok kevésbe, illetve a romungrók, aki más kategória, hiszen a belvárosból jöttek a peremterületre.” (62 éves nő önkormányzat, Bp.)

A kerületben együttműködés jellemző, a romákat szociális eszközökkel segítik, illetve egyéb gyermekeket célzó programmal (pl.: bokszt, ingyenes étkezés). A beszélgetés közben, többször említette az interjú alany a saját kapcsolatát a roma közösséggel, több roma ismerőse, több roma alkalmazott van, akikkel jó viszonyt ápol és kölcsönösen megbecsülik egymást, valamint ösztönzi a gyermekek taníttatását. Emellett felfedezni véli a roma nevelési szokásokat.

„Vannak takarító lányok, akik szinte már barátok, akik között szintén van roma, a 13 éves nagylánya, aki nagyon jól rajzol és tanul. Nagyon sokat van az anyjával, nem hagyja otthon egyedül. Ezek a családi, nevelési jellegzetességek még mindig jelen vannak náluk.” (62 éves nő önkormányzat, Bp.)

Említette, hogy roma származású barátságot is ápol. Kitért, arra, hogy gyermeke osztálytársa, aki sajnos elkallódott, a mai napig keresi, őt és a tőle telhető módon segítséget nyújt. Kommunikációjában az elfogadás és pozitív hozzáállás mindvégig érezhető volt. Az elmondottak szerint, a XV. kerületi Önkormányzat, a roma társadalomhoz és a hátrányos helyzetű családokhoz való hozzáállása teljes mértékben emberi, a segítségnyújtásra törekszik, viszont elvárásokat fogalmaz meg, hiszen az egyoldalú energiabefektetést nem támogatja.

„Attól függ, közöttük is van jobbmódú roma, és kevésbé jómódú. A hátrányos helyzetűeket mi támogatjuk és abból tudják biztosítani az utazást felszerelést(bokszt). Inkább itt a hátrányos helyzet domborodik ki, de ezt megoldjuk támogatjuk őket.” (62 éves nő önkormányzat, Bp.)

Az „ingyen” élés nem megoldás a felzárkóztatásra, a segítségadás után a segítségkérőnek is fel kell mutatnia, hogy a megfelelő módon rendelkezett a kapott dologgal. Amennyiben ez nem történik meg a bizalom megcsorbul, ami kedvezőtlen helyzetet szülhet.

„Voltam olyan helyen, ahol borzasztó lakáskörülményekben éltek és voltam olyan helyen, mintha palotába léptem volna.” (62 éves nő önkormányzat, Bp.)

A roma családok hálásak a lehetőségekért, többen élnek a szociális juttatásokkal. A megkérdezett szülők többsége nincs közvetlen kapcsolatban az önkormányzattal, jellemzően maguk is boldogulnak, ezért sok tudnivalót nem fogalmaztak meg ezzel kapcsolatban. Talán, hogy jól érzik magukat a környezetükben és az intézményükben, aminek az önkormányzat a

fenntartója, visszaigazolásnak tekinthető, hogy jelenleg meg vannak elégedve az önkormányzat munkájával.

„Az Önkormányzat nyitott minden megkeresésünkre, a családomnak sokszor segített már, ilyen-olyan juttatásokkal. Az óvodában is sokszor szervez programokat. Én jól érzem magam itt szeretek itt lakni, és a gyermekeim is. Szerintem jól végzik a dolgukat.” (28 éves roma nő, Bp.)

Putnok Város Önkormányzata többszöri megkeresésemre a diplomadolgozatom leadási határ idejéig nem adott választ, ezért nem tudtam elkészíteni az interjút.

7.5. Szociometriai vizsgálatok eredményei

Az óvodában alkalmazott szociometria mérés játékos formában történik. A gyermekek közötti kapcsolatrendszer vizsgálatával, nagyobb rálátásunk lehet a csoportban a roma, nem roma gyermekek kapcsolatrendszerére, illetve a roma gyermekek helyzetére, elhelyezkedésére és pozíciójára a csoportokban. Eredetileg a szociometria kérdőíves felmérést alkalmaz, Mérei Ferenc az 1930-as években fejlesztette tovább. A szociometria három fajtájából (Bánné, 2016):

1. Klasszikus
2. Mérei-féle többszemponú
3. Mérei projekt, közösségépítő

A háromfajta közül az elsőt választottam, amely a csoportban való szerepeket, egyes egyének elfogadottságát vagy éppen elutasítását mutatja meg.

A szociometria alkalmazása az óvodákban az alábbiak szerint történhet (D. Szécsény, Nevigyánszky 2016, 112 p.):

1. A szociometriai „kérdőív” kitöltése (postás játék)
2. Szociometriai mátrix elkészítése
3. Szociogram elkészítése
4. Eredmények elemzése
5. Következtetések, reflexiók, beépítés a nevelési tervbe, egyéni fejlesztési tervekbe

Vizsgálatomat az ajánlott módszer szerint, a „Postás játék” szerint végeztem:

” A gyermekek kaptak három darab képeslapot, amin rajta van a saját jele. Tegye be a leginkább szeretett csoporttársának az „öltözőszekrényébe” mindenki! „Annak a három gyereknek tedd a szekrényébe, akit a legjobban szeretsz a csoportodban!” A gyerekek a társaiktól kapott lapokra rajzolják saját jelüket.

Szociometriai mátrix:

A jelen vizsgálatban kifejezetten a roma gyermekeket helyezem előtérbe, az ő kapcsolatrendszerüket vizsgálom. Kitérek a népszerűségükre a csoportban, a kölcsönös kapcsolatokra, illetve a csoport összképére, hogy jelen van-e a kirekesztés az adott csoportokban.

A két vizsgált csoport szociometriai mérését mutatja a 11. és 12. ábra.

4. számú táblázat: Újpalotai Napsugár 1 Tagóvoda gyermekkapcsolatainak szociometriai vizsgálata

	1.	2.	3.	4.*	5.	6.	7.*	8.	9.	10.*	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	
1.	x				1					1			1					3
2.		x		1	1				1									3
3.			x															0
4.	1			x		1	1											3
5.		<u>1</u>		1	x										1			3
6.			1	<u>1</u>		x										1		3
7.		1			1		x			1								3
8.				1				x				1				1		3
9.	1						1		x			1					1	3
10.										x								0
11.		1				1				<u>1</u>	x							3
12.								<u>1</u>				x	1		<u>1</u>			3
13.	<u>1</u>											<u>1</u>	x			1	1	3
14.					1				1	<u>1</u>				x				3
15.			<u>1</u>					<u>1</u>				1			x			3

16.		1				<u>1</u>		1									x		3
17.																		x	
	3	4	2	3	4	3	2	3	2	4	0	4	2	0	2	3	2	42	

*roma gyermek

1: 1 szavazat

1: 1 kölcsönös szavazat

árnyékolás: aznap hiányzó gyermek

Értékelés:

- 4-es számú roma gyermek: Az egyik legnépszerűbb, legtöbbször választott gyermek, mellette 2 nem roma gyermek volt ilyen népszerű. 1 darab kölcsönös kapcsolata van.
- 7-es számú roma gyermek: 2 darab szavazattal nem a legnépszerűbb, de nem is a legkevésbé kedvelt, volt több nem roma gyermek, akiket csupán egyszer választottak. Nincs kölcsönös kapcsolata.
- 10-es számú roma gyermek: 4-en választották, szóval népszerűbb, mint a gyermekek többsége, de nem a legnépszerűbb 3 társa megelőzte, akik 5-5 szavazatot kaptak. Kettő kölcsönös kapcsolata van.

Következésképpen: A roma gyermekeket a nem roma gyermekek, ugyanúgy választják barátjuknak, mint bárki mást a csoportból.

5. számú táblázat: Putnoki Soldos Emília Óvoda gyermekkapcsolatainak szociometriai vizsgálata

	1.	2.	3.*	4.*	5.	6.*	7.	8.*	9.*	10.*	11.*	12.	13.*	14.*	15.	
1.	x	<u>1</u>		<u>1</u>			1									3
2.	<u>1</u>	x		<u>1</u>					<u>1</u>							3
3.			x							1	1		1			0
4.	<u>1</u>	<u>1</u>		x												3
5.				1	x			1			<u>1</u>					3
6.	1					x	1			<u>1</u>						3
7.		1			1		x		1							0
8.		1						x			<u>1</u>		1			3

9.			<u>1</u>						x								3
10.						<u>1</u>				x							3
11.					<u>1</u>			<u>1</u>			x						3
12.												x					3
13.			<u>1</u>										x	1	1		3
14.		1				1								x	<u>1</u>		3
15.		1	1											<u>1</u>	x		3
	1	5	3	3	1	2	2	2	1	2	2	0	1	2	2		39

*roma gyermek

1: 1 szavazat

1: 1 kölcsönös szavazat

árnyékolás: aznap hiányzó gyermek

Értékelés:

Jelentősen nagyobb a roma gyermekek száma a csoportban. 15 főt (2 hiányzó) tekintve 6 fő nem roma 9 fő roma. A legnépszerűbb gyermek nem roma, csakúgy, mint akit, senki nem választott barátjának. A kapcsolati viszonyok kiegyensúlyozottak nem roma és roma gyermekeket vizsgálva ebben a csoportban.

Összehasonlításképpen kijelenthető, hogy a budapesti csoportban jelentősen kevesebb kölcsönös kapcsolat (11db) alakult ki, mint a putnoki csoportban (17db). Egyik csoportban sincs jelen kirekesztettség a romákat illetően.

7.6. Roma gyermekek jövőképe rajzelemzések alapján

Tihanyiné Vályi Zsuzsanna (2013) *Amiről a gyermekrajzok beszélnek* című könyvéből részletezve megismerhetjük a pedagógiai szempontsört, amely szintén releváns rajzvizsgálati eljárás. Zsubrits Attila (2022) megfogalmazza, összefoglalja könyvében azokat a szempontokat és kutatási módszert, amelyek szerint elemzem a rajzokat, ezeket követve ösztönöztem a roma gyermekeket a rajzok elkészítésére. Összesen 24 db rajz készült el, amelyek megtalálhatóak a mellékletben.

A roma gyermekek jövőképét a rajzaik alapján vizsgáltam és mértem fel. A rajzok elkészítésének ösztönzésére saját magam is vállalkoztam, illetve az intézményben dolgozó óvodapedagógusokat kértem meg. Az egyes csoportokban dolgozó óvónénik belecsempészték a mindennapi foglalkozásba az egyébként is benne lévő, csak más időszakban ütemezett, munkák, foglalkozások témakört. A pedagógusokat kifejezetten kértem, hogy a téma első napján rajzoltassanak, hiszen ebben az esetben tudunk a legspontánabb és őszintébb képet kapni a gyermekek valós elképzeléséről, hogy mi is szeretne lenni, ha nagy lesz?

Vizsgálatomat a Zsubrits Attila *Rajzelemzési módszerek az óvodáskorú gyerekek személyiségének megismeréséhez* című könyvben felvázolt módszer szerint végeztem. Minden esetben ugyan olyan séma szerint haladtam, elsősorban instrukciót, majd explorációs kérdéssort állítottam össze, majd elemzési szempontrendszer szerint, amelyek a következők:

6. *sámú táblázat: megjelenített rajzok:*

Putnoki csoport	Budapesti csoport
1. „alma szedő” (5 éves lány)	1. királylány (6 éves lány)
2. „nem dolgozok” (5 éves lány)	2. Barbie árus (6 éves lány)
3. balett tánctanár (6 éves lány)	3. kertész (6 éves fiú)
4. katona (4 éves fiú)	4. katona (6 éves fiú)
5. rendőrnő (6 éves lány)	5. cukrász (6 éves lány)
6. „kukás autón” (5 éves lány)	6. pizzasütő (6 éves lány)
7. doktornő (3 éves lány)	7. cukorka árus (5 éves lány)
8. tűzoltó (5 éves fiú)	8. erdész (6 éves lány)
9. bicikli versenyző (5 éves fiú)	9. séf (7 éves fiú)
10. színész (6 éves lány)	10. focista (6 éves fiú)

11. állatorvos (6 éves lány)	11. doktornő (6 éves lány)
	12. rendőr (6 éves fiú)
	13. fodrász (6 éves lány)

1. kép: 6 éves lány, állatorvos, Bp.
Putnok

2. kép: 6 éves lány, cukrász,

7.6.1. Nemi különbségek összehasonlítása

A budapesti csoportban a fiúk jellemzően férfimunkákat rajzoltak le, katona, tűzoltó, sportoló. Minden kisfiú valamilyen foglalkozást ábrázolt. A kislányok meglepő módon nem kifejezetten női munkákat választottak pl.: rendőr, szemet szállító (kukás autón dolgozó személy), és egy kislány munkanélkülinek írta le magát (nem dolgozik).

3. kép: 6 éves lány, rendőrnő, Bp.

4. kép: 5 éves fiú, tűzoltó, Bp.

A gyermekek 95%-a dolgozó emberként látja magát. A szülői példa sokban befolyásolja a gyermekek jövőképét, a roma gyermekek szülei jellemzően a munkaerőpiacon részt vesznek.

Putnoki csoportban szintén a gyermek többsége jövőben úgy képzei el magát, hogy dolgozni fog, kivéve egy kislányt, aki még királylány látja magát a jövőben. Megjelennek olyanok, amely elvégzéséhez nem szükséges iskolai végzettség vagy középfokú is elegendő, de van, aki már diplomához kötött munkában képzei el magát. A munka jellegét tekintve nem törvényszerű a nemhez kötöttség. Természetesen javarészt nemhez illeszkedő munkát választanának, kivéve a putnoki csoportban az erdész lány és pizzasütő kislány.

5.kép: 6 éves lány, doktornő, Putnok

6. kép: 6 éves fiú, kertész, Putnok

7.6.2. Hasonlóságok és eltérések

Mindkét csoportban megjelentek a legnépszerűbb és a gyermekek körében sokszor ábrázolt munkák, ilyen az orvos, gyermekorvos, mindkét esetben 6 éves lány rajzolta, illetve sportolók (kerékpár versenyző, labdarúgó) ezeket fiúk ábrázolták. Jellemző még a rendőr/katona, rendőrnő karakterek megjelenése, budapesti csoportban kislány, putnoki csoportban kisfiúk képzelik magukat rendőrnek/katonának a jövőben. A kétkézi munkák szintén fellelhetőek, mint az almaszedő a fővárosi csoportban vagy éppen erdész a putnokiban, nagyon hasonlóan ábrázolta a két kislány a munkakört.

7. kép: 5 éves lány, alma szedő, Bp.

8. kép: 6 éves lány, erdész. Putnok

Hasonlóságok fellelhetőek még a gyermekek mondandójában:

Matrica (orvosnál):

„Szeretem a doktornénit, nagyon kedves, mindig ad matricát.” (Bp.)

„Segítek betegeken, beadom a szurit és jól lesznek.” A gyerekeknek matricát adok, ha ügyesek.” (Putnok)

Televízió (nézés):

„Láttam a tv-ben, hogy milyen bátrak, én is ilyen leszek.” (Bp.)

„TV-ben szoktam nézni a séfeket.” (Putnok)

Alma (kétkezi munka):

„Vidékre szoktunk menni almát szedni, mindig beleharapok.”

„Szoktunk apával gombázni menni, meg almát szedni.”

Eltérések a gyermekrajzokat tekintve nem lelhetőek fel a vizsgált óvodákban, a roma gyermekek egyaránt dolgozó emberként látják magukat. A fantázia világuk szárnyal, a színhasználatuk gazdag, a rajzolásban tapasztalt életkori sajátosságok egyaránt megmutatkoznak (fej-láb ember, pálcika kezek-lábak, ujjak megjelenése). A rajzok alapján nem lehet megállapítani, hogy az adott gyermekek más életkörülmény között vagy másféle környezetben élnek.

7.6.3. Érzelmi tényezők megjelenése

A gyermekrajzokat vizsgálva mindkét csoportban a gyermekek többsége örömteli érzésekkel ábrázolja magát. Többségük egyedül szerepel az elkészített műveken, de van, ahol feltűnnek egyéb szereplők is (pl. gyerekorvos, vizsgálatra váró boldog gyerekek). A rajzok jellemzően színesek és korosztályában többnyire megfelelő ábrázolás mutatkozik meg. A gyermekek az óvodapedagógusi motiváció során örömmel készítették el rajzaikat, ösztönözték egymást, hogy más is fejezze be rajzát, színezzék ki és töltsék ki a rajzlapot. A gyerekek beszélgettek a munkakörökről, és arról, hogy miért pont ezt választanák. A kiragadott pillanatok a mellékletben található rajzoknál fedezhetőek fel.

8. kép: Érzelmi tényezők megjelenése a rajzokban

7.7. A vizsgálatok tanulságai

Kutatásom a roma közösség felzárkóztatásának lehetőségeire, annak megvalósulására kívánt koncentrálni. A főváros XV. kerületében és Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegye Putnok nevű településen végzett felmérést. A tapasztalatok, eredmények nagy eltérést mutatnak. Jellemzően a kulcs motívum, hogy a romák nagyobb aránya, nagyobb problémát, megoldandó feladatot generál. Az önkormányzatok próbálnak ennek eleget tenni. A tendenciát vizsgálva,

sikeresebb azon a helyszíneken a felzárkóztatás, ahol kevesebb a roma család. A családok hajlandósága is szintén nagyobb, ezeket a területeken a programokban való részvételt tekintve. A diploma dolgozatom fő motívuma volt a felzárkóztató intézkedések megvalósulása. Elmondható az eredmények tükrében, hogy a roma hajlandóság, kényszerű együttműködés, illetve a többségi társadalom húzó ereje nagyban befolyásolja az integrációs programokban való részvételt, illetve azoknak az eredményességét. Minden vizsgált emberi szegmens támogatja a felzárkózást, viszont az a mélyszegénységben élő cigányság, akik a vidéki térségekben jelentős számban vannak, döntő többségben nem tudnak élni a lehetőségekkel, illetve nincs rá igényük. A megoldást nagyon sokan nem tudják megfogalmazni, az interjú alanyok között, hiszen többen úgy gondolják, hogy már így is elegendő az, amivel élhetnek, ha akarnak. Az emberi kapcsolatokat, egymáshoz való viszonyulásának vizsgálatát nézzük, általánosságban kijelenthető, hogy pozitív hozzáállás minden szempontból jellemző, kivétel az elhanyagolást mutató szülők felé, akikkel a pedagógusok nem tudnak együttműködni, itt már érezhető a elkeseredés és feladás, miért akarok én jót, ha ő nem akarja a saját gyermekének...? Úgy gondolom, hogy a pedagógusok, az intézmények ebben az esetben kapnak segítséget, támogatást, eszközt, amivel hatékonyan tudnák befolyásolni a kedvezőtlen helyzeteket. A gyermekek közötti kapcsolat jó, mind a szülő, a pedagógus és a fenntartó is úgy gondolja, hogy ebben a korosztályban a gyermekek nem különböztetik meg egymást, rendkívül elfogadóak. A szociometriai mérés szintén erre mutatott rá, hiszen egy roma gyermek sem volt kizárva és voltak kölcsönös kapcsolataik mindkét vizsgált óvodai csoportban. Véleményem szerint a kora gyermekkorban tett mentor tevékenységek, illetve információs csatornák nyitása az óvodai kapcsolatrendszer hatékonyabb működése. A budapesti csoportban említett bentlakásos intézmények kiterjesztése, akár anyagi támogatással előre mozdíthatnák az integráció hatékonyabb megvalósulását. A roma társadalom beilleszkedése, felemelése, országos probléma, amelyet hosszútávú intézkedések által lehetne előre mozdítani, eredményeket elérni. A pár éves, időszakos programok nem nyújtanak megfelelő segítséget az érintett családok számára.

8. Összegzés

A magyarországi roma társadalom felzárkóztatása a mai napig nem megoldott kérdéskörnek tekinthető. A cigányság integrációjára számos program irányult, európai és hazai szinten egyaránt. A roma családokat célzó intézkedések sok esetben nem tudják megvalósítani céljukat. A cigányság sajátos kultúrájának valamennyi aspektusa befolyásolja az integráció megvalósulását. Az óvodai nevelés az első szint, ahol esélyünk lehet megkezdeni a felzárkózást. A társadalomban, az oktatásban tapasztalt emberi attitűdök meghatározzák a roma családok hozzáállását a programokban, intézményben való részvételét. A romák területi elhelyezkedése változó Magyarországon. A programok elérhetősége, sikeressége a térségek sajátosságai, mind befolyásolják a romák beilleszkedésének jellemzőit.

Célomnak tűztem ki, hogy dolgozatomban rávilágítsak Budapest XV. kerülete és Putnok város roma felzárkóztatásának lehetőségeire, problémáira, óvodai nevelési gyakorlataira. A két településen élő társadalmi csoportok vizsgálatával pedagógiai, roma, nem roma családi és fenntartói hozzáállásának, kapcsolatrendszerének vizsgálatával kívántam megjeleníteni az integráció megvalósulását, annak esetleges nehézségeit.

Kvalitatív kutatással, interjúkkal próbáltam feltárni a roma gyerekek helyzetét, lehetőségeit az óvodákban, településen, kerületben. A 3-6 éves cigány gyermekek jövőképeinek felvázolását a rajzelemzés módszerével tettem. A gyermek óvodai kapcsolatrendszerét szociometriai méréssel térképeztem fel. Az interjúk rámutattak, hogy nagy eltérés tapasztalható a két vizsgált településen a romák helyzetével kapcsolatban. A roma családok növekedésével együtt, a problémák egyre inkább jellemzőek. A pedagógusi, a nem roma szülői, és fenntartói interjúk is az integráció elősegítése felé mutatnak. A roma családok hajlandósága a felzárkóztatásra változó, a családi minták meghatározzák az oktatásban való részvétellel együtt. A roma gyermekek többsége munkavállalóként képzelel el magát a jövőben, tipikus roma tevékenységgel is találkozhatunk. A szociometriai mérés kimutatta, hogy a gyermekek nem közösítik ki roma társaikat egyik óvodában sem.

A roma családok felzárkóztatásának megvalósulását nagy mértékben befolyásolja az érintett társadalmi csoportok érdekeltsége és motiváltsága. A társadalom, a beilleszkedésre nyitott családokat nem különböztetik meg az óvodában. A társadalomban jelen van az előítéletesség, negatív diszkrimináció a roma nem roma családok között, illetve a roma-roma családok között a nagy életmódbeli eltérések miatt. A beilleszkedésre nyitott családoknál nem tapasztaltam megkülönböztetést.

A felzárkóztató programok önmagukban nem képesek megoldani a roma társadalom integrációját. A kutatásom kezdetekor nem voltam vele tisztában, hogy milyen komplex, és szenzitív témát választottam. Rengeteg olvasás és beszélgetés segített még inkább megérteni a romák helyzetét a társadalomban, illetve a közösségekben tapasztalt eltérő attitűdöket velük szemben. Diplomadolgozatom készítése során lehetőségem volt megismerni a felzárkóztató intézkedéseket. Szakmai fejlődésemnek tekintem, a roma kultúra tüzetesebb megismerését, a felzárkóztatási lehetőségek felderítését és a kutatási módszerek változatos alkalmazását. Az interjú technikák, fogások, skillek, amelyet a képzésen elsajátítottam gyakorlati alkalmazása által pontos visszajelzések, őszinte interjúk születtek. Szakmai utam legnagyobb előre lépését tekinthetem maga mögött, amelyhez a neveléstudományi képzés, a diplomadolgozat együttesen járult hozzá.

„Napjainkban egyre nagyobb szükség van arra, hogy a gyerekeknek megadjuk, a felnőtteknek pedig visszaadjuk a tudásukat saját identitásukról, a méltóságuk megőrzése érdekében. Ahogyan a két- vagy többnyelvűség gazdagságot jelent az embernek, úgy a kisebbségi lét is adhat vállalható öntudatot, kulturális gazdagságot, büszke állampolgárságot.” (Rézműves Melinda)

Irodalomjegyzék

1. Andor Mihály (szerk.): Iskola kultúra könyvek 8. Romák és az oktatás. Iskolakultúra. Pécs: Molnár Nyomda és Kiadó Kft.,2001.
2. Az Európai Unió Kiadóhivatala: Szegénység és foglalkoztatás: A romák helyzete 11 uniós tagállamban In: Európai Unió Alapjogi Ügynöksége honlapja. [online] EU. Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2016.[2023.04.10.] >
https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-roma-survey-dif-employment_hu.pdf
3. Az Unió helyzete: új cselekvési terv a rasszista tendenciák megfordítására. (online) Az Európai Bizottság Sajtóközleménye, 2020. (2023.04.12.)
4. Babusik Ferenc: Roma gyerekek óvodáztatása. Budapest: Új Pedagógiai Szemle, 6. sz. 2003., 22–39 p.
5. Bagdy Emőke - Telkes József: Személyiségfejlesztő módszerek az iskolában. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1988., 37. p.
6. Bánné Mészáros Anikó: Mérés-értékelési lehetőségek az óvodában. Pécs: RPI, 2016.
7. Békési Ágnes: Muzsikuskok. Budapest: PONT Kiadó, 2003., 84 p.
8. Bernát Anikó – Fábián Zoltán: Társadalmi folyamatok Magyarországon a Nemzeti Felzárkózási Stratégia elfogadásának időszakában 2009 – 2012. Budapest: TÁRKI, 2014.
9. Bernát Anikó: Leszakadóban: a romák társadalmi helyzete a mai Magyarországon In: Researchgate honlapja. [online] Bp.: TÁRKI Social Research Institute Inc., 2014. [2023.04.02] >
https://www.researchgate.net/profile/Aniko-Bernat/publication/323881116_Leszakadoban_a_romak_tarsadalmi_helyzete_a_mai_Magyar_orszagon/links/5ab128a6458515e3ebec032/Leszakadoban-a-romak-tarsadalmi-helyzete-a-mai-Magyarorszagon.pdf
10. Bottlik Zsolt: Cigányok (romák) Európában. Bp.: Healing Média Kft, A Földgömb, 2012/6. szám
11. Brüggemann Christian: Roma education in comparative perspective. Findings for the UNDP/World Bank/EC regional roma survey. Bratislava: UNDP,2012.
12. D’Agostino, Serena: Consolidated Criteria for Assessing Intersectionality Operationalization in European Equality Policies: The Case of Roma Women. DiGeSt. Journal of Diversity and Gender Studies, Ghent: Academia Press, 2(1-2), 2015., 95-110 p.
13. Domokos Veronika – Herczeg Béla (2010): Terra Incognita. Szociológiai Szemle, 2010/3. 82-99
14. Domokos Veronika – Herczeg Béla: Terra Incognita. Bp.: Magyar Szociológiai Társaság, Szociológiai Szemle, 2010/3. 82-99 p.
15. Dr. Andrey Ivanov – Dr. Justin Kagin: Roma poverty from a human right development perspective. Istanbul: UNDP, 2014.
16. Dr. Bali János: A halmozottan hátrányos társadalmi helyzet leküzdésének problematikája és jó gyakorlatai a magyarországi cigányság példáin keresztül. Budapest: ELTE, 2018.

17. Dr. Hámoriné Váczy Zsuzsa: Integrált pedagógiai oktatási segédanyag. In: Tanügyigazgatás honlapja. [online] Eger: 2013. [2023.04.19] > http://www.aranyoskozszolg.ininet.hu/letoltesek/integralt_pedagogiai_rendszer.pdf
18. Dudásné Szécsény Erika - Nevigyánszky Éva - Pur Mihály: Kiegészítés az Oktatási Hivatal által kidolgozott Útmutató a pedagógusok minősítési rendszeréhez felhasználói dokumentáció értelmezéséhez. In: Oktatási hivatal honlapja. [online] Bp.: Magyarország Kormánya, 2016., 112-116. p. [2023.04.01] > https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/pem/ovoda_negyedik.pdf
19. Dupcsik Csaba: A magyarországi cigányság története. Történelem a cigánykutatók tükrében, 1890-2008. Budapest: Osiris Kiadó, 2009.
20. Emberi Erőforrások Minisztériuma: A Köznevelési Hídprogram kerettanterve (9. melléklet az 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelethez) In: Magyar Közlöny honlapja. [online] BP.: Emberi Erőforrások Minisztériuma, 2012.[2023.03.02] <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK16126-2R.pdf>
21. Esélyteremtő Óvoda projekt: EFOP-3.1.3-16-2016-00001 In: Oktatási Hivatal honlapja. [online] Bp.: Oktatási Hivatal, 2022.[2023.04.11] > https://www.oktatas.hu/kozneveles/projektek/efop313/efop313_szakmai_eredmenyek
22. European Commission: Communication from the commission to the european parliament and the council: A Union of Equality: EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation and its accompanying proposal for a revised Council recommendation on national Roma strategic frameworks for equality, inclusion and participation In: European Commission honlapja. [online] Brussels : European Commission, 2020. [2023.04.04] > https://commission.europa.eu/system/files/2020-10/commission_staff_working_document_analytical_document_accompanying_the_eu_roma_strategic_framework_for_equality_inclusion_and_participation_en.pdf
23. Fehérvári Anikó - Varga Aranka: Reziliencia és inklúzió az Arany János Programokban. Pécs: PTE, 2018.
24. Forray R. Katalin: A kisebbségi oktatáspolitikáról. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Nyelvtudományi Tanszék, Romológia Szeminárium, 2000.
25. Forray R. Katalin: A roma cigány társadalom átalakulása. Pécs: Educatio 31(1),2022., 48-55. p.
26. Forray R. Katalin: Az idő fogságától szabadon. Tanulmányok a cigányság iskolázásáról és felemelkedéséről. Budapest: ÚMK,2013.
27. Forray R. Katalin: Reziliencia a cigány, roma hallgatók körében. Pécs: (kézirat), 2015.
28. Forray R. Katalin: Romológia. Budapest: Gondolat Kiadó, 2022.
29. Gúti Erika: Romák az oktatásban. Pécs: Pécsi Tudományegyetem, Iskolakultúra 12. szám, 2000.
30. Havas Gábor - Zolnay János: Sziszifusz számvetése. Az integrációs oktatáspolitiká. In: Beszélő online honlapja. [online] Budapest: 2011., 16. évfolyam 6. sz. [2023.04. 21.] > <http://beszelo.c3.hu/cikkek/sziszifusz-szamvetese>
31. Havas Gábor és Liskó Ilona: Óvodától a szakmáig. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 2006.
32. John Bennett – Yoshie Kaga: Inclusion from the start. Guidelines on inclusive early childhood care and education for Roma children. France: UNESCO and the Council of Europe, 2014.

33. K. Nagy Emese: KIP Könyv I-II. Miskolc: Miskolci Egyetemi Kiadó, 2015.
34. Kemény István – Janky Béla – Lengyel Gabriella. A magyarországi cigányság. 1971–2003. Budapest: Gondolat Kiadó – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, 2004.
35. Kemény István–Havas Gábor (1996): „Cigánynak lenni” in: Társadalmi riport 1996, Andorka Rudolf, Kolosi Tamás, Vukovich György (szerk.). Budapest: TÁRKI, Századvég. Pp. 352–380.
36. Kende Ágnes: Comparative overview of the capacity of the education systems of the CEE countries to provide inclusive education for Roma pupils. In: CEU honlapja. [online] Budapest: 2021. [2023.04.16] >
<https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/publication/3306/cps-working-paper-educ-comparative-overview-roma-2021.pdf>
37. Kertesi Gábor - Kézdi Gábor: Iskolai szegregáció, szabad iskolaválasztás és helyi oktatáspolitikai 100 magyar városban. In: Beszélő online honlapja. [online] Budapest: 2014., II. kötet, [2023.04. 22] > <http://beszelo.c3.hu/onlinecikk/iskolai-szegregacio-szabad-iskolavalasztas-es-helyi-oktataspolitika-100-magyar-varosban>
38. Kertesi Gábor és Kézdi Gábor: Általános iskolai szegregáció Magyarországon az ezredforduló után. In: Elektronikus Periodika Adatbázis Archívum honlapja. [online] Budapest: 2009., LVI. évfolyam [2023.04.16.] > http://epa.oszk.hu/00000/00017/00164/pdf/1_kertesi-kezdi.pdf
39. Kertesi Gábor: A társadalom peremén: Romák a munkaerőpiacon és az iskolában. Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
40. Koscsóné Kolkopf Judit: Biztos Kezdet Gyerekház program. Gyermeknevelés 3. évf. 2. szám 161–175. (2015)
41. Központi Statisztikai Hivatal: Népszámlálás 2011 - 9. Nemzetiségi adatok. In: KSH honlapja. [online] Budapest: 2011., [2023.03.17] >
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_09_2011.pdf
42. Központi Statisztikai Hivatal: Népszámlálás 2011 - Területi adatok Budapest. In: KSH honlapja. [online] Budapest: 2011., [2023.03.17] >
https://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_01
43. Központi Statisztikai Hivatal: Népszámlálás 2011 - Területi adatok Borsod-Abaúj- Zemplén Vármegye. In: KSH honlapja. [online] Budapest: 2011., [2023.03.17] >
https://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_05
44. Ladányi János– Szelényi Iván [1997]: Ki a cigány? Kritika. 35. évf. 12. sz. pp. 3-6.
45. Magyar Közlöny: Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 (162. szám) In: Magyar Közlöny honlapja. [online] Bp.: Magyarország Kormánya, 2021.[2023.03.02] >
<https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/e5e5991edb937c07dd606335ffe71aaf66d923f1/megtekintes>
46. Majtényi Balázs: A roma kisebbség a nemzetközi dokumentumokban. In: Kisebbségkutató honlapja. [online] Bp.: 2020. [2023.04.02.] >
<https://kisebbssegkutato.tk.hu/uploads/files/archive/437.pdf>
47. Nagy Pál (2000/c): Levágott ujjak, megsebzett arcok. Magyarországi cigány emberek különös testi jegyei a 18–19. században. In: Forray R. Katalin (szerk.): Romológia – Ciganológia. Budapest – Pécs, Dialóg Campus. 89–126. o

48. Nahalka István: A komprehenzív iskola breviáriuma. Budapest: SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.,2004.
49. Németh Szilvia: A tanoda-típusú intézmények működésének, tevékenységének elemzése Kutatási beszámoló. Budapest: TÁRKI – TUDOK Tudásmenedzsment és Oktatáskutató Központ Zrt., 2009.
50. Németh Szilvia: A tanoda-típusú intézmények működésének, tevékenységének elemzése Kutatási beszámoló. Budapest: TÁRKI – TUDOK Tudásmenedzsment és Oktatáskutató Központ Zrt., 2009
51. Orsós Anna: A romológia alapjai. Pécs: Pécsi Tudományegyetem,2015.
52. Péntes János - Tátrai Patrik - Pásztor István Zoltán: A roma népesség területi megoszlásának változása Magyarországon az elmúlt évtizedekben In: KSH honlapja. [online] Bp.: KSH, 2018. [2023.04.02] > https://www.ksh.hu/statszemle_archive/terstat/2018/2018_01/ts580101.pdf
53. Prónai Csaba [1999]: A franciaországi kulturális antropológiai cigánykutatások története. ELTE Szociológiai Intézet, Doktori értekezés
54. Putnoki Soldos Emília Óvoda Pedagógiai Program. In: Putnoki Óvoda honlapja. [online] Putnok: 2020. [2023.04.16] > <https://www.putnokiovi.hu/pages/putnokiovi/contents/media/354/353007/psob-pp-1.pdf>
55. Rákó Erzsébet: Egy hátránykezelő óvodai program tapasztalatai. Vác: Apor Vilmos Katolikus Főiskola, 2015.
56. Romano Rác Sándor: Cigány sor. Budapest: Osiris Kiadó,2008., 117 p.
57. Szabóné Kármán Judit: A cigány/roma gyermekek, családok In: Endrődy Orsolya – Svraha Bernadett – F. Lassú Zsuzsanna szerk.: Sokszínű pedagógia. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2020. 191-210. p.
58. Szabóné Kármán Judit: A magyarországi cigány/roma népesség kultúrantropológiai és orvosantropológiai megközelítésben. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 2018., 35-39 p.
59. Szabóné Kármán Judit: A magyarországi cigány/roma népesség kultúrantropológiai és orvosantropológiai megközelítésben. Debrecen: Debreceni Református Hittudományi Egyetem. 35-39 p.,2018
60. Szabóné Kármán Judit: A magyarországi cigányság I. (Cigányok és romák). Budapest: Gondolat Kiadó, 2016., 33-36 p.
61. Tihanyiné Vályi Zsuzsanna: Amiről a gyermekrajzok beszélnek. JATEPress. 2013
62. Váradi Mónika Mária - Virág Tünde: A térbeli kirekesztés változó mintái vidéki terekben. Bp.: Magyar Szociológiai Társaság, Szociológiai Szemle 25(1): 89–113 p., 2015.
63. XV. kerületi Újpalotai Összevont Óvoda Pedagógiai Program. In: XV. kerületi Összevont Óvoda honlapja. [online] Budapest: 2020. [2023.04.16] > http://ujpalotaiovi.hu/uploads/upload_ujpalotai/file/135_file1_pedagogiai-program.pdf
64. Zsubrits Attila: Rajzelemzési módszerek az óvodáskorú gyerekek személyiségének megismeréséhez. Sopron: Soproni Egyetem Kiadó, 2022.

Felhasznált jogszabályok:

1. A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény
2. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXV törvény 2005 évi CXLVIII.törvény az oktatást érintő egyes törvények módosításáról. A szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény módosítása
3. 2005. évi CXLVIII. törvény az oktatást érintő egyes törvények módosításáról
4. Kormányhatározat a „Legyen jobb a gyerekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 9. o. 2007-2032. szóló 47/2007. (V.31.) OGY határozat végrehajtásával kapcsolatos kormányzati feladatokról (2007–2010.) szóló 1092/2007. (XI. 29.) Kormányhatározat módosításáról.
5. 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet a kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről
6. 2014.évi CV. törvény a nemzeti köznevelésről szóló 2011.évi CXV. törvény módosításáról

Ábrajegyzék:

1. A romák aránya Európában (Bottlik, 2012.)
2. A oktatási részvételi arányok a roma és nem romák körében (%) (FRA, EU-MIDIS II 2016, Roma (weighted data); FRA, Roma Pilot Survey 2011 (weighted data); UNDP-World Bank-EC 2011 (for Croatia, weighted data); Eurostat 2016, General population; Eurostat 2011, General population (A persisting concern: anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion, 2018)
3. 11 Európai ország roma adatai a szűrővizsgálatokon (FRA, 2012)
4. 3-6 éves roma gyerekek óvodai részvétele Kelet-Közép-Európában (FRA, 2018)
5. A romák számának alakulása Magyarországon különböző vizsgálatok alapján, 1893-2013(Forrás: KSH, 2018)
6. A romák elhelyezkedése Magyarországon különböző vizsgálatok alapján(Forrás: KSH, 2018)
7. A roma és nem roma népesség foglalkoztatási rátája (KSH, 2022)
8. Roma népesség aránya Putnokon és Budapesten a XV. kerületben (KSH, 2011)

Táblázatok:

1. A tankötelezettségi korhatárt alakulása a rendszer válás előtt az általános iskola elvégzéséhez kapcsolódóan a roma társadalmat vizsgálva (Havas, Zolnay, 2011)
2. számú táblázat: A roma lakosság fontosabb jellemzői a 2011 népszámlálás alapján (KSH, 2011)
3. Romák iskolázottság Magyarországon 2011 (KSH, 2011)
4. Putnoki Soldos Emília Óvoda gyermekkapcsolatainak szociometriai vizsgálata
5. Újpalotai Napsugár 1 Tagóvoda gyermekkapcsolatainak szociometriai vizsgálata
6. A roma gyermekek által megjelenített munkák a két vizsgált óvodában

Mellékletek

1. melléklet: Interjúszövegek

1. Óvodapedagógus interjúk, Budapest XV. kerülete

1.számú interjú, 67 éves nő

- **Üdvözöllek, kérlek mutatkozz be, pár mondatban mesélj az óvodapedagógiai pályádról.**
- *Én is üdvözöllek, vagyok, nyugdíjas óvodapedagógus, 45 éve vagyok a pályán, 5 évet voltam pályaelhagyó a nyugdíjamat után, majd ismét visszatértem a közoktatásba, hiszen nagyon szeretem a szakmát, és látom a problémákat, próbálok legjobb tudásom szerint segíteni a közösséget.*
- **Értem, akkor egy rutinos óvodapedagógussal állok szemben?**
- *Igen, abszolút. (nevet)*
- **Kérlek mesélj arról, hogy intézményedben milyen arányú a romák jelenléte, hogyan változott az elmúlt évtizedben?**
- *Ha jól tudom közel 90 fő gyermek van az óvodában, abból szerintem 10-15 fő roma, nem tudom pontosan, külső szemmel nézve mondom. A pályám során, ami nem rövid minimálisan találkoztam roma gyermekekkel, családokkal. Annyit tudok ezzel kapcsolatban elmondani, hogy mikor 2008-ban ide költöztem a 15. kerületbe akkor csökkent a számuk, majd az elmúlt pár évben, azt látom, hogy sokkal többen vannak, ezáltal az intézményekben is több a roma gyerek. Én azt mondom, hogy több a roma család.*
- **Pályád során tapasztaltál problémákat a roma közösségeket illetően, ha igen melyek azok?**
- *Nem, akivel úgy ahogy probléma van az a nagyon aluliskolázott, azok, akik kekeckednek, aki tanult egy kicsit, vagy van rendes munkahelye, azok azért, befogadóbbak és jobban belesimulnak a közösség életébe... szerintem.*
- **Értem, akkor nem volt konfliktusod, kiemelendő rossz problémád.**
- *Nem, nem.*
- **Tudomásod szerint vagy integrációs program az intézményben?**
- *Nem... hát az egyéni fejlesztés, ami minden csoportban, minden gyermek számára elérhető. Különösen, nincs külön csak a romákat célzó program. Fejlesztjük őket a többi gyerekekkel együtt ugyanúgy.*
- **Akkor ezek szerint nem ismersz ilyen jellegű programot?**
- *Nem pedig már jó pár éve dolgozom, soha, nem volt külön, ilyen cigány programban részem, pedig mondom 45 éve vagyok pályán. Semelyik kerületben se a IV. se a XIV. kerületben, ott kezdtem. Sosem volt ilyen kiemelkedő nekik.*
- **Jellemző a roma családok együttműködése, milyen eszközökkel vonják be a családokat?**
- *Én úgy tapasztalom, ha ők is ember számba vannak véve és tisztességesen beszélünk velük, tehát mint, ember az emberrel, akkor ők is hajlandóak közreműködni és minden további nélkül, és a gyermek érdekében mindent megtesznek.*
- **Ezek szerint nem sok volt a pályád során, hogy roma gyerekekkel foglalkoztál volna.**
- **Hogy gondolod a pedagógusok partnerek az integráció megvalósításában?**
- *Biztos, hogyha lenne ilyen program akkor, hogy felvennék a pedagógusok is, ha tudják és idejük és energiájuk van akkor biztos csinálnák.*
- **Neked volt olyan tapasztalatod, hogy valamelyik munkatársad diszkriminálta volna a roma családokat, gyermekeket?**
- *Nem-nem, szerintem a pedagógus társadalom viszonylag elég elfogadó ilyen téren.*
- **Hogyan írnád le a saját viszonyulásod a roma családokhoz, gyermekekhez?**
- *Bajom nincs velük, elfogadom őket, örülök, ha tiszták és még meg is lehet őket ölelgetni, babusgatni. Szóval itt inkább, az a gond, hogy amelyik ápolatlan gondozatlan, tehát, aki nagyon alulról jön. Az is szerethető csak az ember valahogy kicsit távolságtartó. Ez ugyanúgy a nem romákra is jellemző.*
- **Ehhez kapcsolódóan, az információ átadás, kapcsolattartásban...?**

- *Nem-nem jellemző. Szóval nem volt mindent meg lehet velük beszélni, betartották, amit kértem, azt hozták igyekeztek ők is. Tehát nem rítak ki, hogy ők azok és nekik joguk van több mindenhez.*
- **Előző kérdésekhez kapcsolódóan eszembe jutott és szeretném megkérdezni, hogy a 3 éves kötelező óvodáztatás tapasztalataid szerint növelte a romák számát az óvodákba?**
- *Igazából minimális, ehhez azt fűzném, hogy mikor a roma, és nem roma gyermeket beadják óvodába nincs nagyobb különbség, nem az a fontos, hogy roma vagy nem. Az otthoni környezet, a minta a példa, amit otthon lát határozza meg. Azt tudom, hogy a fiú az isten ott náluk, és nekik sok mindent megengednek, több mindent elnéznek, mint a lányoknak. Magatartásukat tekintve, nehezebben illeszkednek be, mint például a J. is, ő szabadabban mozog, mindent megenged magának, más mintha egy kis lány tenné. Csak ennyi a különbség köztük. Aki normális családból jön az tiszta, lehet haladni vele.*
- **Az integrációhoz visszakanyarodva, ezek szerint nem találkoztál integrációs programokkal, de egyébként ismersz?**
- *Nem, azon kívül, hogy a munkába való visszazárkóztatás a felnőtteknek, azon kívül nem nagyon. Azt viszont halottam, hogy azok a környékek például Borsod ott vannak ilyen környékek, ahol vanna integrációs programok, külön foglalkozások. Például halottam olyat is, hogy valamelyik ilyen faluban, egy cigány ember csinált egy pékséget és ott oktatta a roma gyermekeket délutánonként. Biztos erről te is halottál. Vagy hogy önellátóak a faluban.*
- **Igen halottam, szuper kezdeményezésnek tartom, szerintem sok ilyen van, amiről nem is tudunk, ha jól emlékszem tv-ben kérdezték ezt a férfit.**
- *Igen, egyébként szerintem az oktatásban hagyják, hogy a többi gyermekkel együtt fejlődjenek ugyanúgy.*
- **Szegregációt nem tapasztaltál a pályád során?**
- *Nem-nem tapasztaltam itt Pesten mindig is együtt voltak, amit én tudok. Láttam, hogy vannak olyanok, ahol ki is vannak telepítve a városból, itt nem jellemző.*
- **Szerinted, hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a családok beilleszkedését, gondolok is társadalmi és intézményi szintre is.**
- *Először is a társadalomnak kellene, nem-nem segíteni pénzzel, mert azt nem oda költi, ahová kell. Elérhetővé kell tenni nekik, hogy dolgozzanak, persze, ehhez az oktatás is kell. A munkahelyen ne legyen diszkrimináció, hogy ő csak kapirgálni tud. Először mindent fentről kellene ánblok. Társadalomnak elfogadni, és kidolgozni valami hatékonyt és akkor javulna a helyzet. Az óvodában például nincs sosem baj, hogy ugyanúgy fejleszted.*
- **Úgy gondolod, hogy ha mennek felfelé az oktatásban, általános, középiskola, akkor ...**
- *Az alsó iskola még hagyján, de a felső iskolában már jobban.*
- **Nyílik ki az a bizonyos olló...**
- *Igen, ott már egyre jobban elkülönülnek.*
- **Szerinted mi ennek az oka?**
- *Egy az, amit hoznak otthonról, mind a két félről a magyarok és a romák is. Valaki azt, hozza, hogy gyűlölet van a cigányok felé, aki abban nevelkedik az azt. A cigány meg azt hozza, hogy nekem minden szabad, mert én cigány vagyok. Kivétel, akik arra buzdítják a gyereket, hogy tanuljon, dolgozzon.*
- **Ennek köszönhető, hogy a gyermekek, ahogy nőnek, nőnek egyre kiütözik a diszkrimináció?**
- *Igen, mert ők is látják, azt, hogy bizonyos helyeken romák, nem azt, hogy előnyt élveznek, inkább mondok egy példát, utazol a villamoson, és neki nem kell jegyet, venni neked igen. Az ellenőr nagy ívben elkerüli, ő úgy gondolja, hogy neki ehhez joga van, hiszen az ellenőr fogja húzni a rövidebbet. Neked ez neki az a természetes és ez sokszor megjelenik. Úgy gondolják, hogy nekik minden, jár mindent szabad. Valamikor régen, ezt beléjük verték, vagy nem tudom, hogy honnan jön ez nekik.*
- **Gondolom a mindenkori szabad életfelfogás, a napirend hiánya, más szabályrendszer és felfogás.**
- *Igen, ő simán megcsinálhat bármit úgy gondolja. Biztos, hogy ez a társadalmi helyezkedésből a nem tanulásból fakad. Neki fáj, hogy te dolgozol és mindened megvan, úgy gondolja alanyi jogon jár neki is.*
- **Ismersz olyan pozitív roma példát, amit kiemelnél?**
- *Igen, volt egyszer egy muzsikussal család, zenész család a nagypapa is, hozzám járt az unokájuk. A Terike néni az dajka volt nálunk, és a férje, fia is zenélt, a kislány gyönyörűen énekelt, és elvégezte a konzervatóriumot ének szakon. A kislánynak az anyukájának virágkötő üzlete volt.*
- **Ezek szerint mindenki dolgozott, a nők is.**

- *Igen, minden nő dolgozott ebben a családban. Terike néni is dolgozott nyugdíjasként eljött dajkának. Tényleg olyanok voltak.*
- **Tudjuk, hogy ez nem feltétlenül jellemző a romáknál.**
- *Igen, a nőknek otthon a helyük, szokták mondani, de ők támogatták a tanulást. Született még két fiú, de hát ők fiú voltak, ezért természetes volt, hogy ők tanultak tovább.*
- **Tapasztalataid szerint a mostani intézményben fel tudod zárkóztatni a roma gyerekeket, mivel nincs kifejezetten roma program, de említetted az egyéni fejlesztést.**
- *Nagyon nehéz, de ez nem csak a roma gyerekekre vonatkozik. Sok esetben találkozom, azzal a jelenséggel, hogy nincs semmi, amire építhetnék. Mindent megvesznek ezeknek a gyerekeknek, de nem biztos, hogy leülnek velük foglalkozni. Olyan ismeretterjesztő műsort nézni, vagy beszélgetni, ami által kinyílik a világ. Vagy elmenni színházba, vagy akár hová, ahol ismereteket szereznek.*
- **Úgy gondolod, hogy a mai világban a magyar és nem magyar gyermekek között nincs nagy különbség?**
- *Hasonló szinten vannak, mivel a magyarok sem, tisztelet a kivételnek. Nagyon sok olyan család van, ahol a munka és semmi más, a gyerek meg csak úgy elveszik valahol.*
- **Hogyan tennéd még inkább hatékonyabbá az óvodai nevelést számukra?**
- *Nem tudom... azt nem gondolom, hogy jó, ha szegregálunk, akkor nem tanulják meg sosem, hogy milyen a beilleszkedés. Próbálkozik az ember, de nem tudod őket olyan szintre felhozni, mert a háttérben ott van a környezet. A lakás és a családi környezet kedvezőtlenége befolyásolja őket leginkább. Az óvodában nem tudjuk megváltoztatni a gyökereket. Aki ezt látja, nem tud onnan kitörni.*
- **Szerinted a változásra való hajlandóság, gondolok itt a tanulásra, fejlődésre meg van bennük?**
- *Nagyon kevésben, akad olyan, aki ki akar törni ő maga is és akkor a gyerek is azt látja, vagy már a jobb környezetben nő fel, akkor nagyobb esélye van. A városba elköltözik a faluból és munkát vállal, a gyerek is azt látja, hogy van értelme tanulni, meg beilleszkedni. Akinek van igénye az lép, tesz is érte. Aki megelégszik a segéllyel, az sosem fog kitörni.*
- **Ők a többség úgy gondolod?**
- *Nem tudom... nem-nem ez egy kis réteg, szerintem egyre több az olyan, aki munkát vállal elköltözik, külföldre is sokan mennek már manapság. Több megy az oktatásba, iskolákba. Jobb körülmények között szeretnének élni. Jobban hozzák már az óvodába őket.*
- **Köszönöm szépen az interjút, sok érdekességet mondtál, amit fel tudok használni.**
- *Én köszönöm a lehetőséget.*

2. számú interjú, 62 éves nő

- **Szia, üdvözöllek! Kérlek mutakozz be és nagy vonalakban mondd el a pályád alakulását.**
- *... vagyok, jelenleg nyugdíj mellett dolgozok az intézményben, ahol 40 évet töltöttem. Tavaly mentem nyugdíjba és most ismét dolgozok az óvodában. Nagyon szeretek itt tevékenykedni, jó a közösség, jó a vezetőség, illetve jó a fenntartóval való kapcsolatam is. Ez az egyetlen munkahelyem volt, ezért nagyon szorosán kötődök, ehhez az intézményhez*
- **Köszönöm szépen. Most feltenném az első kérdésemet, ami a következő: Intézményünkben milyen arányú a romák jelenléte hogyan változott az elmúlt évtizedben?**
- *Az óvodában kisebb a változás számok mérsékelt növekedést mutat. Egyik csoportban sem jelentős a változás. Kerületi szinten többen vannak, mint az elmúlt 20 évben, úgyhogy körülbelül olyan öt hat százalékos növekedés lehet szerintem.*
- **Tapasztalsz problémákat a roma közösségeket illetően, ha igen melyek azok?**
- *Nagyon jó tapasztalataim vannak, pályám során olyan roma családokkal találkoztam, ahol a szülőknek a gyerekeik voltak a legfontosabbak érdeklődést mutattak a gyermek fejlődése iránt. Szépen, tisztán érkeztek, és együtt működtek az óvodával. Néhány alkalommal a szülők eleve rosszindulatot feltételezve a legkisebb dolgok miatt is támadóan léptek fel, rendszeresen elfelejtették az óvodai ebédbefizetés, vagy mindenben elfelejtették az igazságot a szülőkkel volt több probléma nem a gyerekekkel. Hosszú folyamat volt mire megértették, hogy gyermekükkel és velük szemben nincsenek előítéletek. Jellemezte őket, hogy sosem volt a gyerekeknek*

időjárásnak megfelelő ruházat váltóruha, vagy éppen nem hozták vissza az ágyneműket mosás után, vagy nem mosottan adták vissza. Amikor a gyerek értelmi vagy szociális magatartást lemaradást mutat szeretnénk további hozzáértő szakmai segítséget kérni ellenállásokba ütközünk, elzárkóznak a segítség elől, ezek a problémák a nem roma családokban is előfordulhatnak kisebb arányban.

- **Jelen van a roma integrációs program az intézményünkben?**

- *Az integráció a nem roma gyerekek között, ahol semmilyen megkülönböztetésben nem jelentkezik már segíti az integrációt óvodás gyerekek számára. Semmilyen diszkrimináció nem jelenik meg a roma családok felé. Több odafigyelést igényelnek. Jelenleg az intézményünkben nem tudok kifejezetten romákat érintő programokról ugyanúgy foglalkozunk velük, mint a többi gyerekkel. Véleményem szerint nincs szükség az intézménybe ilyenfajta programra.*

- **Úgy gondolod, hogy a romák teljes mértékben be tudnak illeszkedni az óvodába anélkül, hogy külön figyelmet vagy intézkedést irányítanánk feléjük?**

- *Igen, a tapasztalatom szerint a beilleszkedéssel nincsenek különösebb problémák leginkább a hátrányos helyzetű, akár roma, akár nem roma családokkal.*

- **Jellemző a roma családok együttműködése, milyen eszközökkel vonják be a családokat?**

- *Fele-fele arányban együttműködök. Az első pillanatban el kell érniük, hogy bizalommal forduljanak az intézmény és a pedagógus felé. Éreztetni kell, hogy számíthatnak ránk és mi is számítunk rájuk. Legyen rálátásuk a csoportban folyó munkára, vagy például nyílt nap alkalmával. családi programok szükségesek az óvodába, hogy megtapasztalják a gyermekük jó helyen tartózkodik, és kapja a megfelelő óvodai ellátást. segítségkérés a szülőktől 1-1 apróságban, több kedvességet kell mutatnunk feléjük, hogy érezzék, hogy fontosak számunkra.*

- **A pedagógusok partnerek úgy gondolod az integráció megvalósításában?**

- *Természetesen nem teszünk különbséget gyermek ugye ugyanolyan hisz mind az elsődleges és legfontosabb dolog, hogy biztonságba érezze magát szeretve legyen. Nem tapasztaltam még szélsőségesen megnyilvánuló hozzáállást a roma családok felé, eddigi kollégáim empatikusak elfogadóak türelmesek voltak és jelenleg is azok.*

- **Hogyan írnád le a saját viszonyulás oda roma családokhoz gyermekekhez?**

- *Könnyű dolgom van, mert semmilyen előítélet sincs bennem. Mindenki tiszta lappal indul. Környezetemben is több roma családok ismerek vannak nagyon kedvesek dolgozó családok, akikkel jó kapcsolatot tartunk fenn, van hangosak, ahol sok a veszekedés, vagy/és a higiéniai probléma, hozzájuk nehezebb közeledni.*

- **Ismersz romákat célzó integrációs programokat, ha igen melyek azok?**

- *Helyi egyenlőségi program az önkormányzatunk által létrejövő, amely megfogalmazza, hogy kiemelt feladatnak tartják oktatási foglalkozási lakhatási egészségügyi szociális helyzete javítását helyzet elemzéssel. Ezenkívül közfoglalkozás rendszerének fenntartását, és a lakás pályázatok kiírását. az önkormányzaton adóssági kezelési program. A családok és a gyermekek számára rendszeres prevenció szűrővizsgálatokat tartanak. Ezeket a közelmúltban olvastam.*

- **Szerinted hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a roma családok beilleszkedését a társadalomban?**

- *Véleményem szerint példaadás a pozitív megerősítéssel a roma emberek a társadalom részei együtt élünk fogadjuk el egymást pozitív tapasztalatok megosztása más emberekkel. Mindenki a saját környezetében tud más emberekre hatást gyakorolni. Úgy gondolom, hogy csak ezáltal lehet a diszkriminációt felszámolni a romákkal szemben.*

- **Tudsz esetleg kiemelkedő pozitív példát említeni, amelyet pályád során tapasztaltál egy cigány vagy több gyermek életútját érintően?**

- *Két-három családról tudok beszámolni, akik az óvoda környékén laknak rendszeresen összefutunk. Jártak iskolákba, családot alapítottak Dolgoznak és gyermekeiket a mi óvodánkba iratták be, ezért látom, hogy hogyan alakult életük, teljesen normális dolgozó családok, nagyon örülök neki, hogy gyermekeiket hozzánk iratták be és ez számomra egy pozitív visszacsatolás. a beszélgetéseink által megvagyok róla győződve, hogy a jelenlegi kisgyermekek is bent maradnak az oktatásban.*

- **Szerinted hatékonyak az intézményben kerületben jelenlévő felzárkóztató intézkedések?**

- *Sajnos nem tudom mennyire hatékonyak más városokban kerületünkben, több tájékoztatást kellene kapnunk, nagyobb rálátást erre a dologra. A családsegítő dolgozói, a fióka dolgozói, nagy segítségünkre vannak, ez az itteni nevelési tanácsadó. Viszont úgy gondolom, hogyha ismertebbé tennék az elérhető programokat az intézményekben szülői fórumokon a sikerességének is nagyobb hangja lenne.*

- **Hogyan tudnád hatékonyabbá tenni a romák integrációját Mit tennél te, hogy előre mozdítsd a jelenlegi helyzetet?**
- *Csak szűk keretek között, az óvodában, De ezek a kérdések elgondolkodtattak keresni fogom a lehetőséget.*
- **Köszönöm, hogy megosztottad velem a gondolataidat.**
- *Szívesen, máskor is.*

3. számú interjú, 50 éves nő

- **Üdvözöllek, szia! Kérlek mutatkozz be és röviden mondd el a pályafutásodat.**
- *Szia, én is üdvözöllek! ... vagyok 30 éve vagyok a pályán, több intézményben megfordultam a fővárosban, az utóbbi 20 évben viszont az Újpalotai Összevont Óvoda Napsugár 1 Tagóvodában dolgozom. Véleményem szerint jó közösséget alkotunk, jól érzem magam ebben a közegben, nyugdíjig itt szeretnék maradni nem szándékozok máshová menni.*
- **Pár kérdést fel szeretnék neked tenni a roma közösséggel kapcsolatban. Első kérdésem arra irányul, hogy milyen arányú a romák jelenléte az intézménybe, hogyan változott az elmúlt években évtizedben?**
- *Intézményünkben mindig is voltak roma kisgyerekek, de a számuk az utóbbi időben mintha növekedésnek indult volna. Minden csoportban van legalább két-három roma kisgyermek, ezelőtt maximum egy két csoportot érintett. Szóval egyértelműen növekedésnek indult.*
- **Tapasztalsz problémákat a roma közösségeket illetően, ha igen melyek azok a problémák?**
- *Általában az, hogy vagy keveset járnak óvodába, vagy elhanyagoltak, például nincs váltóruha, illetve az őket érintő feladatokat is elhanyagolják itt gondolok az ebéd befizetésre ebéd rendelésre. Viszont, ha problémájuk akad, akkor rögtön erőszakosan támadják le az óvodapedagógust nem megfelelő hangnemben szólítják meg a dolgozókat.*
- **Tudsz jelenleg olyan integrációs programokat az intézményben, amely kifejezetten a romákra irányul?**
- *Külön integrációs programokról nem tudok, de a nem roma gyerekekkel való együttnevelés már tulajdonképpen az integrációjukat segíti. de óvodás korban még nem közösítik ki egymást, egyenrangúként kezelik a gyermekek társaikat.*
- **Jellemző a roma családok együttműködése? Milyen eszközöket alkalmazol, hogy bevond a roma családokat?**
- *A roma családok általában több figyelmet igényelnek, a normál családoknál. Több tájékoztatást várnak, kedvesebb hangnemet, talán a saját kisebbségi érzésük miatt. Hajlamosabbak támadásnak venni a pedagógusok észrevételeit.*
- **Úgy gondolod, hogy pedagógus társaid partnerek az integráció megvalósításában?**
- *A pedagógusok véleményem szerint nem tesznek különbséget roma és nem roma kisgyerek között. Ha van is bármelyikünknek előítélete a romákkal szemben, az kisgyermekkorban még nem mutatkozik meg, hiszen ilyenkor ők is ugyanolyan elesettek, bátorításra szorulók, mint társaik.*
- **Hogyan írnád le saját viszonyulásodat a roma családokhoz, gyermekekhez?**
- *A gyerekeket igyekszem maximálisan elfogadni, egyenrangúan kezelni, ami nem is nehéz, hiszen sokszor lehet, hogy jobb tulajdonságokkal, képességekkel rendelkeznek, mint társaik.*
- **Te milyen romákat célzó integrációs programokat ismersz?**
- *Nem ismerek roma integrációs programokat. hallottam már különböző segélyek kiutalásáról, közmunkaprogramról, lakbér támogatásról, illetve szociális lakáskörülmények javításáról, de ez nem biztos, hogy a témakörhöz tartozik.*
- **Mindenképp ide sorolható, de akkor a gyermekeket célzó programokról ezek szerint nem hallottál**
- *Nem sajnós.*
- **Szerinted hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a roma családok beilleszkedését a társadalomba?**
- *A saját pozitív tapasztalatok szűkebb környezetünkben való megosztásával is lehetne segíteni a romák beilleszkedését a társadalomban. Javítani kéne a megértésüket az által, példákat is kiemeljük és megosztjuk.*
- **Tudsz kiemelkedő pozitív példát említeni pályád során a cigány gyermekek életútját vizsgálva?**
- *A gyermekek többnyire kikerülnek a látókörünkől, ahogy elmennek iskolába. Kiemelkedő pozitív példáról nincs tudomásom.*
- **Hogyan tennéd hatékonyabbá a romák integrációját, te mint pedagógus?**

- Vélemény szerint több figyelem, fejlesztéssel, sok pozitív példa adásával talán hatékonyabban tudnák elősegíteni. viszont azt ki kell jelenteni, hogy erre mindkét fél együttműködése szükséges.
- **Köszönöm a válaszaidat!**
- *Köszönöm én is a megkeresést!*

4. számú interjú, 60 éves nő

- **Szia! Köszönöm, hogy interjút adsz a diplomadolgozatom segítésére szeretnék megkérni elsődlegesen, hogy mutakozz be és a pályázat röviden vázold fel.**
- *Szia! Igazán nincs mit szívesen nyilatkozom.... vagyok 40 éve foglalkozok gyerekekkel 3 munkahelyen volt az pályám során. A jelenlegi intézményemben dolgoztam az utóbbi évtizedben, és mint nyugdíjas jelenleg is itt helyezkedek el. Az előző intézményein megszűntek, vagy összevonásra kerültek jelenleg is van ilyen intézkedés a területben, hiszen egyre fogyatkozik a gyermeklétszám és a óvodapedagógus társadalom is.*
- **Köszönöm! Szeretnék pár olyan kérdést feltenni neked, amely a roma családokat, gyermekeket érinti. Első kérdésem az, hogy az intézményben milyen arányú a romák jelenléte, illetve Hogyan változott ez az elmúlt években évtizedben?**
- *Csoportunkban és az óvodában és mindig voltak és vannak roma származású gyerekek. Az arányuk a nem romákhoz képest alacsony. A területben tudomásom szerint növekedett számuk, ezáltal az intézményben is tapasztalható ez a tendencia.*
- **Ennek tükrében kérdezném, hogy tapasztalsz e a romákkal kapcsolatos problémákat, Ha igen milyen jellegűek azok?**
- *A probléma a lustaságból és idézőjelesen lomhaságból adódhat. Gyakran azt tapasztalom, hogy aroma közösség nem veszi komolyan az óvodai nevelést. Számukra nem fontos, hogy a gyermek óvodába járjon, viszont jelenleg rá vannak kényszerülve a törvény miatt. jelenleg is sok a roma gyerekek hiányzása, ezáltal nem tudjuk őket megfelelőképpen felzárkóztatni a csoport társaikhoz.*
- **Jelenleg az intézményben van roma felzárkóztató/integrációs program?**
- *Nem tudok roma integrációs programról az intézményben.*
- **Mi lehet annak az oka, hogy nincs ilyen fajta program az óvodában?**
- *Úgy gondolom, hogy a romák kis létszámú jelenléte nem indokolja, hogy ilyen fajta programot alkalmazunk az intézményben.*
- **Hogyan látod a roma családok együttműködését? Milyen eszközöket alkalmazol, hogy a roma családok bevonulnak a csoport életébe?**
- *Általában együttműködőek. Egyéni beszélgetésekkel, türelemmel sikerül az együttműködést hatékonyabbá tenni.*
- **Úgy gondold, hogy a pedagógusok partnerek az integráció megvalósításában?**
- *Igen az a tapasztalatom, hogy nálunk minden pedagógus partner az integráció megvalósításában. nem találkozok olyan pedagógusokkal lakik ignorálnák a roma közösséget.*
- **Hogyan írnád le saját viszonyulás adat aroma családokhoz gyermekekhez?**
- *Igyekszem ugyanúgy kezelni, mint a többi gyereket, családot. ha szükséges, több odafigyeléssel, beszélgetéssel, meggyőzéssel fordulok feléjük.*
- **Milyen roma integrációs programokat ismersz?**
- *Nem ismerek ilyen fajta intézkedéseket az intézményünkben, és munkám során sem volt részem ezekben.*
- **Szerinted hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a roma családok beilleszkedését a társadalomba?**
- *A beilleszkedés akkor lesz hatékony, ha mindenki részéről a szándék megvan. Nem működik, hogy az óvoda próbál megfelelően működni számukra és ők nem tesznek semmit annak érdekében, hogy gyermekük ideálisan a többi gyermekkel együtt nevelkedjenek.*
- **Tudsz kiemelkedő pozitív példát említeni pályája során a cigány gyermekek életútját vizsgálva?**
- *Több régi óvodásokról tudom, hogy szakmát tanult, leérettségizett. A többség életútját nem tudom nyomon követni, viszont szerintem egyre több roma gyermek maradt benne az oktatásba és helyezkedik el a munkapiacra Legalábbis a környezetemben a fővárosban ezt tapasztalom tapasztaltam. Szerintem, ha ez a*

réteg az oktatásban megfelelő mértékben részt vesz, akkor ugyanúgy beilleszkedik a társadalomba, mint bármely más etnikum.

- **Szerinted hatékonyak a kerületben lévő felzárkóztató intézkedések van ilyenről tudomásod?**
- *Sajnos nem ismerem, hogy milyen felzárkóztató intézkedések vannak kerületi szinten.*
- **Hogyan tudnád hatékonyabbá tenni a romák integrációját, te, mint óvodapedagógus?**
- *Óvodáskorban nem tudom elképzelni. Iskolás kortól tájékoztatás jelleggel a tanulási jövőkép, illetve az életút modelljének megismerése. A roma kultúra megismertetése a nem roma származású gyermekekkel. Az érzékenyítő előadások tartása a nem roma szülőknek, a problémák minél jobban való feltérképezése, ezáltal hatékony intézkedési rendszer kidolgozása.*
- **Köszönöm a válaszaidat!**
- *Én is köszönöm!*

5. számú interjú, 63 éves nő

- **Üdvözöllek, szia! Örülök, hogy interjút adsz a kutatásomhoz ezáltal hozzájárulsz!**
- *Szia, szívesen teszem!*
- **Kezdjük elsőnek, azzal, hogy elmeséled, röviden milyen pályafutásod van, hol helyezkedtél el eddig óvodapedagógusként.**
- *Nem sok intézményben voltam tulajdonképpen, 82-ben Zuglóban voltam a 14.kerületben két évet, majd átkerültem 84-ben átkerültem a Páskom parki óvodába, és tulajdonképpen, ha nincs intézményi átszervezés a kerületben, akkor még mindig ott vagyok. Viszont sok összevonás, szétválasztás volt az évek során. Tulajdonképpen egy helyen voltam, amely elég nagy eltérést mutatott az átszervezések miatt az intézmény képe. Jelenleg az Újpalotai Összevont Óvodában dolgozom 2017 óta.*
- **Milyen tapasztalatod van azzal kapcsolatban, hogy hogyan alakult a roma családok, és gyermekek száma az intézményben az elmúlt években, illetve évtizedben?**
- *Szerintem stagnált, de nem számottevő, abban biztos vagyok. Igazából erről kimutatást nem vezetünk, szerintem sohasem vezettünk.*
- **A KSH adatok szerint megvizsgáltam a romák számát, ami kissé növekvő tendenciát mutat a kerületben.**
- *Intézményi szinten ezeket nem vezetjük, úgyhogy pontos számadattal nem tudok szolgálni.*
- **Kerületi szinten mint, magán ember van ezzel kapcsolatban tapasztalatod?**
- *Nincs, mert én nem a kerületben lakom, de azért, itt Újpalotán vannak olyan „gócpontok”, ahol több roma család él. Jellemző a tömörülésük. Helyileg a Pólus Center környékén, itt a lakótelepi részen, illetve régi palotán az Oroszlán utca környékén van egy blokk.*
- **Intézményi keretek között lévő családokkal kapcsolatban tapasztalsz problémákat?**
- *Nem, nem tapasztalok, mint ami különbözne bármilyen más problémáktól.*
- **Ezek szerint nem volt negatív tapasztalatod.**
- *Nem, semmi.*
- **Integrációs programról van tudomásod az intézményben, kifejezetten a roma közösségre vonatkozóan?**
- *A családoknak a mi óvodánkban biztos nincs, és nem is volt sosem. Viszont meg kell jegyeztem, hogy nem vezetünk kimutatást, így nem releváns, hogy pontos számot mondjak, hiszen elenyésző a számuk.*
- **Feltételezem, hogy véleményed szerint nem is indokolt ezeknek a programoknak a jelenléte az intézményben.**
- *Nem-nem. Ebben a rétegben, akiről nincs kimutatás, és elvileg „nem is tudunk”, hogy valamilyen területen nagyobb, a szegénység vagy nem szegénység, és iskolázottság terén nagy különbség nincs, hogy most roma, vagy nem roma családokról beszélünk. Bármilyen különbséget én nem tapasztaltam.*
- **A következő kérdésem is erre irányult volna, hogy milyen az együttműködésük, elmondásodból, azt a következtetést vonom le, hogy teljesen rendben van a hajlandóságuk erre.**
- *Igen teljes mértékben ugyanúgy.*
- **Egyébként a többi interjúban is Újpalotán, ezt tapasztaltam, hogy az együttműködéssel nincs probléma.**
- *Semmi féle negatívabb dolgot nem tudnék mondani, mint bárki másra.*
- **Te személy szerint, hogyan viszonyulsz hozzájuk?**

- *Nekem semmi bajom senkivel, illetve én ezt nem is szoktam számontartani. nem firtatom. Teljesen úgy kezem Őket, mint bárki mást.*
- **A kerületen belül ismersz valamiféle felzárkóztató programot?**
- *Nem, ami kifejezetten a roma családokra irányul nem ismerek. Mivel nem gyűrűzik be az intézménybe, ezért nincs tudomásom róla, de lehet, hogy ez a saját tájékozatlanságomból ered. A roma gyerekek célzottan az intézményben nem mennek olyan programokra, ami őket célozza, ezért nem tudok ilyenről.*
- **Igazából, azt a kérdést tettem volna fel, hogy hogyan tennéd hatékonyabbá a romák integrációját, de úgy gondolom, hogy ez a kérdés értelmét veszítette.**
- *Igen, ami jelenleg nem indokolt, és nincs rá célzott intézkedés arról nem tudok beszélni. Azt gondolom, hogy ma, a mai viszonyokat vizsgálva, amely roma család úgy érzi, hogy ő magyar elsősorban, csak mondjuk a származása roma és úgy él, az úgyis beintegrálódik, illetve részt vesz mindenben, amire anyagilag megteheti. Azok a romák, akik nem akartan a társadalom részei lenni, az meg úgy gondolom, hogy nem biztos, hogy elvinné a gyermekét egy felzárkóztató programra. Igazából a felzárkóztató program bárkinek járhatnak, nem kell romának, vagy nem romának lenni. Én nem vagyok ennek a híve, itt Pesten, ahol nem sok roma család van, hogy koncentráljuk rájuk, miért pont őket, hiszen számos család érintett abban, hogy hátrányból indul. Én nem tennék ilyen különbséget.*
- **Roma-roma családok között is elég nagy különbség felfedezhető.**
- *Igen, nagyon-nagy különbségek vannak. Biztos meg van az a hely, ahol ezek az intézkedések/programok indokoltak, de én azt gondolom, hogy itt a XV. kerületben nem biztos, hogy igazam van. Szerintem senki nem látja máshogy őket, és a lehetőségekhez ugyanúgy hozzájutnak. Szerintem.*
- **Tudsz említeni, nagyon kiemelkedő követendő példát a pályafutásod alatt, amit érdemes megemlítened, gondolok itt kiemelkedő tanulmányra, vagy más szakmákban való jeleskedésre.**
- *A tovább tanulást illetően nem tudok példát mondani, olyan családokat ismerek egy párat, akik a zenei világban jeleskedtek, a gyereke is járt az intézményünkbe, ahol a szülő zenei karriert befutott. Több is van ilyen a kerületben. Egyetemet nem tudok mondani.*
- **Ezek szerint más területen tudtak jeleskedni.**
- *Igen, persze, hogyne.*
- **Hiszen nem csak az a siker, hogy megszerzi a diplomát, hanem hogy egyéb területen kimagasló teljesítményt tud nyújtani.**
- *Akiket ismerek, azok közül mindenki zenész. O. G. gyermekei jártak ide, illetve K K. gyermekei jártak hozzánk. Mivel én nem tartom számon ki milyen származású, és úgy gondolom, hogy nem rám tartozik, ezért lehet, hogy van a szülők között olyan, hogy doktor végzettségű, de én ezt nem tartom számon. Szerintem ez a dolog mindenkinek a saját magánügye. Persze, hogy ha segítséget kérne, azért, mert ő roma (ami nálunk biztos, hogy nem így van), akkor ugyanúgy próbálunk segíteni, mint minden más családnak.*
- **Akkor ezek szerint, úgy gondolod, hogy az intézményben nincs jelen diszkrimináció.**
- *Nincs-nincs semmi ilyen. Ugyanúgy előfordulhat roma, és nem roma családokkal probléma. Nekem a roma származás megítéléséhez nincs közöm, az a fontos, hogy ugyanúgy, mint a többi család tisztán hozza, vigye, látogassa rendszerese az intézményt.*
- **Akkor az elvárások feléjük ugyanúgy megvannak, ahogy más családokkal kapcsolatban.**
- *Igen ugyanúgy működnek, mint más nem roma család.*
- **Nincs nagyobb elvárásuk?**
- *Nincs. Olyan volt egyszer, hogy egy másik intézményből áthozta a gyereket. Nem a tradicionális, „nagy szoknyás”, de látszott, hogy a roma közösséghez tartozó család, tehát még ez nekem is feltűnt. Az volt az indoka, hogy a másik intézményben mindenki cigány.*
- **Tehát az egymás közötti diszkrimináció jelent meg.**
- *Igen Ő elhozta ide, hogy Ő oda ugyan nem viszi a gyermeket.*
- **Igen, ebben is megmutatkozik, hogy milyen nagy különbségek vannak roma-roma családok között, mint már az interjúban említettük.**
- *Tipikus roma kulturális lények voltak, nem tipikus népviseletben, de csinosan szoknyában egy-egy tipikus jegyet viselve.*
- **Köszönöm szépen, ennyit szerettem volna a témával kapcsolatosan megtudni a te szemszögedből.**
- *Igazán, nincs mit, remélem érdemben fel tudod használni a kutatásodhoz.*

2. Nem roma szülő interjúk, Budapest XV. kerülete

1. számú nem roma család interjú Budapest, 40 éves nő

- **Üdvözlöm! Köszönöm, hogy elfogadta az interjút!**
- *Én is üdvözöm!*
- **Elsősorban szeretném megkérni meséljen magáról, családjáról, munkájáról, és amit még fontosnak tart.**
- *...hívnak 40 éves leszek a jövőhónapban. Újpalotán lakom a családommal. Elváltam 10 éve, és 5 éve van új párom, 4 éves a kisfiam, aki ebbe az óvodába jár. Én tavaly mentem vissza dolgozni egy multi cégnél vagyok középvezető, férjem szintén ebben a cégben dolgozik, szintén középvezető, csak már területen, ő a pénzügynél, én pedig a HR osztályon vagyok. Sokat dolgozunk, de nem panaszkodunk.*
- **Miért pont ezt az intézményt választották gyermeküknek?**
- *Én ebbe az oviba jártam és nagyon szerettem közel van és ha bármi történne a szüleim hamar ide tudnak érni mikor mi dolgozunk, nekünk kicsit több idő lenne. Gondolkoztunk magán óvodába is, de nem látjuk értelmét, itt teljesen jó a tapasztalatunk.*
- **Gyermeke óvodai csoportjában vannak jelen roma gyerekek?**
- *Igazából nem is gondoltam még bele, talán 1-2, de nem is tudom, olyan normálisak ők is, hogy nem is tűnik fel, hogy most ő roma, vagy nem az. Nekem teljesen mindegy, hogy milyen származású, csak viselkedni tudjon.*
- **Gyermeke barátkozik ezek szerint velük gondolom.**
- *Szokta emlegetni a barátai nevét, de mivel nem tudom, hogy melyik gyerek roma, így nem tudom, hogy barátkozik-e velük, de szerintem biztos, nagyon szereti a gyerekeket, meg inkább a nagyobbakat, mert mondják az óvónénik is, hogy hozzájuk húz. Szerintem neki teljesen mindegy, mint nekem is, hogy roma nem roma az a lényeg, hogy barátságos legyen vele szemben a másik gyerek.*
- **Volt valaha is negatív tapasztalata a roma családokkal kapcsolatban?**
- *Ha az óvodára gondol, akkor nem volt.*
- **Az óvodán kívül?**
- *Sajnos igen volt.*
- **El tudná mesélni?**
- *Egyszer, mikor jöttem haza a bevásárlásból, egy láthatólag cigány férfi ki akarta tépni a kezemből a tárcámat, szerencsére több ember volt körülöttem és nem sikerült neki. Az nagyon belém égett, azóta nem járok szívesen egyedül bárhova, és nem tartom a tárcámat látható helyen.*
- **Ön szerint, hogyan kellene felzárkóztatni a roma családokat?**
- *Szerintem elsőnek ezt nem a fővárosban kellene, hanem vidéken ott sokkal rosszabb a helyzet, van valamennyi rálátásom. Édesanyám óvodapedagógus igaz már nyugdíjas, de most visszament dolgozni. Ő sokat foglalkozik roma gyerekekkel, szokta is mesélni, hogy miket csinálnak, na oda kellene segítség elsődlegesen. Csak, mindenhol emberhiány van, ha nincs ember, aki segítsen, akkor elég nehéz akármit is csinálni. Pedig, igen nekik kívülről kellene segíteni, mert sajnos sokszor nem jutnak el odáig, hogy felismerjék, hogy miben kellene változtatni.*
- **Ön szerint van rá hajlandóság, hogy változtassanak az életükön?**
- *Változó, van aki hajlik rá van, aki nem. Valaki megszokta és nem gondolja, hogy lehet másképp, én csak a gyereket sajnálom. Végülis egyébként úgy gondolom, hogy itt Pesten sokkal inkább be tudnak illeszkedni, és munkát vállalnak, vidéken más ott kevesebb a munka szerintem.*
- **Önnek van tapasztalata, vett részt olyan programon, ahol roma családok is jelen voltak?**
- *Természetesen vettem részt. Azt kell mondanom, hogy sokkal erőteljesebben nyilvánulnak meg, mint a magyar emberek, nem mindig rossz ez, csak számomra furcsa, hogy miért kell ennyire feltűnőnek lenni, de ők ilyenek. Nekünk is el kell fogadunk őket.*
- **Ön úgy gondolja, hogy elfogadóak a nem romák a romákkal szemben?**
- *Igen szerintem toleránsak vagyunk nagyon, de persze van egy határ, ha azt átlépik, akkor persze, hogy szól az ember, és azért, el kell mondanunk, hogy elég gyakran meg is teszik ezt. Itt gondolok megnyilvánulásokra, viselkedési normák megszegésére, káromkodásra.*
- **Szerinte, ezért van a roma társadalom még mindig negatívan diszkriminálva?**

- *Úgy gondolom, hogy igen ez nagyban hozzájárul. Meg, azt hall az ember, hogy a bűnözésben kimagasló a számuk, ez sem tesz jót a közvéleménynek.*
- **Önnek van pozitív tapasztalata a roma családokkal kapcsolatban?**
- *Van, igen több szerencsére a pozitív, mint a negatív.*
- **Elmondaná a legkiemelkedőt?**
- *Mivel én HR osztályon vagyok, ezért nagyon sok emberrel beszélgetek, és veszem fel őket, egy-egy pozícióra. Már szülés előtt volt egy házaspár, akik jelentkeztek hozzánk mindkét fél roma volt, és diplomás, azelőtt nem találkoztam még ilyen jólképzett romákkal, úgyhogy felvette a cég. Azóta is nálunk dolgoznak, vagyis most az anyuka babázik, de nagyszerűen ellátták és ellátják a munkájukat, mi meg természetesen megbecsüljük őket, mint bármely más munkavállalót.*
- **Nagyszerű íyet hallani, köszönöm, hogy nyilatkoztál a témában!**
- *Köszönöm, sikeres diplomát kívánok!*

2. számú nem roma család interjú Budapest, 23 éves férfi

- **Üdvözlöm! Köszönöm, hogy elfogadta az interjút!**
- *Én is üdvözöm!*
- **Elsősorban szeretném megkérni meséljen magáról, családjáról, munkájáról, és amit még fontosnak tart.**
- *.... vagyok. Rákospalotán élek, és Újpalotán dolgozom. Jelenleg a vendéglátásban tevékenykedem, párom szépségiparban helyezkedett el kislányunk születése után. Nem volt tervezett gyerek. Elég hamar szülőkké váltunk, szerencsére mind a páromnak, mind nekem itt élnek a szüleink, így sokat segítettek a gyermeknevelésben. Én most töltöm a 23-at, párom szintén. Kislányunk 4 éves, előzőleg bölcsődébe járt, majd a Napsugár oviba.*
- **Miért pont ezt az óvodát választották kislányuk számára?**
- *A munkahelyünk miatt szerettük volna elsődlegesen Újpalotára írtni, mi nem ide tartozunk, de szerencsére volt hely, így felvették a kislányomat. Másrészt, van ismerősünk az intézményben, más szülő, akinek már több gyereke ide járt, és igen jókat mesélt az óvónénikről, így azt gondoltuk ez lesz a megfelelő intézmény a gyerekünkhöz számára.*
- **Gyermeke csoportjában vannak jelen roma gyerekek?**
- *Szerintem már mindenhol vannak roma gyerekek, jó lehet a magánóvodákba nem veszik fel őket, de szerintem itt már minden csoportban van. Igen a lányoméban is van roma gyerek, amivel nincs semmi probléma, vagyis én nem tapasztaltam semmi negatívát velük szemben.*
- **Esetleg kapcsolatban állnak a roma családokkal, szülővel?**
- *Azt nem mondanám, hogy szoros kapcsolatban állunk, de a párom az SZMK-s a csoportban, nem mondja, hogy nem működne együtt, vagy mikor szülői értekezleten voltam, akkor is láttam, hogy ott voltak, szerintem nem tűnnek ki legalábbis a csoportunkban biztos nem.*
- **Ön szerint az óvoda hogyan kezeli a roma családokat?**
- *Szerintem ugyanúgy, mint bárki mást, bár nincs belezárlásom, csak, amit tapasztaltam.*
- **Tud esetleg felzárkóztató programokról melyek a roma gyerekeknek szólnak?**
- *Az óvodában nem hallottam még ilyenről, vannak külön foglalkozások, amikre mehet minden gyerek, azok fizetősök, ha jól emlékszem. Azon kívül, most, hogy romákat célzó...hm...nem, nem tudom hogy van-e.*
- **Kerületi szinten, vagy csak általánosságban hallott ilyenről?**
- *Hallottam már igen, van a kikötő nevű közösségi ház, ott szoktam programok lenni, tudom, mert van, hogy mi is szállítottunk már ki ételt. Az, hogy pontosan ki a célcsoport, azt nem tudom, de egyébként a gyerekeknek elég sok program adott, úgyhogy szerintem, ez egy jó lehetőség is a roma gyerekeknek, hogy be tudjanak illeszkedni, meg persze a szülőknél is.*
- **Ön szerint indokolt a beilleszkedésüket segítő programok megléte a kerületben, vagy az óvodában?**
- *Szerintem nem itt kellene kezdeni, nem az óvodában van a baj, ha van baj. Elsősorban a családban és a szülőknél kellene rendbe tenni a gondolkozást, vagy hozzáállást.*
- **Van negatív tapasztalata?**

- *Persze negatív és pozitív is. A negatív leginkább a munkahelyemre irányul, vagyis a roma munkatársak nem bírják sokáig, a vendéglátás tudjuk, hogy nem kicsit talpalós munka. Kell a kitartás, hát nem igazán láttam még olyan, aki hossz távon maradt volna, pedig nem rossz a pénz, amit kaptak, de szabály van, munkaidő van, és néha túlóra, nekik ez jellemzően nem tetszik, persze nem szeretnék általánosítani, de nekem ez a tapasztalatom.*
- **Esetleg a pozitív példát is el tudná mondani?**
- *Igen, szívesen, szívesebben, mint a negatívát. Szóval gyerekként érdekelt a zene, és a szüleim elvittek magántanárhoz, leginkább gitáron szerettem volna játszani. A magán tanár, idézőjelben, mert szerintem nem volt végzettségi roma volt. De az az igazi roma, fésült haj, ing, tisztaság, rend. Tőlem is megkövetelte, hogy tiszteletet tanúsítsak felé. Azt hiszem 3 évig jártam hozzá, a szüleimnek barátja volt csak, azért vállalt el, egyébként más tanítványa nem volt. Nagyon jó szívvel gondolok rá, egy igazi tisztességes muzsikus cigány ember volt.*
- **Mit gondol hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a romák beilleszkedését?**
- *Véleményem szerint úgy, hogy megváltoztatjuk a hozzáállásukat. Rendszer vinni az életükbe, hát mondjuk azt, nem tudom mi módon, vannak ezek a divatos coachingok, vagy életvezetési tanácsadók, nem tudom pontosan a párom szokta mondani. Lehet, hogy ezek az emberek, akik ezzel a témával foglalkoznak tudnának tanácsot adni, bár az meg már megint más kérdés, hogy elfogadják vagy nem. Emlékszem, én is próbáltam mondogatni a roma srácoknak, hogy de kell a meló, meg, ha nem lesz akkor, hogy élsz meg, de ez biztos más téma. Aztán itt van az iskola, legalább fejeznék be a középiskolát, jó, hogy nem kapnak állást 8 általánossal, csak ilyen takarítást és társait.*
- **Ön úgy gondolja, hogy elfogadó a roma társadalommal szemben?**
- *Én úgy gondolom, hogy mindenkivel szemben elfogadó vagyok.*
- **A társadalom elfogadó?**
- *A társadalom már más kérdés. Tudjuk, hogy vannak olyan tömörülések, akik kifejezetten nem szeretik, sőt... a romákat. Én nem vagyok ennek a híve. Egyébként, én a környezetemben úgy tapasztalatom, hogy elfogadják őket, ha be tudnak illeszkedni.*
- **Van a roma kérdéssel kapcsolatosan egyéb mondandója?**
- *Igazság szerint csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy mivel a társadalom részei, így muszáj lesz minkét félnek valahogy engednie, mind a roma mind a magyar félnek. Egyre több roma van szerintem, több gyereket vállalnak, persze, hogy többen lesznek. Valamilyen kompromisszumot kell majd kötni.*
- **Köszönöm, hogy vállaltad az interjút!**
- *Nincs mit, sok sikert neked!*

Roma szülő interjúk, Budapest XV. kerülete

3. roma szülői interjúk, Budapest

1. számroma szülői interjú, Budapest, 28 éves nő

- **Üdvözlöm! Köszönöm, hogy elfogadta az interjút!**
- *Én is üdvözöm!*
- **Elsősorban szeretném megkérni meséljen magáról, családjáról, munkájáról, és amit még fontosnak tart.**
- *...nek hívnak, 28 éves vagyok. Jelenleg egyedül nevelem 2 kisfiamat. Dolgozom, lakásokat takarítok, elég jól megfizetik, ezért meg tudunk élni a fiúkkal belőle. Itt élünk Újpalotán, sikerült megpályáznom egy lakást, amit az önkormányzattól kapunk, így könnyebb, mintha albérletben lalnánk.*
- **A fiúk óvodások, miért pont ezt az intézményt választotta számukra?**
- *Vannak ismerőseink és ők ezt az óvodát ajánlották, hogy aranyosak a dolgozók és az óvónénik. Szóval én adtam a szavukra, és szerencsére bevált.*
- **Ezek szerint meg van elégedve az óvodával?**
- *Igen, nekem semmi bajom, a gyerekek szívesen járnak, sok programon részt vesznek, sokat tanulnak ott.*

- **Ön szerint a gyermekei romaként ugyanolyan eséllyel indulnak, mint más gyermek az életben?**
- *Nem természetesen. A romákra rá van nyomva bélyeg, nagyon nehéz lekaparni, de úgy gondolom, ha dolgozik az ember és tesz, azért, hogy beilleszkedjen, akkor sikerülhet. Engem se becsülnek le, nem néznek rám más szemmel, mert látják, hogy milyen vagyok, hogy nevelem a gyerekeket, és ez a legfontosabb.*
- **Az óvodában milyen arányú a roma gyermekek létszáma?**
- *Kevesen vagyunk, talán 1-2 csoportonként, nem tudom pontosan, ki roma, és ki nem az. Sokan nem is büszkék rá, ezért letagadják, pedig elég egyértelmű, de mindenkinek szíve joga.*
- **Miért lehet ez a jelenség, hogy letagadják?**
- *Mert, azt hiszik, ha nem mondják ki, amiben szerintem nincs semmi, mert úgyis tudja mindenki. Csak úgy érzik, hogy akkor majd magyarként kezelik őket vagy na nem olyan rosszul.*
- **Tapasztalt bármikor is megkülönböztetést?**
- *Mint mondtam volt, főképp, ha új helyre megyek, akkor mindig van egy kicsi eleinte, aztán ha megismernek akkor nem.*
- **Önnek volt tapasztalata felzárkóztató programokkal kapcsolatban?**
- *Nem igazán, a lakást, hogy megkaptam.*
- **Gyerekekkel kapcsolatos program?**
- *Nem tudok róla, minden ugyanúgy megy nálunk, mint a magyaroknál.*
- **Ezek szerint nem tud az intézményben vagy a kerületben ilyen programokról.**
- *Nem, nem tudok.*
- **Ön szerint szükség lenne rájuk?**
- *Szerintem mindig jó, ha van, ha tetszene részt vennék benne, de nem azért, mert roma vagyok, hanem hogy a gyerekeknek legyen élményük vagy tapasztalatuk benne. A romák, amúgy is, ha olyanok, ha nekik szól már csak azért sem tömörülnek egybe, mert ahány roma, annyi féle vélemény, néha nem egyezik.*
- **Volt negatív tapasztalata ezzel kapcsolatban?**
- *Persze, tudjuk, hogy roma-roma között is van különbség, vannak, akik ugyanolyanok, mint a magyarok, vannak, akik semmiképp nem akarnak olyanok lenni, meg van hát hogy is mondjam, aki miatt rosszul ítélnék meg minket, szóval a lébecoló, iszákos, piszkos romák.*
- **Ön szerint, hogy lehetne őket jobban segíteni, hogy beilleszkedjenek?**
- *Aki nem akar, nem fog. Aki, akar annak van lehetősége lemenni dolgozni, itt nem nehéz munkát keresni. A gyerekeiket lehetne támogatni ők nem tehetnek róla, hova születnek.*
- **Mivel kellene támogatni őket?**
- *Nem tudom, ruhával, étellel. Én is segítettem már, de ezt nem nekem kell megoldani, ezt fentről kellene valahogy.*
- **Sokan vannak a hátrányos helyzetű romák ebben a térségben?**
- *Nem mondom, hogy sokan, de vannak. Mondjuk vidéken még több, én hevesből jövök, ott sokkal több van, meg hát ott a kis falukba, hát nem is mondom inkább, szomorú.*
- **Önök ezért utaztak el, és telepedtek le Újpalotán?**
- *Részben, igen nem volt semmi lehetőségem, a gyerekek apja sem volt dolgos, én meg nem olyan családban nevelkedtem, egy ideig próbáltam, de nem ment, és inkább egy ismerős által felkerültem pestre és most jól érezzük itt magunkat.*
- **Ezt jó hallani. Egy utolsó kérdés. Ön támogatja, és ha igen hogyan a gyermekei tanulását?**
- *Persze, hogy támogatom, itt sok lehetőség van, mehetnek több iskolába, gimnáziumba, vagy egyetemre akár, bár ők lennének az elsők a családban, de én míg bírom támogatni fogom őket a tanulásba, jó eszű gyermekek, úgyhogy muszáj lesz nekik tovább tanulniuk.*
- **Köszönöm még egyszer az interjút! Én minden jót kívánok Önöknek!**
- *Köszönöm, Önnek is!*

2. számú roma szülői interjú, Budapest 30 éves nő

- **Üdvözlöm! Köszönöm, hogy elfogadta az interjút!**
- *Én is üdvözöm!*
- **Elsősorban szeretném megkérni meséljen magáról, családjáról, munkájáról, és amit még fontosnak tart.**

- ...vagyok, Romániából érkeztünk Magyarországra olyan 20 éve a szüleimmel én akkor 10 éves voltam, már 30 vagyok idén. Van egy férjem és 3 gyerekem, 1 lány 2 fiú, 3-6-9 évesek. Jelenleg nem dolgozom, férjem külföldön dolgozik építőiparban. Alkalmi munkákat szoktam vállalni. Édesanyám beteges, ezért nem tudok rendszeresen dolgozni, meg a gyerekeket is vinni hozni kell az oviba és iskolába. Most albérletben vagyunk, 2 szobás, majd akarunk váltani, ha összejöjt rá a pénz, mert már elég kicsi nekünk.
- **Két gyermeke még óvodás, miért ezt az intézményt választotta számukra?**
- Azt mondták, hogy ide kell beíratni őket, közel van, egyszerűbb nekem ide hordani őket, mint másik óvodába.
- **Meg van elégedve az óvodai ellátással?**
- Többnyire igen, ide járt a legnagyobb is ismerem a dolgozókat, ezért már tudom, hogy milyen az óvoda.
- **Az óvodapedagógusok hogyan állnak Önhöz és gyermekéhez?**
- Jól.
- **Gyermeke, gyermekei szeretnek óvodába járni?**
- Igen, mindegyik szeret.
- **Vannak barátai, romák vagy nem romák?**
- Mindkettő van, gyerekek még nem tudják mi az, hogy roma nem roma, kicsit sötétebb a színe, de szerintem mást nem gondolnak. A szülők mondhatják, hogy ne játssz vele, mert ő cigány.
- **Nem volt rossz élménye?**
- Nem volt az óvónókkal, mindenben próbálnak segíteni, meg a vezető is nagyon rendes, ha problémám van meg szoktam keresni.
- **Azt mondta többnyire elégedett az óvodai ellátással, van negatív tapasztalata is?**
- Van sajnos, más szülőkkel kapcsolatban, attól, hogy roma vagyok nem kellene lenézni, szerintem más magyar nem tudja úgy ellátni a gyerekeit, ahogy én egyedül csinálom.
- **Konkrét esetet tud mondani?**
- Igen, tudok, de nem szeretném, ha visszamenne.
- **Természetesen nem fog, hiszen névtelenül zajlik az interjú, és biztosíthatom róla, hogy nem fog semmilyen rossz történni, mert elmondja.**
- Rendben, az egyik anyuka csúnyán nyilvánult meg a gyerekemmel szemben, mert állítólag a gyerekem bántotta az övét. Lehet, hogy volt valami, de nem a gyerekkel beszéltem meg, hanem keressen meg engem. A folyosón elkapta a gyerekemet és veszekedett vele, én sajnos lemaradtam, mert még beszéltem az óvónóval, mire odaértem sírt szegény.
- **Mit lépett erre?**
- Helyre tettem a szülőt, hogy máskor velem álljon le vitatkozni, ha akar és ne a gyerekkel.
- **Volt ennek következménye?**
- Az óvónő mondta, hogy beszéljük meg a problémát. Mindketten bementünk hozzá, és sikerült megbeszélni, elnézést kért az anyuka.
- **Ezen kívül volt valami negatív élménye az intézményben?**
- Nem mondanám, nem emlékszem másra.
- **Gyermekeit nem különböztetik meg az óvodában, mert roma?**
- Dehogy az oviban nem, mindenkit szeretnek a dolgozók én úgy veszem észre, meg a gyerek is szereti őket, nem szokott panaszkodni.
- **Ön szerint fontos, hogy gyereke óvodába járjon?**
- Szerintem fontos, mert barátokat szerez, meg egy csomó mindent tanul, verset, éneket, számol, nagyon ügyes, és sokat fejlődött mióta jár.
- **Volt része felzárkóztató programban gyermekének?**
- Nem gondolom, hogy ilyen programra szükségünk lenne.
- **Ismer esetleg ilyen jellegű programot?**
- Én a szakszolgálattal tartom a kapcsolatot, ott fejlesztik a gyerekemet, aki 6 éves. Nagy segítség, mert kicsit le van maradva, kora szülőlt volt, de nem vészes, nem tudom, hogy ez annak számít-e. Volt nálunk régebben családsegítő is, de már nem jár.
- **Ön szerint hatékonyabbá kellene tenni a romák beilleszkedését?**
- Lehet pár családnál kellene segíteni, de szerintem magyar családoknál is van olyan, ahol elférne a segítség, szerintem ez nem származástól függ.

- **Mitől függ?**
- Szerintem attól, hogy ki hogyan él, meg gondolkodik. A cigány is lehet jobb körülménybe, mint a magyar, erre sok példa is van.
- **Van az környezetében olyan, aki roma és magasabb iskolát végzett, például egyetemet?**
- A másodunokatestvérem most jár egyetemre Nagyváradra, ők Romániába maradtak. Mást nem tudok mondani.
- **Ön szeretné, hogy gyermekei egyetemre járjanak?**
- Hát nem tudom, majd ők eldöntik. Most nézze meg, hallom a tv-ben is, hogy mennyit keresnek a tanult emberek, a férjem sokkal jobban keres, pedig munkásember. Nem tudom melyik a jobb.
- **Az önkormányzat hogyan segíti a romákat a kerületben?**
- Az Önkormányzat nyitott minden megkeresésünkre, a családomnak sokszor segített már, ilyen-olyan juttatásokkal. Az óvodában is sokszor szervez programokat. Én jól érzem magam itt szeretek itt lakni, és a gyermekeim is. Szerintem jól végzik a dolgukat.
- **Ön nem részesül ezekben?**
- Nem én nem tartok rá igényt, én mindent megteremtek, nem kell nekem az.
- **Hogyan képzeli el gyermekeit a jövőben, vagy mondták már mik szeretnének lenni, ha majd felnőnek?**
- Mindig mást mondanak, a nagyobb jó matekból, a kicsiknél majd kiderül. Én csak azt szeretném, hogy megéljenek és boldogok legyenek, meg pár unokát majd, de az még odébb van.
- **Kívánom, hogy teljesüljön!**
-

4. Budapest XV. kerület Önkormányzata,

62 éves nő (Reiszné Naszádi Magdolna, Főosztályvezető Asszony, nem kérte az anonimitást)

- **Szia! Köszönöm, hogy nyilatkozol a roma témával kapcsolatosan, hogy segített a diplomadolgozati kutatásom.**
- Szia! Szívesen teszem!
- **Kérlek mutakozz, mutasd be pályafutásodat.**
- Reiszné Naszádi Magdolnának hívnak. 1961-ben születtem, elégrégen, múlt században (nevet). Az iskoláim elvégzése után, későn kezdtem dolgozni, mert olyan szerencsés helyzetben voltam, hogy a férjem tudta biztosítani, azt a lehetőség, hogy a gyermekeimmel otthon lehessenek. Amikor a lányom kis gimnazista lesz (7.osztályos) akkoritól dolgozom ebben a hivatalban. Innentől kezdve futottam be a pályámat. Először közfoglalkoztatással foglalkoztam, majd 7 éven keresztül gyámügyekkel, a jegyzői gyámhatóságon. Ezekután kerültem a szociális területre, ott akkor egy osztály volt, csoportvezető lettem, majd osztályvezető, majd főosztályvezető. Végig jártam a ranglétrát, ezt mindenkinek ajánlom, mert így alulról megismerni a rendszert, nagyon sok tapasztalatot tud szerezni az ember. Minden folyamatot ismer, átlátja a dolgokat, és nem tudják „átverni”, úgyhogy ez így alakult. A gimnázium után a jogi egyetemre jelentkeztem, oda sajnos nem vettek fel, de aztán férjhez mentem, és gyerekeim megszülettek, majd estin végeztem el az államigazgatási főiskolát...akkor úgy hívták.
- **Értem. Témámhoz kapcsolódóan szeretném kérdezni, hogy mennyire jellemzők a kerületbe, illetve Újpalotán a roma családok jelenléte?**
- A mi kerületünk három részből áll, Rákospalota, ami most lesz 100 éves évfordulója, hogy várossá alakult, a Pestújhelyi rész, illetve van Újpalota az a rész a legfiatalabb városrészünk. Újpalota rége a páskom névből ered (disznó legelő, földek voltak ezen a területen, paraszti közösség) majd a Budapesthez való csatolás után, került Újpalota a XV. kerülethez. Mindig is éltek cigányok a kerületben, de nem lehet azt mondani, hogy cigány sor alakult ki. Van, ahol többen laknak, de inkább szétszórva helyezkednek el. Nálunk leginkább az oláh cigányok vannak jelen, emellett van beás cigányok kevésbe, illetve a romungrók, aki más kategória, hiszen a belvárosból jöttek a peremterületre. Az oláh közösség vallja magát jellemzően cigánynak, ők még beszélik a hagyományos roma nyelvet és a sajátos kultúrájukat is művelik. A roma közösségben vannak szegények, de ők inkább Szabolcs Vármegyéből ide költözött családok, a XV. kerületi tősgyökeres cigányok jobb körülmények között éltek/élnek. A segélyezésben sem mondhatom, hogy csak a cigányokat segítsük, sőt azt kell, hogy mondjam, hogy a többségi társadalom tagjai fordulnak hozzánk segítségért. A roma származású emberekkel,

nekem kifejezetten jó a kapcsolatam, és a tapasztalatom. Jó viszonyt ápolok velük, sokszor kérnek segítséget, amit próbálunk kedvezően megoldani. Amit problémának látok a kerületben, az az, hogy van egy Czabán nevezetű általános iskola, ennek a körzetében valóban több cigány család él, nincs tömörülés, de előfordul, hogy 3 család is egymás mellett él. Itt egy spontán szegregáció következett be, ami nem jó. Én beszéltem a tankerületi igazgatóval is, hogy valamit tenni kellene. Felvettem, hogy át tudnának alakulni nemzetiségi iskolává, és beszéltem a Roma Nemzetiségi Önkormányzat vezetőjével is, de ők ezt nem támogatják. Ők nem hisznek a szegregációban, és nem szeretnék, ezt az intézkedést. Az iskola színvonala lefelé halad. Van nekünk egy boksszal foglalkozó egyesületünk, Edöcs István Ökölvívó Egyesület, a vezető ott felkarolja és segíti a roma gyerekeket a felzárkóztatásukban a sport által. Az Önkormányzat nagyon is támogatja az egyesületet, az említett vezető már ő maga megjegyezte, hogy nagyon kedvezőtlen, ami az említett iskolában megy. Maga a cigány szülő, mikor kérdezem, hogy hova egy a gyermek, már ő maga nem szándékozik ebbe az iskolába íratni, hiszen az mondják, hogy ott sok a cigány.

- **Ezek szerint itt is jellemző, hogy a jobbmódú cigány elzárkózik az ilyenfajta oktatási intézménytől...**
- *Igen, ugye itt jellemzően oláh cigányok vannak, náluk is még mindig él, hogy a lány gyerekeket védik. 13 éves korban már ne nagyon szeretik iskolába engedni, de azért ez már sokat változott. Viszont én még mindig azt látom, hogy a 8 általános elvégzi az rendben van, de utána még mindig nem nagyon mennek tovább a lányok középiskolába. A helyi cigányság, akitől mindig megkérdezzük, hogy mégis, hogy gondolják, hányan lehetnek, de még ő maguk sem tudják megbecsülni, ugyanis ki a cigány? Akit mi gondolunk, vagy akik jó esetben bevallják. Az egyik ismerősöm minden rasszjegyekkel rendelkezik, de a legutóbbi népszámláláson, azt mondta, hogy ő nem cigány, ő magyarnak vallja magát. A kettős identitás megléte is nagyon érdekes és jelen van. A kerületben esélyegyenlőségi program működik, amely a honlapunkon elérhető. Abban vannak a kerületre vonatkozó adatok, beszámolók, amelyeket én készítek, ezt ajánlom neked.*
- **Mennyire jellemző a cigányság különbözősége, gondolok itt lakáskörülményekre, iskolázottságra, munkavállalásra.**
- *Voltam olyan helyen, ahol borzasztó lakáskörülményekben éltek, és voltam olyan helyen, mintha palotába léptem volna. Nagyon eklektikus, változatos a roma családok életkörülménye. A cigánybűnözés itt nem jellemző, nem úgy, mint a VIII. kerületben, bár lehet az is csak egy sztereotípiája, itt nem lehet azt kijelenteni, hogy romák bűnöznek. Igen az köztudott, hogy nagyobb a cigányság bűnözési rátája, de Újpalotán ez nem kijelenthető, ez egy nyugodt kerület azt mondják.*
- **Milyen felzárkóztató programokban tudnak részt venni a roma gyerekek/családok, kerületi, vagy intézményi szinten?**
- *Az az igazság, hogy az iskolával kapcsolatosan nem tudok nyilatkozni, hiszen már nem hozzánk tartoznak. A Czabán iskolában biztos, hogy van. Vannak nyári táboraink, illetve az említett sportegyesület, egyik roma származású edzője is szívügyének tekinti, ezeknek a gyerekeknek a mentorálását, és nagyon szép eredményeket érnek el. Kerületi szinten van egy Pallasz Athénné, és egy Héli díjunk, ezek tanulmányi ösztöndíjak, az egyik a jó tanulmányi eredményeket nézi, a másik az fejlődést értékeli, vagyis, hogy hogyan mozdul el és milyen mértékben a tanulmányi eredménye egy-egy gyereknek. A díjkiosztásnál mindig vannak roma gyerekek is azok között, akik megkapják az említett díjat.*
- **Az óvodákról tudnál pár mondatot mondani ezekhez kapcsolódóan?**
- *Annyira elenyésző a számuk, bármely óvodába elmegyek mindig van 1-2 roma gyermek, de teljesen beleolvadnak a csoportba, egyáltalán nem kirívóak, több ilyenfajta tapasztalatom volt/van. Tehát itt nem indokolt a felzárkóztatás, mert nincs mit, hiszen teljesen úgy működnek, mint bármely gyermek.*
- **Ezek szerint a családok nagyon együttműködőek.**
- *Óvodáskörben nagyon együttműködőek.*
- **A pedagógusok sem tesznek negatív visszajelzést?**
- *Nem, ilyenkor még nagyon aranyosak a gyerekek szerethetőek, az óvodapedagógusok visszajelzéseik is ezt jellemzik. Nagyon elfogadóak, jól tudnak együttműködni.*
- **A roma, nem roma szülők között sem szokott konfliktus történni?**
- *Hozzánk panasz nem jön, nem gondolom, nem tapasztalom, hogy problémás lenne a kapcsolat. Az elvárásokat a roma család is próbálja teljesíteni, én nem tudok rosszat mondani. Nyilván él az emberekben az előítéletesség, de ebben a korban még a gyerekek nagyon elfogadóak, fogalmuk sincs, hogy a társuk most cigány gyerek vagy sem. Kis korban nagyon együttműködőek, a probléma később kezdődik.*

- **Hogy gondolod, miért lehet ez a „törés”?**
- *A családi minta, mivel a szülő sem tanult, és így is megél, így a gyermeknek sincs az oktatásra való igénye, belső késztetése. Vannak olyan roma szülők, főképp a romugróknál, akik, az gondolom, hogy jobban akarják, hogy a gyermek tanuljon. Vannak takarító lányok, akik szinte már barátok, akik között szintén van roma, a 13 éves nagylánya, aki nagyon jól rajzol és tanul. Nagyon sokat van az anyjával, nem hagyja otthon egyedül. Ezek a családi, nevelési jellegzetességek még mindig jelen vannak náluk.*
- **A munkavállalás terén, mit tapasztalsz, mennyire jellemző a romák körében.**
- *„Handicap”, ez biztos. Az egyik ismerősöm, aki külső megítélés szerint roma, elég mostoha körülményben született, majd intézetben nőtt fel és ezt látszik. Szóval kiváló a helyesírása, van egy természetes intelligenciája, ha egy más családba születik, nyilván sokkal többre viszi. Nagyon jól lehet vele beszélgetni, érdeklődő, ügyes megtesz mindent magáért, most takarítónőként dolgozik. Feltételezzük, hogyha lenne egyetemi diplomája, és ide jönne XY és ő, kit választanának, azt nem tudom. Nekem van cigány kolleganóm, aki kiválóan végzi a munkáját, ő is rumongro.*
- **Ezek szerint nagytöbbségük elhelyezkedik a munkaerő piacon.**
- *Igen, csak az iskolai végzettségük miatt, olyan munkákat tudnak végezni, ami annak megfelelő.*
- **Életed során mi az a történet, az a roma személy, amit/akit ki tudnál emelni, mint pozitív példa?**
- *Nekem is volt, és a gyermekeimnek is volt roma osztálytársa, de ezzel kapcsolatomban nincs tudomásom kiemelkedő példára. Itt az említett kolleganót tudnám említeni, mondjuk ő fél roma, hiszen az apukája nem az. A zenészek nem ide járnak, ők konzervatóriumba mennek már. A Roma Nemzetiségi Önkormányzat vezetője például referensként dolgozik a polgármester mellett. Vannak kiemelkedőek, de szerintem ez rajtuk múlik. Te bármit megpróbálhatsz, ha ő másként dönt.*
- **Visszatérnék kicsit a támogató programokra, például az említett ökölvívó egyesületbe járó roma gyerekeket támogatja a család, gondolok itt felszerelésre, rendszeres látogatásra.**
- *Attól függ, közöttük is van jobbmódú roma, és kevésbé jómódú. A hátrányos helyzetűeket mi támogatjuk, és abból tudják biztosítani az utazást felszerelést. Inkább itt a hátrányos helyzet domborodik ki, de ezt megoldjuk támogatjuk őket.*
- **Ezek szerint itt is jellemző, hogy a roma nem roma, de hátrányos helyzetű gyermekek között igazság szerint nincs akkora szakadék.**
- *Igen, sok példát tudnék mondani, ahol a nem roma gyerek lehet, hogy sokkal rosszabb helyzetben nevelkedik, mint a roma gyermek. Azt nem tudom mondani, hogy túlsúlyban a roma gyerekek, valahogy ez megfordult. Talán a rendszerváltás követő munkanélküliség eredményezte. Én úgy tapasztalom, hogy egyre több roma nő dolgozik, az ismerősömnek is mondom, mindig, hogy taníttassa a lányát, le vesszen el a tehetsége. Kérdés, hogy mi lesz, amikor ismerkedni fog, milyen életutat választ.*
- **Véleményed szerint, akár elvonatkoztat a XV. kerülettől, hogyan lehetne hatékonyabbá tenni az integrációt?**
- *Itt a mélyszegénységre gondolsz?*
- **Igen, pontosan.**
- *Az biztos, hogyha ő nem akarja, ha neki úgy jó, akkor nem tudunk mit csinálni, akkor mehet akárhány szociálismunkás, meg bárki, akkor ő onnan nem fog kitörni. Talán ez más olyan, mint a Stockholm-szindróma, aki beleszeret a fogva tartójába, ez a roma közösség megszokja, azt a helyzetet, amibe nevelkedik és már talán nem is tudja másként elképzelni az életét. Például a Szentkútra (kegyhely) vezető úton, egy roma falun mész keresztül. Nem nyomorba élnek, de nem is jó módban, nem gondolom, hogy onnan kitörnének a gyerekek. Felkínálhatsz nekik mindent, ha ők nem élnek vele. Már kisgyermekkorban el kell kezdeni, edukációs intézkedésekkel.*
- **Úgy gondolod, hogy a roma, illetve a hátrányos helyzetű gyermekeknek egyaránt jelenleg meg van adva minden lehetőség, hogy a hátrányukat kompenzálni tudják, és integrálódjanak?**
- *Szerintem minden, sok pénzt költ rá az állam, sok pénzt az önkormányzat, hogy ez a lehetőség adott legyen, akár sport, képzőművészet által. Például a zeneiskolába bárkit be lehet íratni. Viszont, ha te nem akarsz, vagy a szülő nem visz el téged, akkor vége. Egyébként nagyon jó példák vannak ott a pécsi Gandhi Gimnázium. Vannak is lehetőségek, és a kedvezőtlen élethelyzetből való kitörés, csak tanulással egy másként nem. A szülő, ha nem támogatja, hiszen ő sem ezt a példát látta akkor nem igazán lehetséges. Az alábbi felvetésem, biztos,*

hogy nem helyes semmilyen tekintetben, de hogyha kötelező bentlakásos iskolába kellene járniuk, és csak hétvégeken mennének haza a családhoz, akkor már óriási fejlődést tudnának produkálni.

- **Igen, az Arany János program hasonló, bár az önkéntes, hasonló bentlakásos elven működik, mentorprogrammal, valóban szép eredményeket értek el a résztvevők.**
- *Igen valóban. Itt a XV. kerületben, azért teljesen más a helyzet, mint egy hátrányos helyzetű kistélepedésen, ott én ezt az intézkedést tenném meg. Elmesélem neked, hogy amikor a gyámügyön voltam, akkor minden évben rendeztünk az intézetben a gyerekeknek egy mikulás estét, és egyszer odajött hozzám egy kislány, aki azt mondta nekem, hogy szeretné megköszönni, hogy itt lehet, mert jobb nem is történhetett volna vele. Már tudott különbséget tenni, milyen az amikor meleg van, van mit enni, tiszta a ruhám, zsebpénzem van, a közösség fontos tagja lehet. Nagyon jó lenne, ha lennének olyan cigány vezetők, akik a közösség felemeléséért vállalnák a tisztséget, és hatással lennének a roma társadalomra. Nem azt, mondom, hogy járjon házról házra, de lehetne egy rálátása a helyi közösségre, annak problémáira, és ezek megoldásaira. A bentlakásos rendszer látom megoldásnak, amihez ugye pénz kell, anélkül nem megoldható, és ha kapnának támogatást a családok, ha járatták a gyermekeiket, akkor nagyobb lenne rá a hajlandóság. Például Snétberger Ferenc (képzőművész, zenész) is egy olyan roma ember, aki a közösségének különböző programokat kínál, le a kalappal, azok előtt, akikben meg van ez a belső motiváció, több ilyen ember kellene. Nagyon sok tehetséges gyermek elveszik azokban a régiókban, ahol nem tud megvalósulni a felzárkóztatás.*
- **Igen, nagyon sok tehetséges gyermek van Putnokon is, mikor bekerülnek az óvodában kifejezetten jó a mozgás koordinációjuk és a ritmus érzékük, valahogy tapasztalataim szerint, ez a tehetség, ha nincs megfelelően gondozva otthon és intézményi szinten elveszik.**
- *Úgy gondolom, hogy itt a családi szinten kellene a szülőt is motiválni, de leginkább csak pénzzel, egyéb juttatással lehetne megfogni őket, hogy együttműködjenek az oktatásban részt vegyenek gyermekeik. Igazából a kerületben az említett iskola a problémás.*
- **Mit gondolsz, miért van ez az ellenállás?**
- *Azért, mert úgy gondolják, hogy a nem roma gyermekek tudják motiválni és példát mutatni a roma gyerekeknek, ezáltal ők is jobban tudnak fejlődni. Én úgy gondolom, hogy ez már nem valid, itt valamit kellene kezdeni, egy pár éve a Baptista egyház szerette volna átvenni az intézményt, én támogattam volna, de nem valósult meg, annak ellenére, hogy a szülők is szerették volna. A példa jól mutatja, hogy nem megfelelően működik, hiszen nem tud első osztályt indítani, hiszen, mint mondtam már a roma családok sem viszik az adott intézménybe a gyermeket. Ebben a kerületben ezt látom problémának. Anyagi problémát, olyan nagyon súlyosat nem tapasztalok, ez lecsengett az elmúlt 10 évben, akinek ilyen jellegű problémája van, azokat pedig megfelelően tudjuk támogatni.*
- **Ha jól tudom szociális lakás támogatás is jelen van a kerületben.**
- *Igen, bár az pályázat útján, de jelen van, és van, hogy roma családok nyerik meg. Szóval tudják, hogy a lakbért fizetni kell, rendbe kell tartani a lakást, és nagyon szépen tartják is ezeket az elvárásokat. Voltam nem régen egy roma családnál, az anyuka egyedül neveli a gyereket, egy egyházhoz jár, pontosan nem tudom, de úgy gondolom, hogy ez nagyon jó dolog. Tehát, ha ő ebbe hisz, tegye, de az a lényeg, hogy rendesen neveli a gyermekét. A nem roma, roma teljesen mindegy, én nem látok különbséget míg rendesen él, ellátja a gyermekét. Én úgy tapasztalom, hogy tragikus lenne a helyzet a kerületben, ha van olyan eset, akkor azonnal beavatkozunk a szociális eszközeinkkel, gyámhatósággal. Éhes gyerek nincs, akiről mi tudunk, biztos, hogy nincs, mert akkor ő ingyen étkezik, az iskolai időben, de nyáron is folytatjuk a gyerek étkeztetést, és táborok is vannak. A roma gyerekek, is egyre jellemzőbb, hogy részt vesznek a táborokban, ugyanis nem mennek nyaralni...de már ez is változik...tehát látom, hogy ha én nyaralom már egyre nagyobb számba meg tudják maguknak engedni a roma családok is a utazást/nyaralást, de nyilván a tehetősebbek.*
- **Értem, köszönöm szépen, szerintem minden témát sikerült érintenünk, lehet még többet is.**
- *Nagyon szívesen, sok sikert kívánok!*
- **Köszönöm!**

5. Óvodapedagógus interjú, Putnok

1. számú óvodapedagógus interjú, Putnok, 50 éves nő

- **Üdvözöllek! Kérlek mutasd be pályafutásodat, munkahelyeidet, mióta foglalkozol gyerekekkel.**
- *Szia! Én 1995-ben végeztem az óvodapedagógusi képzést, és ebben az évben szeptemberben vettem fel ebbe az intézménybe. 2019-ben végeztem el a közoktatási vezetőit, majd az utóbbi évben lettem az intézmény vezetője. 3 gyönyörű gyermek édesanyja vagyok, jelenleg házasságban élek, itt Putnokon.*
- **A roma kérdéskört szeretné érinteni, mi a tapasztaltod, hiszen már megközelítőleg 30 éve ebben az intézményben dolgozol, hogyan alakult a roma gyermekek száma az óvodában?**
- *Sajnos, azt kell, hogy mondjam, hogy 90%-os.*
- **Az elmúlt időszakban ez az arány hogyan változott?**
- *Egyértelműen növekedett, és folyamatosan növekszik is.*
- **A nem roma családok, hogy állnak ehhez a jelenséghez?**
- *Megpróbálják elfogadni, ugye, akinek nincs más lehetősége, viszont, akinek van az elviszi gyermekét máshova.*
- **Gondolom, a környező településekre gondolsz.**
- *Jellemzően Kazincbarcikára, Serényfalvára, Bánrévére, Királdra.*
- **Ezek szerint sokan elmennek ezért?**
- *Igen.*
- **Ezek szerint vannak problémák, milyen jellegűek ezek?**
- *Nekünk inkább a szülőkkel van a problémánk, tehát egyértelmű a gyerekek nevelése, szocializációjuk...tehát, hogy nem nevelik őket. Úgy kerülnek be óvodába, hogy semmit nem tud.*
- **Sikerül nektek, mint óvodapedagógusok sikereket elérni ezekkel a gyerekekkel kapcsolatban?**
- *Igen van, az nagyon kevés arány, de van rá példa.*
- **Mennyire gyakori a hiányzás?**
- *Van, aki úgy megy el iskolába, hogy egytelen napot nem járt óvodába.*
- **Ezzel mit tudtok kezdeni?**
- *Semmit tulajdonképpen, mert a házi orvos kiadja a igazolást, vagy ha nem elvonjuk a családi pótlékot, de már ez sem visszatartó erő.*
- **Miért lehet szerinted, hogy ennyire elzárkóznak az óvodáztatás elől?**
- *Úgy gondolom, hogy lusták. Meg itt van egy rendszer, tehát ők azt, nem bírják, nem bírják a kööttségeket. Ide kell érni 8-ra, itt kell lenni eddig, eddig kell jönni.*
- **Az a család, aki viszonyt bekerült az intézménybe, illetve a csoportba, együttműködik, milyen tapasztalataid vannak velük kapcsolatban?**
- *Azt mondom, hogy ez olyan 50-50%. Tehát 50% együttműködő, 50% nem.*
- **A pedagógusok, hogy állnak a roma családokhoz?**
- *A pedagógusok igyekeznek nagyon toleránsak lenni, de sajnos nagyon rányomja ez a bélyegét a munkájukra.*
- **Eredménytelennek érzik?**
- *Igen.*
- **Te személy szerint, hogyan viszonyulsz a roma családokhoz, gyermekekhez?**
- *Én szintén megpróbálok elfogadó lenni. Én úgy gondolom, hogy mindenkinek jár egy esély, tehát, amikor bekerül az intézménybe, nálunk mindenki tiszta lappal indul. Aztán meglátjuk. Akit, úgy látom, hogy igyekszik, annak próbálok segíteni, aki nem, azt próbálok meggyőzni, de sajnos nem mindig sikerül.*
- **Ismersz, vagy van-e nálatok olyan program, ami kifejezetten a romákat célozza meg?**
- *Van nekünk egy etnikai felzárkóztató programunk, vagyis nemzetiségi program, és ezen belül az óvónénik beépítik a heti tervezésbe, ami nekik való. Verseket, az kultúrájuknak megfelelő dalokat, játékokat próbáljuk, de tulajdonképpen ők már nem tartják ezeket a hagyományokat.*
- **Ezek szerint nem tradicionális roma családok látogatják az intézményt.**
- *Igen, így van. Ez egy lecsúszottabb réteg, amely a térségben is jellemző.*
- **Ennek tükrében kérdzem, hogy a tisztatág mennyire jellemző az ide járó gyermekeknél?**
- *Változó, erre is azt mondanám, hogy fele-fele arány.*
- **Értem, városi szinten van valami felzárkóztató program jelen?**
- *Volt egy program, Járási szintű Esélyteremtő Programterv – (Putnoki Járás ÁROP – 1.A.3-2014-2014-0131) program, illetve a "Gyerekesély Program megvalósulása Putnok járásban" (EFOP - 1.2.4.-16-2016-00031) az iskolák és az óvoda is egyaránt részt vett benne. Gyermekközösségi napokat, egészségnapokat csinálunk,*

ahová bevonjuk a szülőket is. Karácsonykor például adventi készülődést szerveztünk, ahová szintén bejöhetnek a családok. Ez a program a lemorzsolódás csökkentésére jött létre.

- **Mennyire vált be ez a program?**
- *Jöttek a szülők, kérdőívet is csináltunk ezzel kapcsolatban. Van is erre igény, de csak megint csak azoknál, akik igyekeznek felzárkózni. Az a réteg, akiket igazán céloznánk nem vesznek részt ezeken a programokon, eseményeken.*
- **Ha jól tudom, van a településen Biztos Kezdet Gyerekház.**
- *Van, igen, 2018-tól működik a városunkban.*
- **Mennyire közkedvelt a szülők körében?**
- *Azt kell, hogy mondjam, hogy az sem igazán érte el a célját, mert azok, akiknek igazán szólna, én úgy gondolom, ők nem látogatják. Amit már említettem, hogy oda egy- gyerekekkel egy szülő mehet, ott le kell venni a cipőt, ott vannak kötelezettségek. A kötelezéseiket nagyon nem tudják, a jogaikat viszony nagyon.*
- **Pályád során találkoztál egyéb felzárkóztató programokkal?**
- *Anno, amikor a pályámat kezdtem, mi csináltunk nekik iskolaelőkészítő foglalkozásokat délután, és oda is lehetett jönni. Azt kell, hogy mondjam, hogy jöttek, de csak azért, hogy tudjanak enni. Tehát azzal kezdtük, hogy összegyűjtöttük, ami megmaradt a tízóráiból, ettek, mert addig nem tudunk kezdeni velük semmit, mert éhesek voltak.*
- **Az elhanyagolás jellemző a romák körében az óvodában?**
- *Igen, nagyon. Van, aki, itt eszik először és utoljára. Rengeteg jelzést írunk a családsegítőhöz, pont ezért, hogy a tisztaság miatt, az ápolatlanság miatt.*
- **Ennek van valami eredménye?**
- *Felkeresik a szülőket, a szülők, mondják, hogy oda fognak figyelni és kész ennyi. Védelembe vannak véve nagyon sokan, de nem veszik el a gyerekeket, mert már nem is lehetne hova elhelyezni.*
- **Hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a romák felzárkóztatását véleményed szerint?**
- *Én úgy gondolom, hogy nem csak mi, de minden óvoda, mindent meg tesz ezért, és megint a beszélgetésünk elejére kanyarodnék vissza, hogyha ők nem akarják, hogy segítsünk rajtuk, mi tehetetlenek vagyunk.*
- **Tudsz említeni pozitív kiemelkedő példát?**
- *Volt a lányomnak volt az osztálytársa, egyébként szerintem ő ide járt föl (székhely óvoda) én akkor még lent dolgoztam (telephely) és ő egész komoly tanulmányi eredményeket ért el. Az iskolában is támogatták, és elment zeneművészeti szakközépbe, és egész komoly koncertjei voltak, azt hiszem ő most külföldön helyezkedett el. Kint ő ott zenél.*
- **Bárcsak több ilyen példát tudnánk mondani....**
- *Igen, igen! Nagyon jó lenne. Mi olyan sok mindent megpróbálunk, segítsünk nekik gyűjtünk ruhát, és elfogadják, van, aki elégeti, vagy eladja, nagyon változó. Az integrációs kérdéskörben még, az jutott eszembe, ami talán változást hozhat a településen, hogy nem rég leváltották a Roma nemzetiségi Önkormányzat helyi vezetőjét. Előzőleg nem éppen példás ember állt az élén, ellenbe a mostanival. Ebben reménykedünk, hogy kicsit jobban tudna rájuk hatni, és akkor az óvodáztatásuk, vagy iskolai éveik is eredményesebbek lehetnének.*
- **Reméljük, hogy pozitív fordulatot vagy a dolog!**
- *Mindenképp, de eddig nagyon elkeserítő a helyzet.*

2. számú interjú óvodapedagógus Putnok, 34 éves nő

- **Szeretnék megkérni, hogy röviden mutasd be a óvodapedagógiai pályafutásodat.**
- *12 és fél éve vagyok óvodapedagógus, 5 és fél évnél volt egy törés az életemben amikor másfél évre elhagytam a pályát. Utána rájöttem, hogy nekem ez az életem, és hivatásom, és nagyon szeretem és egyébként mindig is szerettem csinálni, csak akkor úgy összegyűltek a felhők, hogy úgy éreztem valahová lépnem kell. Elkezdtem a közoktatási vezetői szakvizsgát, de sajnos a covid időszaka alatt nem sikerült befejeznem, még a szakdolgozat hiányzik. Szándékomban áll, hogy a jövőben befejezzem. De nem, azért csináltam, hogy vezető egyek, hanem a szakvizsga miatt, hogy akkor nem kell továbbképzésre járnom 7 évig, illetve, hogy tájékozottabb legyek így az óvodával és mindennel kapcsolatban.*

- **Értem, mint említettem a témám, a roma gyermekekre irányul, illetve az őket célzó felzárkóztató programokra. Mit tapasztalsz, hogy változott az elmúlt években a romák száma az intézményben?**
- *Elég nagy arányban van jelen roma gyermek, százalékos arányban egy 80%-ot mondanék. Azt veszem észre, hogy évről évre egyre magasabb a számuk, de szerintem ez még több lesz az elkövetkezendő évtizedekben. Hiába születnek magyarok is...mert születnek, de közel nem annyi, mint roma gyerekek.*
- **Milyen problémákkal találkozol a roma családokat tekintve?**
- *A probléma velük az, hogy igazából alacsony iskolázottságúak a szülők, és már ez is problémát szül, hogy nem adnak át megfelelő viselkedés mintát, megfelelő beszéd, a közösséghez való hozzáállás, nekünk kell ez óvónőként korrigálnunk. Nekünk kell ezt a lemaradást behoznunk.*
- **Úgy gondolod, hogy sikeres az óvoda ebben?**
- *Gyerekfüggetlenül, van, aki nagyon szépen rá tud erre csatlakozni, és lehet vele együtt dolgozni. Valaki egyáltalán nem együttműködő és megreked egy szinten, és egyszerűen nem lehet abból a közegből kiszakítani, ami nagy mértékben hozzájárul ehhez az állapothoz. Tényleg van olyan gyermek, ahol jellemzően pozitív példát is lát a családban, hogy nagyobb fejlődést tudunk elérni. Például most van egy nagycsoportos a csoportomban, aki úgy jött be, mint egy kis „Maugli” és nagyon szépen utolérté a kortársait, persze, ez mind nagy munka. Vannak olyan családok, akik nagyon szépen járnak, szépen járatják a gyerekeiket, tiszták, hajlandóak a kompromisszumokra stb. Van 2 gyerelem, akik abszolút nem járt óvodában, és akkor kérjük az igazolást, majd megvonjuk a családi pótlékot, de nem hatja meg őket már az sem. Azt tudom mondani, ahogy nagyon eltérő hozzáállásokkal lehet találkozni intézményen belül. Itt kezdődik, a probléma, hogy nem hozza, a lustaság is benne van, illetve, hogy nem érdekli őket, hogy fejlődik-e a gyerek. Erre a rétegre nem tudunk hatni, csak az ígéretést kapjuk.*
- **Melyik a jellemzőbb az a csoport, aki együttműködik, vagy aki nem tud együttműködni az óvodával?**
- *Én úgy tapasztalom, nekem hálistennek jők a tapasztalataim. Soha nem voltak konfliktusaim, mindig minden helyzetet problémát meg tudtam beszélni a családokkal. Velem együttműködnek, meghallgatnak, tanácsot kérnek. Nekem jó tapasztalataim vannak.*
- **Ennek örülök, jó ílyet is hallani, hogy egy csoportban nem jellemző probléma.**
- *Igen én most szerencsés vagyok, de ismerem ugye a többi csoportot is, ahol ez nem mondható el. Pár évvel ezelőtt rendőrségi ügy is volt belőle, hogy az egyik munkatársnőmet megfenyegették a romák. Szerencsére tettlegességig nem fajult, de azért a félelem mindenkiben benne lett volna, az érintett személy helyzetében.*
- **Igen, biztos vagyok benne. Talán az integrációs programok, azok, amik tudnának segíteni nem gondolod? Ismersz ilyeneket az intézménybe, vagy városi szinten?**
- *Itt a településen a Biztos Kezdet Gyerekház van jelen, ami működik pár éve. Itt részt vehetnek különböző foglalkozásokon. Különböző programok vannak szülőknek, gyerekeknek. Ez egy nagyon jó szocializációs szintér, ahonnan a gyerekek könnyebben tudnak az óvodába beilleszkedni, egy rendszer hoz a gyerekek életébe. Viszont sok szülő hiába, hogy ajánlják nem viszik a gyereket. Viszont ez már az ő felelősége. ha nem él a lehetőséggel, hogy akadályokba ütközik. Én úgy tapasztalom, hogy a házba is inkább magyar családok járnak heti szinten, elenyésző a romák száma. A romák miatt indult ez a program. De mondom, hogy van olyan, aki az óvodába nem hozza el a gyereket három éven keresztül, akkor értelemyszerűen egy ilyen külön „intézménybe” sem fogja. Nem is értem, hogy orvosi igazolással le van fedve, egy percet nem járt, hogyan kezdheti meg semmi alappal az iskolát. Nagyon nehéz lesz annak a gyerekeknek az első osztályt megkezdeni, aki kimaradt az óvodai nevelést.*
- **Talán a 8.osztályt sem tudja majd befejezni...**
- *Igen, lehet. Például az egyik gyerek, ahol a családban vannak kilencen, az ő testvéreinél is vannak problémák az iskolában, hiányzást stb. Úgyhogy, aki óvodába nem járatja az iskolába sem fogja, ezek által a jövő nemzedékét ezekben a családokban el tudjuk képzelni...semmi életcél nincs a gyerekek előtt.*
- **Van kimagaslóan pozitív példát, amit tudnál említeni ennek ellenére?**
- *Gyerekkoromból tudom említeni, az egyik gimnáziumi osztálytársam, aki nem melleleg a Biztos Kezdet Gyerekházban helyezkedett el. Ő nagyon tehetséges volt vizuális területen, gyönyörűen rajzol, és rajzol a mai napig. Gyakran kértem magam számára is rajzokat, és ösztönöztem, hogy foglalkozzon ezzel az adottsággal. A roma fiúról kell tudni, hogy hallássérült, de nagyon-nagyon tehetséges, nagyon ügyes. Úgy tudom, hogy nem ment tovább ezen a téren, nem tudom, talán nem volt elég önbizalma és támogatottsága, ezt a mai napig sajnálom, mert úgy gondolom, hogy egy tehetséges művész veszett el. Úgy gondolom, hogy még a mai napig*

lehetne karrierje, ő is szegény családból származik, de mégis tisztességes és nemes munkát végez az említett házban. A romák között is van tehetséges, és jó lenne, ha ki tudnának törni ebből a közegeből.

- **Mi kell ehhez szerinted, hogy kitörjön?**
- Szerintem elsődlegesen a szülők, és a családi közeg, az intézményi dolgozók, de legfőképp a család. Szerencsésnek kell lenni, hogy az a sok tényező, ami lehetővé teszi ez megvalósuljon. Meg hát szerencse, nekik sokkal nehezebb az előítéletek mellett megvalósítani önmagukat.
- **Hogy ítéled meg a roma, nem roma családok közötti kapcsolatot viszonyt?**
- Változó, az az igazság, hogy minden csoport más. Jelenleg összevonás van a téli időszakban, ezért a másik putnoki óvodából megkaptam egy csoportot. Jelenleg rendkívül rossz tapasztalataim vannak, hisz teljesen felbojdukt a „jó” csoportom. A verekedések, összetűzések száma megnövekedett, sokszor kellett konzultálnom a szülőkkel is, szerencsére megértőek voltak, és nemsokára vége az összevonásnak.
- **Mi lehet ennek az oka, hogy a két óvoda, két csoportja között ennyire nagy eltérés mutatkozik?**
- Arra tudok csak gondolni, hogy én kezdettől fogva következetesen alakítottam ki a csoportom mindennapjait, szokásait. A másik csoportban évente más óvónő volt, szóval nem volt meg az a bizonyos biztos pont. Illetve a másik óvoda sokkal közelebb van a romákhoz, oda több ilyen gyermek jár, szerintem ez is befolyásolja, itt nincsenek olyan arányban, mint a fenti óvodában, ezért lehet, hogy itt nagyobb a húzóerő, a jó példa. Ebben az időszakban majdnem ismét feladtam, hiszen mindennapom szinte a fegyelmezéssel telt el, illetve, ami nagyon rossz hatással volt az én csoportomra.
- **A rossz mintát adó gyerekek milyen származásúak voltak?**
- Jellemzően romák természetesen. Hiába beszéltek az érintett szülőkkel, de nem oldódtak meg a problémák.
- **Hogyan lehet hatékonyabbá tenni, ennek a rétegnek a beilleszkedését, akár a te munkádban, akár intézményi szinten?**
- Az az igazság, hogy én erre nem nagyon látok eszközt, nagyon nehéz kezelni, most középső, nagy csoportosokról beszélek, ha kiscsoportról nem megfelelően következetesen kezeljük őket, illetve nincs családi együttműködés, én azt mondom, hogy szinte lehetetlen.
- **Az évek alatt egyre nehezebb szerinted a gyermek felhozatal?**
- Igen, bár mondom, nekem a csoportommal nagyon jó volt, csodálkoztam is, hogy 90% roma, de teljesen kezelhető, ehhez velük haladni, vannak természetesen gyengébb képességűek, de nem okoz problémát a csoport életében. Nagyon jó élményem volt a tavalyi, a mostanihoz képest.
- **Köszönöm! Kívánom, hogy visszaálljon a rend és ismét örömet leld a csoportodban, és köszönöm, hogy interjú alanyom voltál.**
- Reméljük így lesz, már várom. Szívesen beszélgettem.

3. szerű pedagógus interjú Putnok, 53 éves nő

- **Szia, kérlek mutasd be pályafutásodat, hol dolgoztál, mikor helyezkedtél el óvónőként.**
- Én a pályafutásomat 18 évesen kezdtem. Elvégeztem a gimnáziumot, annak idején nem vettek fel az óvónői szakképzőbe. A gimnázium elvégzése után szakképzés nélküli óvónőként helyezkedtem el, utána egyből jelentkeztem főiskolára levelezői szakra, ahová már sikeresen felvettek. Kurityánban voltam 25 évig majd Putnokra kerültem egy kisebb kihagyás után, mikor gyeregem született, illetve Kazincbarcikán építkeztünk. Az óvónői lépités a gyerekhiány miatt történt, mivel elköltöztem, ezért nem helyi lakosnak számítottam, ezért az egyik választás, aki elküldtek én voltam. Ekkor még nagyon sok óvónő volt, nehezen lehetett munkát találni, mikor elbocsájtottak. Régen volt több óvónő képző, ahová nagyon sokan jelentkeztek az én korosztályomban rengetegen voltak. Manapság, aki elvégzi a képzést nem is helyezkedik el a szakmába. Teljesen más volt régen, mint most.
- **Ezek szerint a jelenlegi munkahelyeden kívül csak a kurityáni óvoda volt, ahol dolgoztál?**
- Nem, pontosítok, a putnoki óvodában nem adtak végleges szerződést elsőnek, mikor megkerestek végleges szerződéssel akkor visszajöttem, a köztes időszakban Miskolcon helyezkedtem el. Jelenleg pedig, ahogy említettem itt dolgozom Putnokon.
- **Értem. Mit tapasztalsz a romák számával, jelenlétével illetően, hogyan változott a számuk az elmúlt években?**

- *Nagyon-nagy arányú. Tehát hivatalosan sokan nem vallják magukat romának, mert nincs belőlük hasznuk, ha lenne belőle hasznuk annak vallanák magukat. Az utóbbi években folyamatosan növekszik. Az én csoportomban 80-90% roma.*
- **Milyen velük együtt dolgozni, gondolok itt a gyerekekre.**
- *Különbséget kell tenni, hogy milyen romákról beszélünk, itt Putnokon az a „divat”, hogy a romák és a magyarok vegyülnek, rendkívül magas a félcigányok száma. Félig romák a jobbak, úgy gondolom, hogy próbálnak felemelkedni, ezek a gyerekek úgymond, hogy szőke, fehér cigányok. Jellemzően ők tökéletesen együtt működnek. 'De nem lehet összehasonlítani nyilván a magyarokkal, de igyekeznek integráltak.*
- **Milyen jellegű problémákkal találkozta/találkozik a mindennapokban a romákkal kapcsolatban?**
- *Beszéljünk a másik oldalról elsődlegesen. A negatívabb oldalról. A teljesen az alja, úgymond cigány, és az borzasztó, és egyre több ilyen van Putnokon, ami azt jelenti, hogy koszosak, bűdösek, ápolatlanok. A viselkedésük egy állathoz hasonlít, semmilyen alapképességeik nincsenek, semmire nem tanítják meg otthon, de tényleg nagybetűs semmire.*
- **Sok gyermek van a csoportjában, aki ilyen?**
- *Igen nagyon sok.*
- **Egyre több?**
- *Inkább úgy mondanám, hogy a csoport összevonás a fűtési szezon miatt történt, és ezáltal hozzáadtak egy csoportot. Ebben a csoportban viszonyt tényleg még az én csoportomat is felülmúlja a romák és nem a jó integrálható romák száma. Azt megjegyezném, hogy az én 25 fős csoportomhoz, hozzáadtak még 25 főt, hiszen nagy a csoportszobám... ezért közel 50 főt kellett volna ellátni, de természetesen nem volt ennyi gyerek mindennap bent, de elképzelhető lett volna, ha bent vannak, közel 30-35 fő volt jelen a csoportban. Nem melleselegesen megjegyzem, hogy olyan gyermekek jöttek a csoportjában, hogy valami borzasztó, bűdös koszos.*
- **Most ugye a Tompa úti csoportról beszélünk, milyen különbségeket tapasztaltál?**
- *Van, mindenképp, itt azért jobb. Hiába szólunk, hogy problémák vannak a gyerekekkel, de a szülő ugyanolyan koszos, mocskos, és mivel ilyen környezetben él a gyerek nincs is igénye rá, hogy másként kezeljék.*
- **Ezek a szülők...**
- *Az alja.*
- **Elmondásod szerint az alja ők egyébként dolgoznak?**
- *Nem, legfeljebb közhasznúként helyezkednek el. Ez csak ilyen, alibi munka.*
- **Ismersz olyan programot, ami kifejezetten őket célozza meg, romákat?**
- *Itt az óvodában is van nekünk ilyen program, mi is próbáljuk ezt megvalósítani.*
- **Hatékony ez a program?**
- *Nyilván, ha bekerül az óvodába a gyermek csak hasznára válik. A környezetből való kiemelés csak jót tesz a gyermeknek. Alapvető dolgokat kell megtanítani a roma gyermekeknek. Nehéz mert van olyan 1-2 aki nagyon sokat hiányzik de a többsége jár, ha nem, ilyekor a családsegítővel vesszük fel a kapcsolatot. Szerencsére a többsége jár óvodába.*
- **Városi szinten tudsz említeni programot intézkedést?**
- *Városi szinten van Cigány Kisebbségi Önkormányzat, de érdeemben nem tudom nyilatkozni a munkásságukról. Van még a biztos Kezdet Gyerekház, ami az ő felzárkóztatásukra irányul, ez azért jött létre, hogy az óvoda előtt sok mindenre megtanítanak a roma gyerekeket, de nem azok a családok veszik igénybe, akiknek szükségük lenne rá.*
- **Mi lehet ennek az oka nincsenek tájékoztatva?**
- *Nincs igényük rá egyszerűen.*
- **Pályád során találkoztál pozitív roma életúttal, példával?**
- *Tudomásom szerint itt is volt roma óvodapedagógus, aki jelenleg Egerben aktív óvónő. Ő kiemelkedett. Ha mesélheted egy sztorit, akkor ezt elmondanám...*
- **Nyugodtan, hallgatom.**
- *Karácsonykor mindig készítettünk sütemény, elmondtam, hogy mindenki, amit tud hozza be felosztjuk liszt, sütőpor, gyümölcs stb. A gyermek nem tudott behozni semmit, viszont a szádék benne volt, ezért ellopt egy 10.000-est a szüleitől. Szegény nagyon megsajnálta, de olyan jó érzés volt, hogy ő is hozzáakart valamit*

tenni. Természetesen visszaadtuk a pénzt a szülőnek. Ez a lelkemnek úgy jól esett, hogy ennyire szeretett volna a gyermek adni a közösségnek.

- **Szerinted, te vagy az intézmény, hogyan tudná hatékonyabbá tenni, hogy a romák beilleszkedjenek a társadalomba?**
- *Nem óvoda szinten kell elkezdni, országos szinten kellene változtatásokat kellene hozni. Putnokon tudni való, hogy azért szülnék gyereket, mert utánuk pénzt kapnak, és ez megélhetést ad számukra. Gyakran még olyan is hallani, hogy kárt tesznek magukba, hogy fogyatékos gyermek szülessen, ezáltal nagyobb összeget tudnak felvenni a gyerekekre. A gyereket nem szeretik, nem kell nekik a gyerek, megélhetési forrásként gondolnak rájuk. Országos szinten kellene változtatásokat hozni, nem dolgoznak a szülők, nincs miből eltartani a gyereket/gyerekeket. Régen, azért a cigányok dolgoztak, kosarat fontak, zenéltek ez volt a megélhetésük, ma már ebben a térségben egyáltalán nem jellemző az ilyen fajta munka a körükben. Beszabályoznám a születést, ne azért szüljünk gyereket, hogy belőlük tudjunk megélni. Munkára kellene kötelezni az embereket, a régi cigányok nem így éltek, munkát vállaltak.*
- **Mi lehet ennek az oka, hogy a régi roma társadalom ennyire kontrasztba került a mai roma társadalommal?**
- *A változás azt generálja, hogy mindenféle támogatást megkapnak. El vannak kényeztetve. Államilag nagyon sok segílyt kapnak, ezért nem tartják szükségesnek, hogy dolgozzanak. Ezt beleírhatod a diplomadolgozatodba, hogy mi vagyunk a kisebbség, mi vagyunk a hátrányos helyzetűek, nem ők. Ők mindenféle segílyt, támogatást, lehetőséget kapnak, nem a magyar, hanem a roma, felháborítónak tartom ezt.*
- **Szerinted megvan minden lehetőségük arra, hogy változtassanak, beilleszkedjenek, és kitörjenek?**
- *A lehetőségek tálcán vannak kínálva, de nem élnek vele. Itt is ismerek az óvodába olyan dolgozót, aki egyedül neveli gyermekét, magyar dolgozik közhasznú fizetést kap, és sokkal kevesebb juttatást kap, mint aki nem dolgozik, és segílyekből él. A magyarnak miért nem kell segíly, ha ilyen körülmények között él.*
- **Azt veszem észre, hogy akinek a hozzáállása pozitív, az teljesen jól tud működni intézményi szinten.**
- *Igen két részre kell osztani őket, van akinek tényleg olyan a hozzáállása az óvodához, hogy próbál felemelkedni, meg van az alja. Az aljával nagyon nehéz, de a másik részével viszonylag egyszerűbb.*
- **Ezek szerint, ha mindenki ilyen lenne nem lenne probléma.**
- *Igen, így van. Azok az emberek hálásak.*
- **Köszönöm szépen neked, hogy nyilatkoztál!**
- *Szívesen!*

6. Nem roma szülő interjú, Putnok

1.számú interjú nem roma szülők Putnok, 25 éves nő

- **Üdvözlöm! Köszönöm, hogy elfogadta az interjút!**
- *Üdvözöm! Szívesen!*
- **Elsősorban szeretnének megkérni meséljen magáról, családjáról, munkájáról, és amit még fontosnak tart.**
- *25 éves vagyok, van egy gyönyörű kislányom és egy nagyszerű férjem. Jelenleg Kazincbarcikán dolgozom egy cégnél. A férjem pedig jelenleg Home Office-ban dolgozik egy külföldi cégnek. Én putnoki lakos voltam eddig is a férjem Miskolcra valósi, de itt telepedtünk le, bár terveink szerint már nemsokáig szeretnénk itt élni.*
- **Megkérdezhetem, hogy mi ennek az oka?**
- *Természetesen, jobb körülményeket szeretnénk teremteni a kislányunknak, nem a legjobb környék sajnos Putnok és térsége, nincs olyan sok minden, ami kedvező lenne a jövőnkét illetően, mint például nagyobb városokban vagy külföldön.*
- **Jelenleg kislányod óvodás, az óvodában, hogy érzi magát?**
- *Nagyon szereti, ő már nagyon várta, hiszen kifejezetten közvetlen, és társasági lény. Szüksége volt már, hogy kis barátokra leljen, bár a játszótéren, azért voltak már barátai, de azért az óvoda, az teljesen más közeg.*

- **Miért ezt az óvodát választották?**
- *Közelsége miatt leginkább, és ismerjük az óvónőket, megbízunk bennük, hogy jó helyen vagy a kislányunk, bár szóba került a munkám, miatt, hogy Kazincbarcikára átiratjuk, de végül nem történt meg, most várjuk, hogy kijárja az óvodát, és ha nem költözünk el, akkor Barcikán fog iskolába járni.*
- **Az óvodai csoportban vannak roma gyermekek, illetve milyen arányban?**
- *Természetesen vannak, mint minden csoportban itt Putnokon. Az köztudott, hogy Putnokon elég sok a roma család, szóval ez az óvodában is megmutatkozik, Nagy arányban, szerintem döntő többségben roma gyermekeket lát el az óvoda.*
- **Milyen tapasztalatai vannak a roma családokkal kapcsolatban?**
- *Hangosak...(nevet). Szerencsére nem sok negatív élményem van. Vannak, akik belekötnek mindenbe az óvodába, de ilyen nem roma szülő is van. Végül is 1-2 kirívó eset volt mikor felkaptam a fejem. Nekem személy szerint nem volt még konfliktusom, de azért az óvodában már láttam, hogy az óvónőkkel egy-két egyed, hogy beszél...hát nem irigyeltem azt a pedagógust.*
- **Kislányodnak vannak roma barátai?**
- *Persze, nem is zárkózunk el tőle, hogy legyen, hisz mivel ők szinte a többség így nem is gondolom, hogy el lehetne, vagy kellene. Ő, hogyha kedvel valakit barátkozik azzal a gyerekkel.*
- **Önnek milyen a kapcsolata ezekkel a családokkal?**
- *Igazából olyan semmilyen, köszönünk egymásnak, de nem beszélgetünk, vagy nem hívom el magamhoz őket. Ez így alakult ki, én nem szívesen kapcsolódom szorosán hozzájuk inkább.*
- **Mi ennek az oka?**
- *Úgy gondolom, hogy jobb néhány lépés távolság, hiszen, annyi rosszat hall az ember, meg azért van, aki tényleg nagyon csúnyát viselkedik, vagy éppen ápolatlan, ezeket a családokat nem kedveljük.*
- **Ön ismer felzárkóztatásukra irányuló programokat?**
- *Nem igazán, nem vagyok jártas a témában, de szerintem nagyon hasznos lenne, és ideje, hogy valamit lépjenek ezzel kapcsolatban. A gyerekeket sajnálom, mert vannak tényleg olyan helyesek, és okosak, de valahol elkallódnak.*
- **Ezek szerint Ön ebben látná a megoldást?**
- *Többek között, igazából globálisan kellene a problémát kezelni, ami van. Ugye sokan nem dolgoznak, szegények, ezért elhanyagoltak. Bár én azért azt vallom, mint mindig is mondta a nagymamám, hogy nekik sem volt pénzük, de azért mindig tiszták voltak. Szerintem nagyon sok erőt és időt kellene befektetni a felzárkóztatásukba, hogy sikeres legyen. Illetve olyannak kellene, ezt megvalósítani, aki utána is tud foglalkozni vele, nem 1-2 hónapig, vagy évig.*
- **Volt olyan programba része, ahol romák is jelen voltak?**
- *Persze, amin részt veszünk mindig vannak romák is, de inkább a jól szituált családok, azok, akik részt vesznek ezeken.*
- **Tudna példát mondani?**
- *A Biztos Kezdet Házban, mi nagyon szívesen mentünk, mikor a kislányom még baba volt, akkor sok roma anyukával találkoztam, mondom a jobb módúak jártak oda, most nem tudom kik látogatják, de szerintem ugyan az jellemző.*
- **Van egyébként pozitív, vagy kiemelkedő tapasztalata roma családot vagy gyermeket illetően?**
- *Igen, van. Amikor középiskolás voltam egy roma lány volt a legjobb barátnőm, és együtt választottunk egyetemet, együtt is végeztük el. Ő elkerült már rég, azt hiszem külföldre, és van 2 kis fia, normálisan él. Illetve, amikor szültem a szülésznő is roma származású volt, én úgy gondolom, Ő is nagyon aranyos volt mindig, tiszta, ápolt, kedves és nagyon tájékozott. Egyébként sok pozitív példát tudnék felsorolni, de ez a kettő olyan kiemelkedő.*
- **Ön szerint az óvoda, illetve a település megfelelően kezeli a roma kérdést?**
- *Szerintem próbálkoznak, de nem igazán hatékony. Sok ember, ezért költözik el, mert mindennek megy le a színvonala. Lehet mondani, hogy roma nem roma, de az is biztos, ahol több a roma, ott több a probléma, ez jellemzi Putnokot is sajnos, pedig nagyon szeretjük a természeti adottságokat, de vannak fontosabb tényezők is.*
- **Hogyan gondolja mivel lehetne kedvezőbbé tenni a felzárkóztatást?**

- Elgondolkodtató a kérdés. Talán, ha jobb életkörülményeket tudnának teremteni, ehhez pedig munkahely kellene, a munkahelyhez pedig végzettség, szóval talán már az óvodától, vagy iskolától kezdődően kellene követni őket, és akkor tudnának rendes munkához jutni, ezáltal pedig fizetéshez, én így gondolom.
- **Köszönöm a válaszait, nagyon hasznos volt számomra!**
- Örülök, ha hasznosnak találta!
-

2.számú interjú nem roma család Putnok

- **Üdvözlöm! Köszönöm, hogy elfogadta az interjút!**
- *Üdvözöm!*
- **Elsősorban szeretnének megkérni meséljen magáról, családjáról, munkájáról, és amit még fontosnak tart.**
- *30 éves vagyok, gépész mérnöki végzettségem van, amit Miskolcon szereztem meg az egyetemen. Élettársam ápoló végzettségű, mindketten a közeli vársokban dolgozunk. Családi házban élünk itt Putnokon. 1 gyermekünk van, ő most 6 éves óvodás. Szüleink gyakran látogatnak, segítenek a gyermeknevelésben.*
- **Mik a tapasztalatai a óvodai ellátással kapcsolatban?**
- *Pozitív tapasztalataim vannak az óvodával kapcsolatban, bár az igaz, hogy sok óvónő már idős, de szerintem jól állnak a gyerekekhez, mondjuk erről a feleségem lehet, hogy többet tudna beszélni, hiszen én hetente 2-szer tudok menni a gyerekért, ő jobban belelát. Én azt tudom mondani, amit a gyerek itthon elmesél.*
- **Ezek szerint szeret óvodába járni.**
- *Igen, most már szeret az elején elég döcögösen indult, de utána már nagyon megszerette, sok barátja van szerencsére elég nyitott személyiség.*
- **Barátai között vannak roma származásúak?**
- *Igen, vannak. A csoportjából több is, sőt nekem is vannak roma barátaim. Putnokon szép számban vannak romák.*
- **Milyen tapasztalatai vannak velük kapcsolatban?**
- *Sok roma barátom volt, és vannak még ma is akikkel tartom a kapcsolatot. Változó egyébként vannak pozitív és negatív tapasztalataim is.*
- **Tudna mesélni mindkettőről?**
- *Kezdem akkor a pozitívval. Említette, hogy vannak barátaim közülük. Sok esetben, sok mindent együtt éltünk át fiatalon, sokat segítettünk egymásnak mikor másiknak szüksége volt rá. Gondolok itt kétkezi munkára a háznál vagy akörül. Negatívumként tudom elmondani, hogy egyszer a bartánőmet kikezdték, csúnya verekedés lett a vége, ezért nem is nagyon szeretem, ha egyedül mozdul ki itthonról, mert természetesen az incidens után, már máshogy áll a dolgokhoz az ember.*
- **Ön szerint hogyan lehetne beilleszkedésüket segíteni a roma családoknak?**
- *Szerintem elsőnek meg kellene mutatni nekik, hogy hogyan lehet kialakítani egy életet, vannak rendes romák is, akik dolgoznak, nem isznak, nem verekednek. Nem tudom milyen az arányuk, de szerintem a többség ilyen. Meg kellene mutatni nekik, hogy másképp is lehet.*
- **Valamilyen felzárkóztató programról tud a településen vagy az óvodába?**
- *Nem igazán, amit halottam az a közmunka program, amikor elindult nagyon sok roma kapott munkát, az már más, hogy hogyan is végezték, de legalább dolgoztak.*
- **Ön szerint szükség lenne bizonyos intézkedésekre, hogy hatékonyabb legyen a felzárkóztatás megvalósulása?**
- *Persze, kellene. Ha így megy tovább, a fiatalok elmennek, nem kapnak munkát lehetőséget, a romákra ez még inkább igaz, hiszen jellemzően nem szereznek olyan képesítést, hogy megfelelő munkát kapjanak. Az óvodában szintén, már ott el kellene kezdeni a romák felzárkóztatását, nem tudom pontosan van-e lehetőség erre, vagy milyen lehetőségek vannak.*
- **Ön szerint nem megfelelően kezeli a roma gyermekeket az óvoda?**
- *Én ezt nem mondtam, úgy gondolom, hogy nem hatékonyan, bár ez nem csak az ő kompetenciájuk, hanem úgy egészben a társadalomnak. Itt nagyon sok tényezőnek kellene változnia, hogy ez a felzárkózás megvalósuljon.*

- **Lát Ön erre esélyt?**
- *A közeljövőben nem igazán, illetve az elmúlt éveket vizsgálva sem. Sajnos egyre többen vannak, és egyre alacsonyabb színvonalon élnek, én ezt tapasztalom legalábbis.*
- **Értem, köszönöm, hogy elmonda véleményét tapasztalatait.**
- *Igazán nincs mit!*

7. Roma szülő interjú, Putnok

1.számú roma szülői interjú, Putnok 30 éves nő

- **Üdvözlöm! Köszönöm, hogy elfogadta az interjút!**
- *Üdvözöm, Réka! Szívesen!*
- **Elsősorban szeretném megkérni meséljen magáról, családjáról, munkájáról, és amit még fontosnak tart.**
- *...vagyok, 35 éves. Van egy férjem 20 éve együtt vagyunk. Az első gyermekemet 16 éves koromban szültem, J., mint az apja. 16 évesen, ezért befejeztem az iskolát, amúgysem ment nekem nem szerettem tanulni, unalmasnak tartottam. Persze ma már teljesen másként gondolom. Én szeretném, ha minden gyermekem, mind a 4 tanulna. Nem is tudom mi lesz velük, ha nem fognak rendesen tanulni. Nekem is az a szerencsém, hogy itt az uram, aki külföldre jár dolgozni, most is ott van, hát nem is tudom mi lenne velem, meg a gyerekekkel. Az én fizetésem semmire nem elég, én csak takarítok az iskolában, gondolhatja, semmit nem kapok.*
- **Igen, gondolom, de, ahogy említette a férje jól keres, gondolom hiányzik, hogy nincs itthon, a lakásukba, vagy házukba.**
- *Igen, de hát a szükség nagy úr tudja. Házunk van, udvarral, igaz nincs befejezve mert a festés hiányzik meg hát az ablak is olyan, amilyen, de jó tágas elférünk legalább, meg az udvaron Morzsiék is a kutyák.*
- **Értem, a városban kap valamiféle támogatást?**
- *Kapom, azt, amit kapok nem is tudom pontosan miket, a családi, meg volt, hogy segítyt kaptam, azt már nem kapom. Meg néha osztanak ezt, azt ilyen élelmiszer csomagot, azt fel szoktam venni, jó az, ha van.*
- **A gyerekeknek szoktak programokat szervezni? Vagy esetleg olyan programokat, amiben roma gyermekek vesznek részt?**
- *Hát vannak programok, mindig csinálnak az óvodába, vagy ide-oda mennek, múltkor a múzeumba voltak, azelőtt kirándultak. Olyan, hogy csak romák...hát az a ház van, ott volt régebben az ovi mellett, most meg a főútnál. Oda sok roma jár, meg ajánlják is nekünk. Én is voltam anno, most már nem járok.*
- **Milyen ez a ház, mit csináltak ott a szülők, gyerekek?**
- *Olyan, mint az óvoda, csak kisebb, kedvesek ott is, de oda csak tiszta cigányok járnak, a mocskos nem mer menni.*
- **Ön jónak gondolja, hogy van ilyen lehetősége a szülőknek?**
- *Igen, jó, mert én is kaptam segítséget meg tanácsot. A gyerek meg el van. Ha kérdésem volt, mindig segítettek, meg, hogy mit hogyan kell elintézni, ők jobban tudják.*
- **Egyéb dologban, ami segít Önnek vagy gyermekének?**
- *Hmm...gondolkozom, de nem rémlik. A városban nem tudom, hogy van-e bármi más.*
- **Említette, hogy fontos önnek a tanulás, már mint, hogy a gyerekei tanuljanak. Miért pont ez az óvodát választotta?**
- *Az óvoda közel van, és ismerek sok mindenkit, kis település, mindenki ismeri egymást. A szomszéd asszony mondta az K. óvónénit, hogy milyen kedves, én meg hittem neki, úgyhogy őt választottuk. Egyébként a másik óvodában még több a cigány, én oda nem akartam, sok a mocskos gyerek, az anyémek legalább tiszták.*
- **Gyermeke, aki most jár az óvodába szeret ide járni?**
- *Ó, hát a P. még hétvégén is oviba akar menni...(nevet)*
- **Ön elégedett az óvodai ellátással, óvodai dolgozókkal, ebéddel...?**
- *Jaaajj, én nagyon, olyan jó, hogy kapnak enni, és ingyen, nagy segítség ez nekem. Meg hát, ha már ott van játszik, meg verset tanulnak, ilyesmiket csinálnak.*

- **Ön szerint hasznos, könnyebb lesz az iskolában P-nek?**
- *Hát az, hogy könnyebb nem tudom, majd meglássuk. A többinek sem volt gondja, jóóó nem 5-ösök de nem buktak meg soha, erre büszke vagyok.*
- **Valamikor akármelyik gyermekével kapcsolatosan volt rossz élménye az óvodába, azért, mert Ön roma?**
- *Oh, hát maga szerint...persze, hogy volt magyarral, romával is. Tök mindegy, hogy roma nem roma, teljesen mindegy. Lehet még roma romával gonoszabb itt. Látják, hogy nekem jól megy meg van pénz... nekik nincs irigyek rám, oszt beszélnek, én meg nem tűröm, helyre rakom, akit kell.*
- **Valaha volt rossz tapasztalata az intézményben dolgozókkal?**
- *Volt, de az régen volt, az a gonosz nő már nem dolgozik ott. Nem szerette a cigányokat, akkor még kevesebben voltunk, és ha hozzá került valamelyik cigány gyerek állandóan szekálta. Az enyémet is, nem is hordtam, csak szólt az igazgatónő, hogy menni kell mert elveszik a pénzt. Átment más csoportba.*
- **Jelenleg, manapság Ön szerint elfogadják gyermekét az intézményben?**
- *Nagyon sok a cigány már, a dolgozók között is van jó pár. Szerintem most nincs baj ottan, mondom kedvesek, nincs baj.*
- **Ön szerint jó hatással van az óvoda, hogy a lemaradt roma gyermekeket is fel tudja zárkóztatni?**
- *Hát felzárkóztatni hova?*
- **Úgy értem, hogy a normál szintre említette, hogy vannak piszkosabb gyerekek, olyan családok, akik nem normálisan élnek.**
- *Ja, igen jó nekik, mert az óvónénik sok mindenre tanítják a gyerekeket, meg hát látja a szülő is, hogy vannak más romák is akik normálisan viszik a gyereket, és hát szerintem némelyik elszégyelli magát. Szerintem jó dolog az óvoda, de hát van, aki annyira félti a gyereket, nem tudom mitől, de ő nem hozza.*
- **Hogy veszed észre, a nem roma, roma barátkozik egymással, például P.-nek vannak magyar barátai?**
- *Oh, persze vannak. A gyerekek nem nézik szerintem ezt, a szülők inkább, de ott se mindegyik, szerintem csak az a lényeg, hogy tiszta legyen a család, meg hát úgy normálisan gondolkodjon, ne legyen kötözködő vérű, azokat mi sem szeretjük.*
- **Ön szerint mi kellene tenni, hogy az említett nem normális családok is normálissá váljanak?**
- *Semmit nem tudsz, ha ő nem akarja, adhatsz neki mindent, akkor is ugyanolyan marad. A szülő meg a gyerek, is mert mit lát, hát ezt. Ő sem fog megváltozni, itt a szülőnek kell változni, aztán majd a gyerek, így megy ez, máshogy nem is lehet. Na most nézz meg engem, látod, nekem a szüleim dolgoztak a földeken, igen munkások voltak, de dolgoztak, ezt láttam, az uram is dolgoz, a gyerekek is azok lesznek remélem.*
- **Remélem számukra a legjobbakat, és Önöknek is. Köszönöm ismételt, hogy találkoztunk.**
- *Isten áldja!*

2.számú roma család interjú, Putnok 26 éves nő

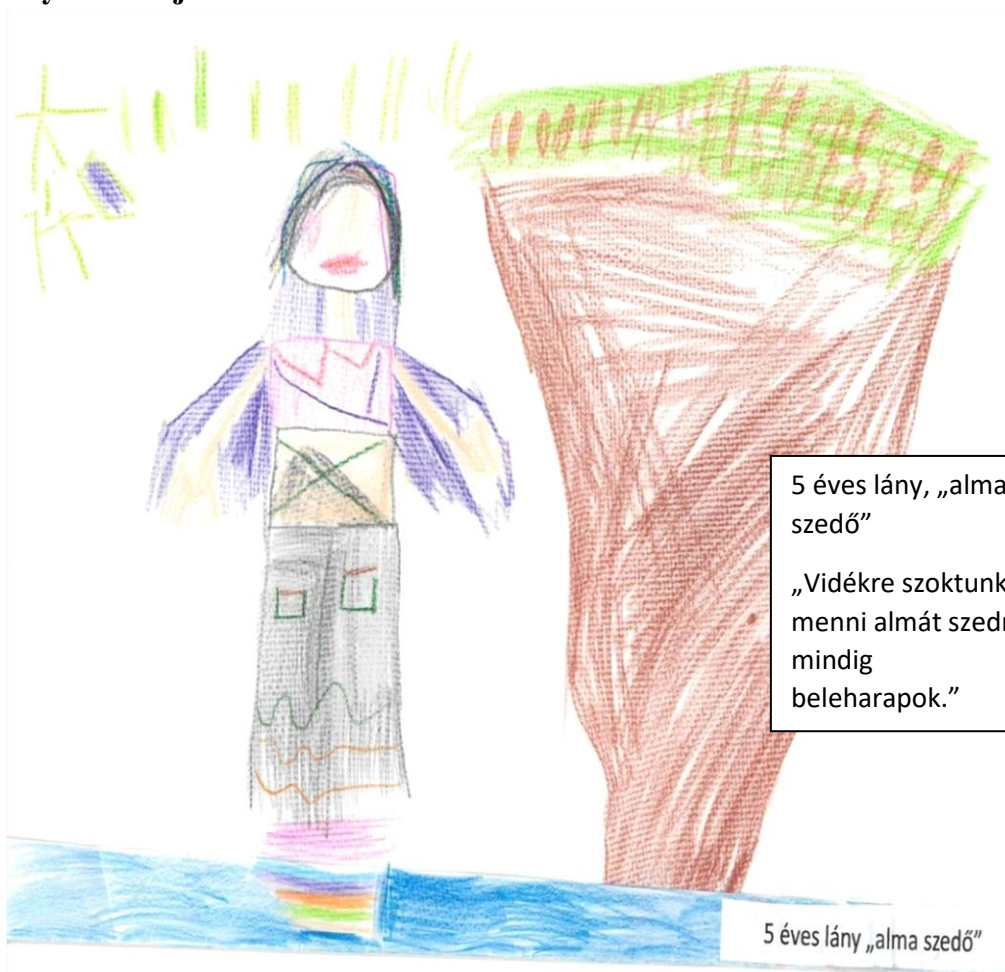
- **Üdvözlöm! Köszönöm, hogy elfogadta az interjút!**
- *Üdvözöm én is! Szívesen!*
- **Elsősorban szeretnének megkérni meséj magadról, családról, munkádról, és amit még fontosnak tartasz.**
- *A legfontosabb a család, mindenekelőtt, meg az Isten persze. ...nek hívnak, van 3 gyerekem van, akiket imádok, meg a férjemet is. Itt lakunk Putnokon, mindig is itt laktunk, szerintem már dédapám is itt lakott, Isten nyugosztalja. Én 10 éve dolgozok a gondnokságon, csinálom én mindent, amit mondanak, a férjem is itt van, itt is ismerkedünk meg, aztán jöttek a gyerekek.*
- **Azt említetted, hogy Putnokon laktok, azt megkérdezhetem, hogy lakásban vagy házban?**
- *Ja, nincs benne titok, itt amúgy sincs Putnokon. ... telepen lakunk, egy lakásban, kicsit kicsi nekünk, de megoldjuk, másra nem is lenne pénzünk. Itt lakott már anyám is, csak aztán itt hagyták nekünk ők meg elköltöztek. Jó ez nekünk, én tisztán tartom, a férjem meg tud csinálni mindent, ha valami rossz lesz, múltkor is a mosógépet szerelte meg, na legalább arra nem kell pénz. Így is nehéz, mert hát mit vesz az ember a boltba, ebből a csepp pénzből? Nem sok mindent, oszt itt a 3 gyerek, na érti.*
- **Persze, a mai világban nem könnyű főleg kis fizetésből. Az önkormányzat támogatja Önöket valamivel?**

- Valamivel-valamivel, szoktak adni csomagot, téisztát, ilyenek, az jól jön. Lehetet kérni ilyen, egyszeri, vagy minek mondják támogatást, de hát azt is egyszer oszt kész. Ha négy gyerekem lenne többet adnának, de hát hova tegyem? Jól van ez így megélünk valahogyan, majd, ha elmennek a gyerekek könnyebb lesz lehet.
- **Putnokon a roma gyerekeknek szoktak programokat szervezni?**
- Hát van az expo, de oda mindenki mehet. Most külön gyerekeknek kérdezed?
- **Igen.**
- Az óvodában, vagy iskolában szoktak lenni, de olyan, hogy roma ...nem szerintem nem tudok mondani.
- **Esetleg neked volt lehetőséged régebben segítő dologban részt venni az iskolában?**
- Lehet tudom mire gondolsz, én nem mentem ilyenekre, nem voltam jó tanuló, de testvérem, ő elment kollégiumba, az valami ilyen volt, hogy a cigányokat, akik okosak voltak elmentek kollégiumba, és akkor ott tanulhattak. Hát na ő még egyetemre is járt, ő is tanár lett, okos ember volt mindig is.
- **Véletlenül nem az Arany János Program?**
- Oh drágám, azt én nem tudom már régen volt, akár az is lehetett, ha Ön mondja.
- **Az előző interjúban említette az alany, hogy a városban elérhető a Biztos Kezdet Gyerekház. Ön esetleg látogatta, vagy látogatja?**
- Ja, a gyerekház, nem tudtam elsőnek mi is ez. Igen mi nagyon szeretjük, mindig megyünk a kicsivel, amikor tudunk. Van egy társaságunk, akikkel szoktunk menni oda.
- **Úgy veszem ki a szavaiból, hogy nagyon jó dolognak tartja.**
- Igen, ott jó lenni, aranyosak a dolgozók, meg nincs az, hogy kinéznek, cigányok járnak főleg, csinálunk ott mindent, van sütés-főzés, kinti programok a gyerekeknek. Készülünk a húsvétra most, tojást festettek a gyerekek.
- **Említette, hogy nem nézik ki Önöket a Gyerekházban, van, ahol kinézik?**
- Hogyne lenne, boltokban például, na ott néznek. Mondjuk engem aztán nem zavar én nem lopok, igaz, hogy kevés van, de nem lopok. Bár van, aki igen, sokszor, azért néznek mindent cigányt, azt hiszik, hogy mindegyik ugyanolyan. Mondjuk az óvodába nincs ilyen szerencsére, nem is vinném a kicsit. Az iskolába sem tudok rosszat mondani, csak a szülők néha hepajkodnak. Van, aki állandóan keménykedik, meg fenyegetőzik, abból volt balhé.
- **Mesélnél nekem erről?**
- Hát verekedés, mi más. Vannak családok, akik nem bírják egymást, és mindenért egymásnak mennek, volt már itt lövöldözés is meg ilyenek.
- **Ezek milyen családok?**
- Roma mindkettő, Oláh- meg Lázi, náluk mindig csak a balhé van, oszt nekik aztán tök mindegy, hogy hol vannak. Bár azért, én már mondtam, hogy a gyerekeket hagyják már ki, de ezeknek mindegy, mit mondasz.
- **Értem, ezek szerint az óvodában is meg szoktak jelenni?**
- Persze, ott is vannak gyerekek, és tudjuk, el van mondva, hogy hozni kell őket, mert elveszik a pénzt.
- **Az óvodával mit a tapasztalatai, miért ezt az intézményt választotta?**
- Azt mondták, hogy ide tartozunk, ide kell iratni, én a másikba szerettem volna, mert ott nincs ennyi balhé, de nekünk ez van közel, meg hát úgyis csak délelőtt van ott a gyerek, elég neki annyi.
- **A dolgozókkal meg van elégedve?**
- Meg-meg szépen viselkednek a gyerekekkel, sokat okosodnak ott, azért is viszem a kicsit is, a nagyok is jó tanulók, mindkettő 4-es,5-ös tanuló.
- **Ezek szerint jó tapasztalatai vannak az óvodával.**
- Az óvodával, igen nekem is van unokatesóm, aki dolgozott ott, és ő is csak jókat mondott, úgyhogy szívesen viszem a gyereket mondom.
- **Szeretné, ha gyermekei számára lenne esély kitörni innen?**
- Jól megvagyunk itt, de azért látom, másik felmentek Pestre, vagy Németországba vannak jobban élnek, a gyerekeknek is jó lenne, ha tudnának úgy tanulni, hogy többre vigyék, vagy olyanba menni, mint a testvérem, az jó lenne.
- **A gyerekek milyenek egymással, gondolok is roma, és nem roma gyerekekre, barátkoznak egymással?**
- Jaj, persze, a legtöbb, amúgy is roma. Hát itt szerintem nincs olyan, hogy ne barátkoznának, a gyerekek nem nézik ki egymást.

- **Ön szerint, hogyan lehetne jobbá tenni a környezetet, hogy a roma családok/gyermek, akik nagyon rosszul élnek felzárkózzanak?**
- *Munkát kell nekik adni, máshogy nem lehet, ha nincs pénz, nincs semmi. A gyereknek is, hogy veszed meg akkor a ruhát, cipőt. Sehog, nem, hogy iskolatását, mindennel. Volt ez a közmunka program, de hát az is egyre kevesebb, meg hát van, aki lusta és büdös a munka, olyan is van. De van, aki meg nem talál munkát, vagy csak pár hónapra. Hát na nekem szerencsém, van, hogy van. Én sem tudom mit küzdenénk, ha nem lenne ez a kicsi sem. Legalább ezt megbecsüljük. Mondjuk adhatnának több támogatást, meg legalább a gyerekeknek jobb lenne.*
- **Reméljük a legjobbakat. Köszönöm ismét az interjút!**
- *Szívesen beszélgettem.*

melléklet: Gyermekrajzok

Budapest:

6 éves lány balett tánctanár
„Én leszek a legszebb.”
„Mindig zenére fogok táncolni.”

6 éves lány balett tánctanár

4 éves fiú, katona
„Apa mindig azt mondja, hogy katona dolog.”

4 éves fiú katona

6 éves lány, rendőrnő
„Mégvédem anyát, és a testvéreimet.”

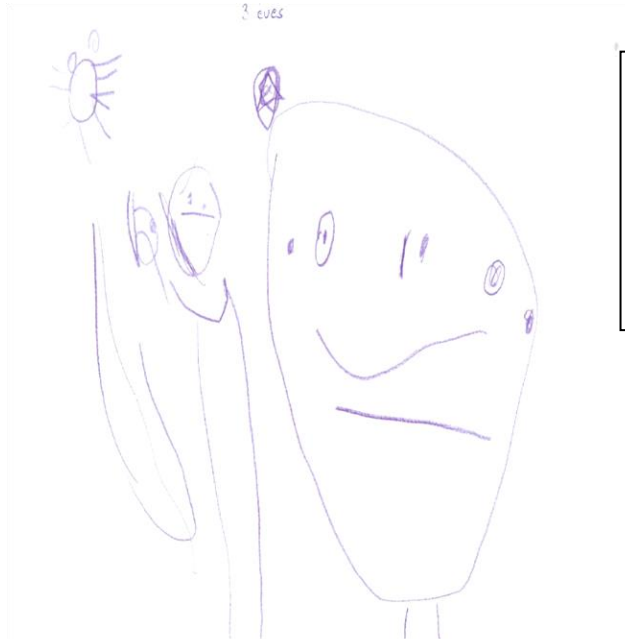
6 éves lány rendőr

5 éves lány, Kukás autón
„Megtisztítom a várost, olyan sok zacskó van a földön.”

5 éves lány „kukás autón”

3 éves

3 éves lány,
doktornő

„Szeretem a
doktornéit,
nagyon kedves,
mindig ad

5 éves fiú, tűzoltó

„Láttam a tv-ben,
hogy milyen bátrak,
én is ilyen leszek.”

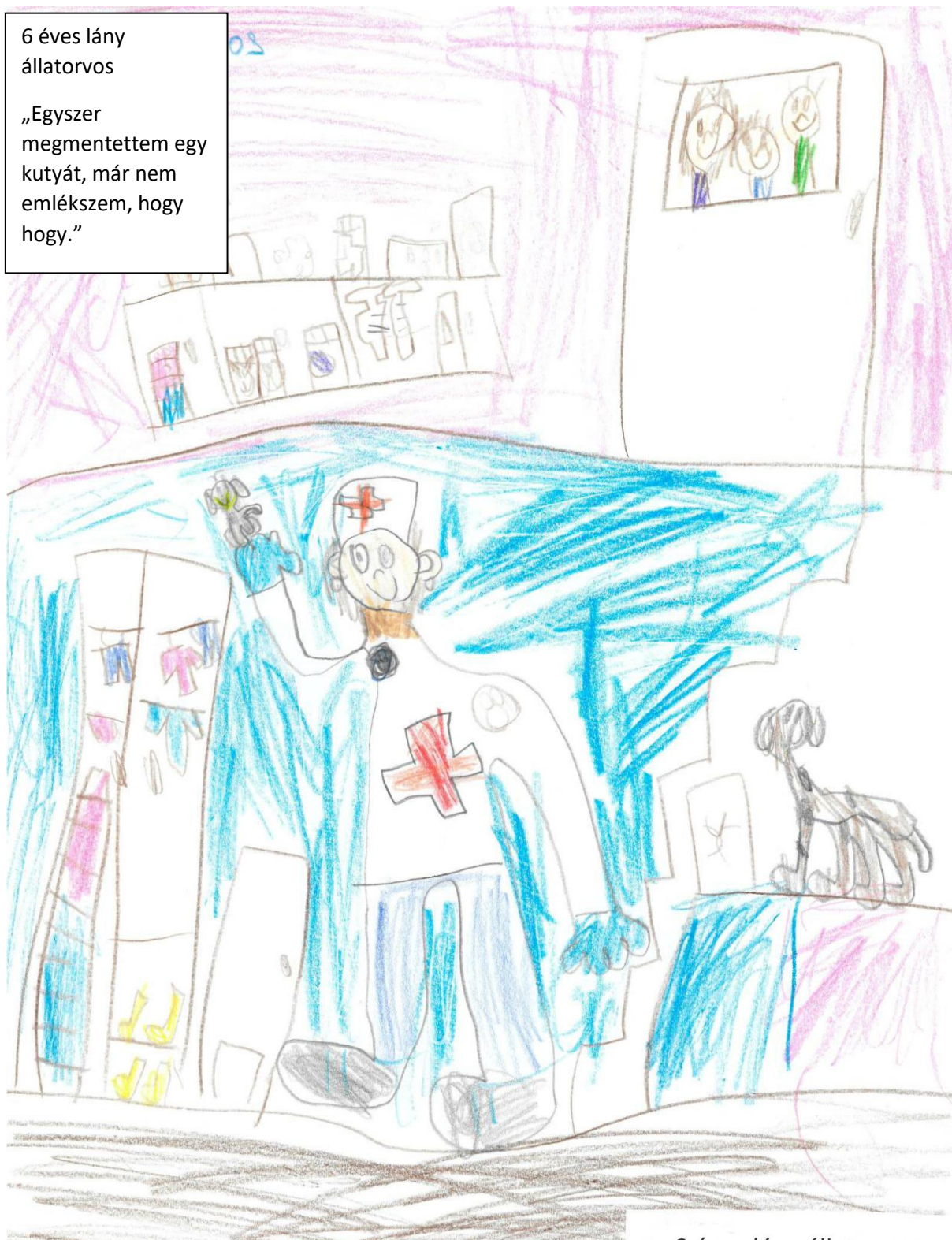
5 éves fiú, bicikli
versenyző

Én vagyok a
leggyorsabb az
udvaron is a
futóbiciklivel.”

5 éves fiú bicikli versenyző

6 éves lány
állatorvos

„Egyszer
megmentettem egy
kutyát, már nem
emlékszem, hogy
hogy.”

6 éves lány színész
Anya, azt mondja,
hogy nagy
színésznő vagyok,
én az is akarok

Színész

Putnok:

6 éves lány királyné

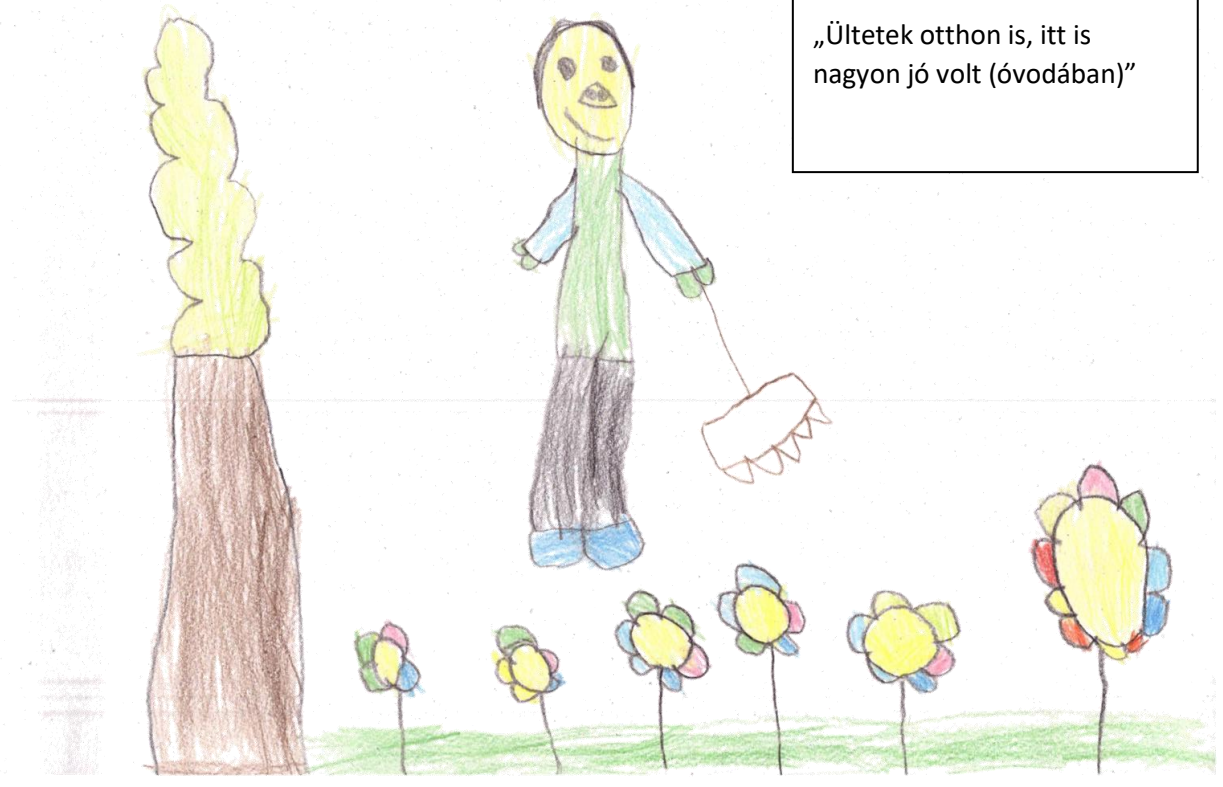
„Farsangon is szép királyné
voltam”

6 éves lány Barbie árus

„Minden kislánynak adok
egyet, de nem ingyen!”

6 éves fiú kertész
„Ültetek otthon is, itt is
nagyon jó volt (óvodában)”

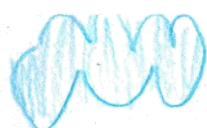
6 éves fiú katona
„Megyek a háborúba.”

6 éves lány cukrász

„Egész nap csokit sütit
ehetek.”

6 éves lány pizzasütő

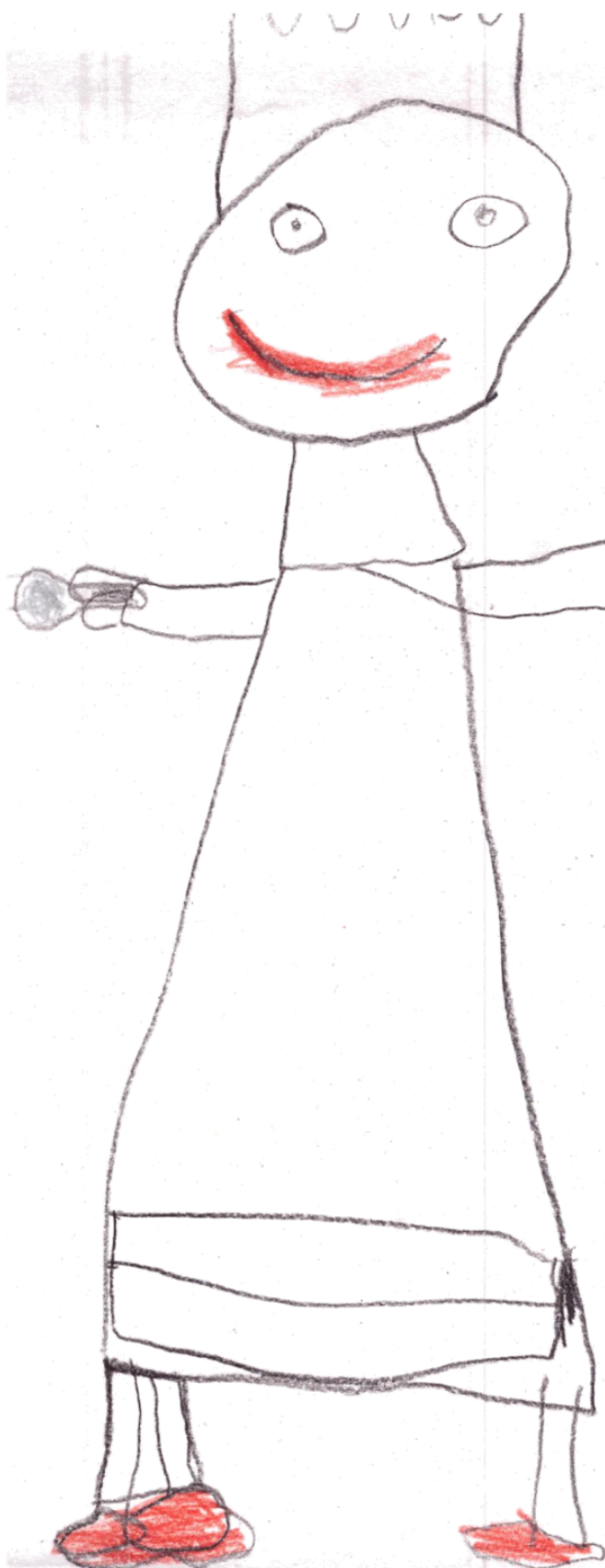
„A kedvencem a pizza, majd
mindenkinek sütök finomat.”

5 éves lány cukorka árus
„Olyan leszek mint a Mikulás.”

6 éves lány erdész
„Szoktunk apával gombázni
menni, meg almát szedni.”

7 éves fiú séf

„TV-ben szoktam nézni a
séfeket.”

„Megenném, amit főznek.”

6 éves fiú focista

„Második nevem Ronaldo.”

6 éves lány doktornő

„Segítek betegeken, beadom a szurit és jól lesznek.”

„A gyerekeknek matricát adok, ha ügyesek.”

7 éves fiú rendőr

„Elkapom a rosszakat, és majd tudok aludni tőlük.”

5

6 éves lány fodrász

„Csupa színes haját csinállok.”

3. melléklet: A gyermekrajzelemzés szempontjai

- Tihanyiné Vályi Zsuzsanna (2013)
- Zsubrits Attila (2022)

Instrukció:

Kérlek, képzeled el és rajzold le, hogy képezed el magadat felnőttként, mit fogsz dolgozni, milyen munkahelyed lesz, szóval: Mi leszel, ha nagy leszel?

Elemzési szempontok:

Választott munkák összehasonlítása

Nemi különbségek összehasonlítása

Városi és vidéki intézményekben készített rajzok összehasonlítása

Közös és különböző jellemzők elemzése

A rajzokon megjelenő érzelmi tényezők

Kérdések:

Miben képezed el magad a rajzodon?

Miért pont ezt a munkát választanád?

Valahol láttad ezt a munkakört?

Valakit ismersz, aki ebben dolgozik?

Jól fogod magad érezni, ha ebben fogsz dolgozni?

Várod, hogy felnőtt légy és dolgozz?

NYILATKOZAT

Alulírott **Czeplédi Réka**, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Budai Campus, **Neveléstudomány mesterképzés** szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen **nem***

Kelt: 2023. év április hó 17. nap

Hallgató

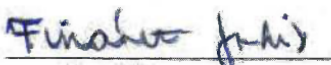
NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatom záróvizsgán történő védeésre **javaslom** / nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen **nem***

Kelt: 2023. év április hó 17. nap

Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!

DIPLOMADOLGOZAT TARTALMI KIVONATA

Egy fővárosi és egy vidéki óvoda összehasonlítása, a roma integrációs lehetőségek tekintetében

Czeglédi Réka

Neveléstudomány szak, MA képzés, kora gyermekkori intervenció,

levelező tagozat

Neveléstudományi Intézet/Gyereknevelési Tanszék

MATE Neveléstudományi Intézet

Belső témavezető: Dr. Fináncz Judit, egyetemi docens

A magyarországi roma társadalom felzárkóztatása a mai napig nem megoldott problémakör hazánkban. A cigányság integrációjára számos program irányult európai és hazai szinten egyaránt. A roma családokat célzó intézkedések sok esetben nem tudják megvalósítani céljukat. A cigányság kulturális sajátosságainak valamennyi aspektusa befolyásolja az integráció megvalósulását. Az óvodai nevelés az első szintér, ahol a roma gyermekeknek esélyünk lehet megkezdeni a felzárkózást. A társadalomban és az oktatásban szerzett tapasztalatok meghatározzák a roma családok viszonyulását az intézményhez és a felzárkóztató programokhoz.

Célom, hogy dolgozatomban rávilágítsak Budapest XV. kerülete és Putnok település roma felzárkóztatásának lehetőségeire, problémáira, óvodai nevelési gyakorlataira. A társadalmi kapcsolatrendszerek vizsgálatával kívánom megjeleníteni a jellemző akadályokat az integráció megvalósulásban az adott területeken. Diplomadolgozatomban három kutatást végeztem: kvalitatív módszerrel 17 interjút készítettem a vizsgált helyszíneken óvodapedagógusokkal roma és nem roma családokkal, valamint a fenntartó képviselőjével. Másodsorban szociometriai mérést végeztem az óvodai csoportokban a gyermekek kapcsolatrendszerét vizsgálva. Harmadrészt pedig a roma óvodás gyermekek jövőképét elemeztem a 24 gyerekrajz alapján. Szakmai utam legnagyobb előre lépését tekinthetem maga mögött, amelyhez a neveléstudományi képzés és a diplomadolgozat elkészítése együttesen hozzájárult.